МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Оксана ХАБЛО, Юлія МАРИНИЧ

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Монографія

Київ
2024

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Оксана ХАБЛО, Юлія МАРИНИЧ

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Монографія

Київ
2024

УДК 343.14
Х12

Рецензенти:

Жанна Удовенко, доцент кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, доцент;

Андрій Антощук, кандидат юридичних наук, доцент, старший інспектор з особливих доручень відділу супроводження програм інформатизації та роботи з відкритими даними УІАП ГУНП в Донецькій області, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 червня 2024 року (протокол № 26)

Хабло О.

Х12 Тимчасовий доступ до речей та документів у системі заходів забезпечення кримінального провадження [Текст] : монографія / О. Хабло, Ю. Маринич. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. – 263 с.

ISBN

У монографії на підставі положень кримінального законодавства та практики його застосування досліджено теоретичні та правові засади застосування тимчасового доступу до речей і документів у системі заходів забезпечення кримінального провадження. Висвітлено генезу законодавчого регулювання та наукового дослідження тимчасового доступу до речей і документів, визначено процесуальний порядок здійснення тимчасового доступу до речей і документів, схарактеризовано речі й документи як об’єкти тимчасового доступу, процесуальну форму здійснення судового контролю щодо застосування тимчасового доступу до речей і документів, з’ясовано наслідки невиконання рішення про тимчасовий доступ до речей і документів. Розроблено відповідні пропозиції та рекомендації з удосконалення процесуального законодавства і практики його застосування.

Видання призначене для науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, юристів-практиків, а також усіх, хто цікавиться юриспруденцією.

УДК 343.14

ISBN

© Хабло О., Маринич Ю., 2024
© Національна академія внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ 7

1.1. Генеза та сучасний стан наукового дослідження тимчасового доступу до речей і документів 7

1.2. Юридичний зміст тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження 25

1.3. Місце та роль тимчасового доступу до речей і документів у системі кримінальних процесуальних дій 50

Висновки до розділу 1 66

РОЗДІЛ 2. НАЛЕЖНА ПРАВОВА ПРОЦЕДУРА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ 71

2.1. Процесуальний порядок здійснення тимчасового доступу до речей і документів 71

2.2. Речі й документи як об'єкти тимчасового доступу 108

2.3. Судовий контроль під час застосування тимчасового доступу до речей і документів 121

2.4. Наслідки невиконання рішення про тимчасовий доступ до речей і документів 142

Висновки до розділу 2 148

РОЗДІЛ 3. УЧАСНИКИ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 154

3.1. Суб'єктний склад тимчасового доступу до речей і документів 154

3.2. Сторона обвинувачення як суб'єкт застосування тимчасового доступу до речей і документів 168

3.3. Сторона захисту, потерпілий як суб'єкти звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів 191
Висновки до розділу 3 210
ПІСЛЯМОВА 214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 222
ДОДАТКИ 246

ПЕРЕДМОВА

Тимчасовий доступ до речей і документів є інститутом-новацією, упровадженим у національну кримінальну процесуальну систему внаслідок реформування кримінального судочинства та прийняття 2012 року Кримінального процесуального кодексу (КПК) України. Запровадження цього заходу забезпечення кримінального провадження сприяє імплементації в українське законодавство європейських стандартів здійснення кримінального судочинства шляхом розширення засади змагальності на стадії досудового розслідування, адже ініціювати його застосування перед слідчим суддею, судом може не лише сторона обвинувачення, а й сторона захисту.

Аналіз правозастосовної практики дає підстави стверджувати, що тимчасовий доступ до речей і документів є одним з найпоширеніших заходів забезпечення кримінального провадження. Зокрема, лише 2021 року на розгляді в судах першої інстанції знаходилося 215 478 клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів, що становить 34,14 % від інших клопотань, які розглядав слідчий суддя в зазначений період. Це засвідчує, що інститут тимчасового доступу до речей і документів є затребуваним для сторін кримінального провадження, що актуалізує необхідність юридичної визначеності й уніфікованості процесуальної форми застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Попри те, що тимчасовий доступ до речей і документів найчастіше застосовують серед інших заходів забезпечення кримінального провадження, його законодавча регламентація має суттєві недоліки правового регулювання, що перешкоджає досягненню завдань кримінального провадження. Це підтверджують результати проведеного анкетування адвокатів, слідчих, дізнавачів, детективів, прокурорів, суддів, слідчих суддів. Зокрема, лише 22,7 % опитаних практичних працівників вважають, що інститут тимчасового доступу до речей і документів є достатньо врегульованим заходом забезпечення кримінального провадження, а на думку 54,2 % респондентів, діяльність сторони захисту під час застосування тимчасового доступу до речей і документів потребує детального законодавчого регламентування.

Крім того, учені-процесуалісти не дійшли загальновизнаного підходу щодо визначення правової природи тимчасового доступу до речей і документів, статусу речей та документів, вилучених під час його застосування.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних і практичних аспектів тимчасового доступу до речей та документів, його структурних елементів зробили такі вчені: Ю. І. Азаров, І. В. Гловюк, О. М. Гумін, С. В. Добровольський, В. А. Завтур, І. П. Зіньковський, С. А. Крушинський, Б. А. Куспись, Т. О. Кузубова, Є. І. Лисаченко, О. О. Лисецький, А. В. Мельниченко, В. В. Михайленко, М. Г. Моторигіна, А. С. Нерсесян, О. А. Подковський, А. В. Ратнова, В. В. Рожнова, В. О. Соловйов, Д. Б. Сергєєва, В. І. Сліпченко, М. І. Соф'їн, О. С. Старенький, О. Ю. Татаров, А. Б. Ткачик, Ж. В. Удовенко, В. І. Фаринник, В. О. Фінагєєв, С. І. Чернобаєв, А. В. Чуб, А. О. Шульга, М. Є. Шумило, О. Г. Шило та ін.

На рівні монографій і дисертацій дослідження тимчасового доступу до речей та документів здійснено лише в декількох працях. Окреслено питання вивчали А. В. Чуб у дисертації «Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження» (2015), Т. О. Кузубова «Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні» (2019), Є. І. Лисаченко «Тимчасовий доступ до речей та документів як захід кримінального процесуального доказування» (2021).

Однак недослідженими залишилися такі питання: визначення правового статусу вилучених речей і документів; урегульованість діяльності сторони захисту й потерпілого під час застосування тимчасового доступу до речей та документів; відмежування тимчасового доступу до речей і документів від суміжних процесуальних дій; гарантування реалізації права на апеляційне оскарження ухвал слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів. Відсутність правового регламентування зазначених питань спричиняє проблеми під час застосування досліджуваного інституту.

Наведені аргументи засвідчують актуальність наукового дослідження інституту тимчасового доступу до речей і документів у системі заходів забезпечення кримінального провадження.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

1.1. Генеза та сучасний стан наукового дослідження тимчасового доступу до речей і документів

Дослідження інституту тимчасового доступу до речей і документів як одного із заходів забезпечення кримінального провадження передбачає необхідність вивчення генези його законодавчого регулювання. Крім цього, аналіз праць науковців, які досліджували окремі проблеми тимчасового доступу до речей і документів, систематизація їх наукових надбань сприятимуть усебічному й повному дослідженню цього процесуального інституту.

Тимчасовий доступ до речей і документів як кримінальний процесуальний інститут мав низку історичних передумов, тож його сучасна інтерпретація є логічним завершенням й осучасненням кримінальних процесуальних норм у контексті реалій сьогодення.

Питання генези законодавчого регулювання тимчасового доступу до речей і документів висвітлювали у своїх дисертаційних дослідженнях А. В. Чуб, Т. О. Кузубова та Є. І. Лисаченко. Основна теза історико-правового аналізу тимчасового доступу до речей і документів у працях зазначених учених полягає в тому, що цей процесуальний інститут має історично походить від виїмки, а ретроспективний аналіз виїмки як прообразу тимчасового доступу до речей і документів слід розпочинати з періоду Київської Русі, а завершувати кодексами радянського періоду.

Окресленого висновку вчені дійшли на підставі таких тверджень: процесуальний інститут виїмки, а отже, і тимчасового доступу до речей та документів, має майже двохсотрічну історію[1]; протягом тривалого часу через брак кодифікованого законодавства

[1] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 23.

не було однозначного визначення виїмки як слідчої дії, науковці тлумачили її на власний розсуд, не враховуючи вимог наявних нормативно-правових документів[1]; розуміння тимчасового доступу до речей і документів як результату еволюції дасть змогу визначити його зміст, місце в системі засобів кримінального процесуального доказування та особливості механізму застосування[2].

Зазначеним обґрунтовано доцільність аналізу генези законодавчого регулювання тимчасового доступу до речей та документів через розвиток і вдосконалення процесуальної форми виїмки як слідчої дії. Тому аналізувати становлення тимчасового доступу до речей і документів необхідно через схожі правові норми, уже знані в національній правовій системі[3].

У розрізі дослідження генези законодавчого регулювання тимчасового доступу до речей і документів слід проаналізувати такі процесуальні дії, як виїмка, обшук, витребування речей і документів, оскільки на всіх етапах розвитку кримінального процесуального законодавства залучення певних речей чи документів до кримінального провадження здійснювали під час проведення зазначених процесуальних дій. Також ці процесуальні інститути дають змогу прослідкувати розвиток засобів збирання доказів, їх трансформацію і вдосконалення, а також вплив на формування самостійного способу збирання доказів – тимчасового доступу до речей та документів.

Витоки процесуальної дії виїмки, а отже, і тимчасового доступу мають доволі тривалий процес становлення та сягають періоду середньовіччя. Тому розпочати аналіз доцільно з одного з найдавніших зводів законів – «Руської правди», укладення якої датують XI–XII століттями[4].

---

[1] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 25.

[2] Лисаченко Є. І. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід кримінального процесуального доказування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 210 с.

[3] Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 50.

[4] Там само.

Процесуальну дію, регламентовану «Руською правдою», що передбачала здійснення виїмки, називали «поток і розграбування», вона полягала у вилученні всього майна винуватого та вигнання його з родиною з общини. Слід зазначити, що пошук, вилучення та повернення речі потерпілим, а також майнові види покарань «поток і розграбування» – це основні давні процедури, що первинно мали назву «загладжування образи», «діяльне покаяння», що надалі стали історичними прообразами кримінальних процесуальних і кримінально-правових явищ – виїмки предметів і документів, виявлення власності, накладення арешту на майно та грошові кошти з метою можливої конфіскації майна або повернення речі власнику[1].

Отже, виїмка в «Руській правді» існувала і як процесуальна дія, і як форма покарання; вона ґрунтувалася на звичаї, тому й процесуальна форма її була примітивною та архаїчною[2].

Протягом тривалого часу українські землі належали до складу Великого Князівства Литовського, де судочинство регулювали Литовські статути 1529, 1566 та 1588 років.

Джерелами статутів також були положення «Руської правди», німецьких і польських судебників та норми римського права. Найпрогресивніші й найдосконаліші зводи законів XVI ст., на відміну від судебників Європи та Росії (що узаконювали норми лише кримінального права), об'єднували основні положення державного, цивільного, сімейного, земельного, військового, кримінального, процесуального права та проголошували чинність уніфікованих правових норм на всій території держави. Як феодальні конституції, що обстоювали передусім особисті, майнові й політичні права князів і шляхти, статути водночас були й кодексами станового суспільства, містили прогресивні правові та політичні ідеї епохи Відродження: відповідальність судів перед законом, право особи на адвокатський захист, персональну відповідальність правопорушника (а не його родини), рівні права

[1] Горошко В. В. Тимчасове вилучення майна (кримінальний процесуальний аспект) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. С. 49.

[2] Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 51.

представників різних етносів, конфесій та соціальних станів, захист особистості й майнових прав жінок тощо[1].

Ще одним джерелом, яке привертає увагу, є перший кодифікований акт на території України, проєкт закону «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. Дискусійність цього акта полягає в тому, що він не мав офіційного закріплення, однак його нормами послуговувалися попри все, оскільки вони були ефективними. Отже, «Права…» є джерелом українського права, що дає змогу на підставі його норм здійснювати аналіз виїмки, а отже, і тимчасового доступу до речей та документів[2].

Про виїмку речей ідеться у главі 24 «Прав…», що регулювала покарання крадіїв та має назву «Відібрання». Процес виїмки (відібрання) викраденої речі в крадія регулював п. 1 артикулу 7 «Прав…», у якому зазначено, що у випадку виявлення в особи викраденої речі необхідно без загрози власному життю та здоров'ю вилучити її, а також сповістити про це громаду й органи управління. Артикул 3, пункт 5 передбачали обшук та виїмку в будинку підозрюваної особи. У разі знайдення викраденої речі підозрюваного та його майно арештовували, після чого підозрюваного передавали до суду. Також «Права…» передбачали присутність понятого під час обшуку[3].

Отже, у «Правах…», на відміну від інших тогочасних нормативних актів, процес виїмки (відібрання) став регламентованим, що полягало в наданні публічності процесу виїмки (відібрання), процедури арешту майна підозрюваного, а також переданні його до суду.

Наступним документом, що регулював процедуру виїмки, є Статут кримінального судочинства 1864 року, дія якого

---

[1] Гурбик А. О. Статути Великого Князівства Литовського 1529, 1566, 1588. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Statuty_V.

[2] Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 51.

[3] Права, за якими судиться малоросійський народ / підп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1997. С. 424–425, 428.

поширювалася і на територію України, що належала до складу Російської імперії[1].

У Статуті кримінального судочинства 1864 року виїмка унормовувалася спільно з обшуком і не відокремлювалася від нього[2].

Упродовж XIX–XX ст. виїмка ще неодноразово зазнавала змін. У КПК УРСР (України) 1960 року виїмка остаточно сформувалася як процесуальна дія та інструмент слідчого, отримавши детальну регламентацію та офіційне закріплення в Кодексі[3].

Однак змінам підлягали не лише правові інститути, а й діяльність осіб, що забезпечували їх реалізацію. Тому вважаємо за доцільне здійснити порівняння процесуальної діяльності слідчого під час здійснення виїмки (відповідно до КПК України 1960 року) і під час застосування тимчасового доступу до речей та документів згідно з КПК України 2012 року.

Відповідно до КПК України 1960 року, слідчий проводив виїмку у випадках, коли були точні дані, що предмети чи документи, які мають значення для справи, знаходяться в певної особи чи в певному місці (ст. 178). У випадку отримання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей і документів слідчий має навести підстави, щоб вважати, що речі й документи знаходяться або можуть знаходитися у володінні відповідної фізичної або юридичної особи (п. 4 ч. 2 ст. 160 КПК України).

На цій підставі можна дійти висновку, що КПК України 1960 року більш імперативно регулював можливість доступу до речей та документів з метою їх вилучення. Головна відмінність між положеннями кодексів полягає в знанні слідчого про місцезнаходження речей і документів:» точне знання» (КПК України 1960 року) і «певні підстави вважати» (КПК України 2012 року), що є припущенням.

---

[1] Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 51.

[2] Кузів О.М. Організація і тактика проведення виїмки : автореф. дис канд юрид наук : 12.00.09. Київ, 2010. С. 9.

[3] Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 54.

По-різному регулюють кодекси й суб'єктів надання дозволу на проведення вилучення речей шляхом застосування виїмки й тимчасового доступу до речей і документів. КПК України 1960 року дозволяв здійснювати виїмку за вмотивованою постановою слідчого (ст. 178 КПК України 1960 року). Чинний КПК України повноваження щодо надання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей і документів поклав виключно на слідчого суддю, суд (ч. 2 ст. 159 КПК України).

Крім того, за КПК України 1960 року слідчий не мав обов'язку погоджувати необхідність проведення виїмки з прокурором, як цього вимагав чинний КПК України під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів (ч. 1 ст. 160 КПК України).

Тобто слідчий за КПК України 1960 року мав більшу процесуальну самостійність і незалежність, аніж слідчий відповідно до положень КПК України 2012 року.

Аналіз норм кримінального процесуального законодавства, що регулюють вилучення речей та документів, засвідчує відмінність регламентації періоду проведення цієї процесуальної дії. За КПК України 1960 року обшуки та виїмки, крім невідкладних випадків, слід провадити вдень (ст. 180 КПК України 1960 року). Чинний КПК України у главі 15 не встановлює часу проведення тимчасового доступу до речей і документів. Крім того, сучасний Кодекс не зобов'язує слідчого проводити виїмку в присутності понятих, що було передбачено в КПК України 1960 року (ч. 1 ст. 181).

Містить розбіжності й визначення речей та документів, які можуть бути вилучені слідчим чи дізнавачем. За КПК України 1960 року під час обшуку або виїмки вилучали: предмети й документи, які мають значення для справи, а також цінності та майно обвинуваченого чи підозрюваного з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна. Предмети й документи, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до справи (ч. 1 ст. 186 КПК 1960 року)[1]. За КПК України 2012 року

[1] Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон УРСР від 28 груд. 1960 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text.

вилучають виключно ті речі й документи, які передбачені в ухвалі слідчого судді, суду (п. 5 ч. 1 ст. 164 КПК України).

Цією нормою чинне законодавство унеможливлює свавільне вилучення слідчими окремих речей і запобігає можливості зловживання правом вилучення речей чи документів

Наявні процесуальні відмінності у визначенні процесуальної форми фіксації безпосереднього вилучення речей. За КПК України 1960 року всі документи і предмети, які підлягають вилученню, слідчий повинен пред'явити понятим та іншим присутнім особам і перелічити в протоколі обшуку або виїмки чи в доданому до нього описі із зазначенням їх назви, кількості, міри, ваги, матеріалу, з якого вони виготовлені, й індивідуальних ознак (ст. 186 КПК України 1960 року)[1]. Відповідно до чинного законодавства, особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і оригіналів або копій документів, зобов'язана залишити володільцю речей та оригіналів або копій документів опис речей і оригіналів або копій документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду (ч. 3 ст. 165 КПК України).

Зазначене засвідчує, що дії слідчого під час процедури опису вилучених речей за КПК України 1960 року були формалізованими, володільця речей і документів не забезпечували підтвердженням факту вилучення певної кількості речей та документів, на відміну від норм чинного законодавства, які, зобов'язуючи слідчого залишати опис вилучених речей і документів, забезпечують прозорість діяльності слідчого.

Отже, історичні надбання, практика та праця правотворців дали змогу сформувати новітній інститут – тимчасовий доступ до речей і документів, який закріплено в главі 15 КПК України 2012 року. Зокрема, у ч. 1 ст. 159 КПК України визначено, що тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюють на підставі ухвали слідчого судді, суду за клопотанням сторони

[1] Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон УРСР від 28 груд. 1960 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text.

кримінального провадження за умови доведення, що є підстави вважати, що речі й документи знаходяться або можуть знаходитися у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачено довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю (ст. 160 КПК України). Строк дії ухвали слідчого судді, суду становить два місяці з дня постановлення ухвали (п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України). Особа, зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до визначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 165 КПК України). У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів (ч. 1 ст. 166 КПК України).

Узагальнюючи результати аналізу формування інституту тимчасового доступу до речей і документів через суміжну з ним процесуальну дію – виїмку, можна дійти висновку, що процес створення цього інституту відбувався протягом тривалого часу й зазнавав трансформації відповідно до суспільних реалій[1].

Дослідження генези законодавчого регулювання тимчасового доступу до речей і документів дає підстави стверджувати, що:

1) протягом періоду розвитку національного законодавства залучення певних речей або документів до кримінального провадження здійснювали за допомогою таких процесуальних дій: виїмка або тимчасовий доступ до речей і документів, обшук, витребування речей та документів;

[1] Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 54.

2) тимчасовий доступ до речей і документів має подвійну природу: як захід забезпечення виконання вироку в частині майнових стягнень і як засіб доказування;

3) процесуальну форму тимчасового доступу до речей і документів чи виїмки вдосконалювали:

– від регулювання звичаєвим правом до регламентування цього інституту кодифікованим законодавством;

– від рішення слідчого (прокурора) до рішення незалежного органу – суду.

Також видається доцільним дослідити КПК інших країн, аби проаналізувати, чи містять вони інститут тимчасового доступу до речей і документів та який його правовий механізм.

Зокрема, вважаємо за необхідне проаналізувати КПК Естонії. Розділ 5 КПК Естонії має назву «Огляд та запит на підприємства зв'язку». Частина 1 ст. 90-1 КПК Естонії «Витребування даних у підприємства зв'язку» містить норму, що передбачає таке: особа, яка здійснює провадження, може зробити запит підприємцю, який займається електронним зв'язком, про дані, які використовують, у мережі електронного зв'язку загального користування та пов'язаний з ідентифікаційними ознаками, які необхідні для встановлення кінцевого користувача, за винятком даних, пов'язаних із фактом передання повідомлення[1]. Тобто можна дійти висновку, що ця норма має низку схожих рис із ч. 1 ст. 159 КПК України.

Водночас ч. 2 ст. 90-1 КПК Естонії визначає суб'єктів звернення із запитом підприємцю, який займається електронним зв'язком: слідчий орган, орган прокуратури, суддя попереднього слідства та суд (у судовому провадженні). Крім того, передбачено такий механізм здійснення запиту: слідчий орган за клопотанням прокуратури з дозволу судді попереднього слідства або з дозволу суду в судовому провадженні[2]. Головна умова запиту, передбачена ч. 3 ст. 90-1 КПК Естонії, полягає в тому, що запит має бути вкрай необхідним для досягнення мети кримінального провадження[3].

---

[1] Уголовно-процессуальный кодекс Эстонии : принят 12 февр. 2003 г. *Jurist Aitab* : [сайт]. URL: https://www.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/ugolovno-processualnyy-kodeks.

[2] Там само.

[3] Там само.

Отже, норми, що регулюють отримання даних від підприємств зв'язку, мають низку схожих рис із тимчасовим доступом до речей і документів, зокрема в суб'єктному складі, механізмі й умові його отримання.

Схожий на тимчасовий доступ до речей і документів кримінальний процесуальний інститут міститься в главі 16 КПК Грузії. Норма ст. 136 КПК цієї країни визначає: за наявності обґрунтованого припущення, що в комп'ютерній системі чи засобі зберігання комп'ютерних даних міститься інформація або документ, що мають значення для кримінального провадження, прокурор має право звернутися до суду за місцем провадження слідства з клопотанням про видання ухвали про витребування відповідної інформації або документа[1]. Отже, у кримінальних процесуальних нормах Грузії ініціатором звернення до суду є лише прокурор, на відміну від кримінального процесуального законодавства України. В інституті тимчасового доступу до речей і документів, передбаченого КПК України, ініціаторами звернення до слідчого судді, суду є сторони кримінального провадження.

Кримінальні процесуальні інститути кримінального процесуального законодавства інших країн також містять норми, що мають схожі підстави й механізм застосування з тимчасовим доступом до речей і документів.

З огляду на те, що інститут тимчасового доступу до речей і документів був уведений законодавцем КПК України 2012 року, його вважають доволі новим процесуальним інструментом. Водночас активне застосування виявило низку проблем тимчасового доступу до речей і документів, які не були передбачені й унормовані законодавцем. Прогалини в регулюванні застосування тимчасового доступу до речей і документів створили правові колізії, які вчені намагаються заповнити доктринально.

Саме тому новели, упроваджені КПК України 2012 року, потребують ретельного дослідження для забезпечення їх однакового й ефективного правозастосування[2].

---

[1] Уголовно-процессуальный кодекс Грузии : принят 9 окт. 2009 г. № 1772- IIс. URL: https://matsne.gov.ge/ru/document/download/90034/69/ru/pdf.

[2] Копіца О. В. Проблемні питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_2_50.

Українські науковці зосереджували увагу на дослідженні тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження. Проблемні питання цього процесуального інституту вивчали Ю. І. Азаров, І. В. Гловюк, О. М. Гумін, В. А. Завтур, Б. І. Куспись, Т. О. Кузубова, Н. П. Кушнір, Є. І. Лисаченко, А. В. Мельниченко, О. А. Подков- ський, А. В. Ратнова, В. В. Рожнова, Д. Б. Сергєєва, О. С. Старенький, А. Б. Ткачик, В. І. Фаринник, А. В. Чуб, А. О. Шульга.

Перелік досліджуваних і контраверсійних питань є доволі широким. Учених цікавили такі питання: історія походження цього заходу забезпечення кримінального провадження; поняття тимчасового доступу до речей та документів, його місце серед інших заходів забезпечення кримінального провадження; порівняльно-правове дослідження тимчасового доступу до речей і документів із законодавством зарубіжних країн; статус суб'єктів застосування тимчасового доступу до речей та документів; прокурорський нагляд і судовий контроль під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів; зіставлення тимчасового доступу до речей і документів з нормами міжнародного законодавства; вирішення долі вилучених речей та документів; порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів як способу збирання електронних документів у кримінальному провадженні; питання обмеження права власності та права на приватність під час застосування тимчасового доступу до речей і документів.

Доволі дискусійним питанням є термінологічне визначення поняття тимчасового доступу до речей і документів. Адже КПК України не містить визначення тимчасового доступу до речей та документів, а всі його варіанти є виключно доктринальним надбанням науковців[1]. На переконання

[1] Соф'їн М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 60–73; Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальному провадженні. *Держава і право*. 2014. Вип. 63. С. 232. (Серія «Юридичні і політичні науки»); Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 39.

А. В. Чуба, тимчасовий доступ до речей і документів – це процесуальна дія, що забезпечує безпосереднє отримання доказової інформації сторонами кримінального провадження шляхом витребовування та вилучення в установленому законом порядку від юридичних та фізичних осіб речей і документів, які мають значення в кримінальному провадженні[1].

Наявність наукових дефініцій поняття тимчасового доступу до речей і документів сприяє заповненню прогалини в законодавстві, адже КПК України не містить його термінологічного визначення, а лише фіксує процесуальну форму застосування. Детальніше це питання буде розглянуто в подальшому підрозділі дослідження.

Науковці, які вивчали тимчасовий доступ до речей і документів на рівні дисертаційних робіт, розробляли різні проблеми цього процесуального інституту.

Зокрема, у дисертації А. В. Чуба «Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження» досліджено питання правової природи та поняття тимчасового доступу до речей і документів; здійснено порівняльно-правове дослідження тимчасового доступу до речей та документів у законодавстві зарубіжних країн; визначено правові підстави його застосування, процесуальний статус суб'єктів під час застосування тимчасового доступу до речей і документів; проаналізовано кримінальні процесуальні документи під час застосування тимчасового доступу до речей і документів, речі й документи, до яких заборонено доступ; окреслено особливості прокурорського нагляду та судового контролю в застосуванні тимчасового доступу до речей і документів[2].

У дисертаційному дослідженні Т. О. Кузубової висвітлено інструмент тимчасового доступу до речей і документів з позицій аналізу законодавства зарубіжних країн та міжнародних договорів. Схарактеризовано застосування тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному процесуальному законодавстві пострадянських країн. Також проаналізовано правову регламентацію тимчасового доступу до речей і

[1] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 39.

[2] Там само.

документів у законодавстві країн Європейського Союзу та Швейцарської Конфедерації. Крім того, досліджено відповідність процесуальної форми тимчасового доступу до речей та документів міжнародним правовим стандартам і договорам. Обґрунтовано проблемні питання регламентації та застосування тимчасового доступу до речей та документів, процесуальні проблеми застосування й напрями вирішення проблемних питань тимчасового доступу до речей і документів[1].

Слід зауважити, що дослідження інституту тимчасового доступу до речей і документів з позицій міжнародної практики й міжнародних договорів має вагоме теоретичне та практичне значення, адже відображає відповідність інституту тимчасового доступу до речей та документів міжнародним правовим засадам, надає можливість зрозуміти, як працюють такі правові конструкції в іноземному законодавстві.

Доволі ґрунтовним є дослідження тимчасового доступу до речей та документів В. І. Фаринника у монографії «Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика». Автор акцентує на одному з найпроблемніших питань тимчасового доступу до речей і документів, а саме питанні вилучених речей та документів і визначенні їх подальшого статусу. Автор пропонує надавати такому майну статус тимчасово вилученого. Крім того, висвітлено питання темпоральної обмеженості тимчасового доступу до речей і документів та практичний аспект подальшого «розпорядження» вилученим майном[2]. Теоретичні розробки В. І. Фаринника з удосконалення тимчасового доступу до речей і документів є одними з перших, що стосуються такого складного й неунормованого питання, як подальша доля речей та документів, які були вилучені в порядку тимчасового доступу до речей і документів.

Частиною дослідження І. О. Крицької «Речові докази у кримінальному провадженні» було вивчення питання виявлення та вилучення речей і документів у порядку здійснення тимчасового доступу до речей та документів. До висвітлених

[1] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 270 с.

[2] Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. С. 59.

авторкою питань належать поняття речових доказів та їх співвідношення з іншими об'єктами; класифікація речових доказів і процесуальний механізм їх формування. Учена аналізує питання розмежування можливості виявлення та вилучення речей шляхом вчинення слідчих (розшукових) дій та виконання тимчасового доступу до речей і документів. Крім того, обґрунтовано думку про те, що тимчасовому доступу до речей та документів властивий не пізнавальний, а забезпечувальний характер, а також визначено мету цього заходу забезпечення[1]. Авторка обґрунтовує позицію обрання шляху виявлення та вилучення речей і документів – слідчі (розшукові) дії чи тимчасовий доступ до речей та документів[2].

Важливим є дослідження «Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні», здійснене А. В. Ратновою. До переліку питань, аналізованих авторкою, віднесено електронні документи в системі джерел доказів у кримінальному провадженні та їх класифікація; належність і допустимість електронних документів; встановлення їх достатності й достовірності; способи збирання та дослідження електронних документів. Учена розглядає порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів як способу збирання електронних документів у кримінальному провадженні та міжнародний досвід використання електронних документів у доказуванні. Крім того, висвітлює питання систематизації порядку отримання електронних документів шляхом застосування тимчасового доступу до речей та документів; обґрунтовує думку про необхідність залучення спеціаліста на завершальний етап тимчасового доступу до електронних документів; обґрунтовує необхідність здійснення тимчасового доступу до речей і документів щодо такого об'єкта, як інформація з нагрудних відеореєстраторів працівників патрульної поліції, оскільки ця інформація має обмежений термін зберігання. Досліджено також питання порушення здійснення тимчасового доступу до речей і документів крізь призму практики ЄСПЛ, аргументовано позицію про те, що матеріальний носій інформації та

[1] Крицька І. О. Речові докази в кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. С. 110.

[2] Там само. С. 108–111.

безпосередньо інформація, що міститься на ньому, є окремими об'єктами, що зумовлює необхідність отримувати ухвалу слідчого судді, суду на доступ до інформації на носії шляхом застосування тимчасового доступу до речей та документів[1].

Напрацювання А. В. Ратнової мають вагоме практичне значення, адже тимчасовий доступ до електронних документів є однією з найскладніших форм здійснення тимчасового доступу до речей і документів та вимагає подальшого дослідження й унормування в чинному кримінальному процесуальному законодавстві.

Важливе значення має й робота В. А. Завтура «Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження». Автор комплексно досліджує інститут заходів забезпечення кримінального провадження та їх регулювання в КПК України 2012 року. Також у цій роботі розглянуто практичне питання необхідності застосування положень ст. 333 КПК України до ініціативи здійснення тимчасового доступу до речей і документів на етапі судового розгляду. Зокрема, на переконання автора, проведення тимчасового доступу до речей і документів під час судового розгляду є причиною для відкладення судового розгляду, автор пропонує здійснити уніфікацію вимог до сторін для збереження їх рівності перед судом шляхом доведення підстав, які пояснюють суду причини нездійснення тимчасового доступу до речей і документів під час досудового розслідування[2].

Дослідження статусу слідчого судді в кримінальному провадженні здійснив А. Ф. Бондюк у своїй праці «Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні». Об'єктом дослідження автора є характеристика інституту слідчого судді, його статус і повноваження. Крім того, окреслено питання прийняття слідчим суддею рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження,

[1] Ратнова А. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 081. Львів, 2021. С. 128–133.

[2] Завтур В. А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. С. 158–161.

до яких безпосередньо належить тимчасовий доступ до речей і документів, а саме особливості діяльності слідчого судді, аналіз поданого сторонами клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, недоліки та шляхи їх подолання[1].

У дослідженні М. А. Макарова «Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи» детально проаналізовано питання суддівського контролю в кримінальному провадженні. Висвітлено питання процесуального статусу слідчого судді як суб'єкта здійснення судового контролю; поняття та види судового контролю в кримінальному процесі; межі судового контролю в кримінальному процесі. Також проаналізовано проблему здійснення судового контролю під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема й під час застосування тимчасового доступу до речей і документів[2].

Крім того, учений обґрунтовує думку про те, що в питанні про тимчасовий доступ до речей і документів необхідно здійснити розширення повноважень слідчого судді. На переконання автора, ч. 4 ст. 163 КПК України необхідно доповнити положенням про те, що під час розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя має право за клопотанням учасників судового розгляду заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження[3]. Також обґрунтовано позицію щодо наслідків невиконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Також ч. 1 ст. 164 КПК України необхідно доповнити положенням, що в ухвалі слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів має

[1] Бондюк А. Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. С. 98–126.

[2] Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 151.

[3] Там само. С. 153.

міститися дозвіл на проведення обшуку, якщо ця ухвала не буде виконана[1].

Тобто науковці висвітлюють проблемні питання діяльності слідчого судді, який під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження є гарантом забезпечення справедливості та збереження прав і свобод людини.

У дисертаційному дослідженні А. Б. Ткачика «Таємниця спілкування та її обмеження в кримінальному провадженні» проаналізовано поняття таємниці спілкування та види процесуальних дій, спрямованих на її обмеження. Окреслено обмеження таємниці спілкування в процесі проведення тимчасового доступу до речей і документів саме шляхом доступу до інформації через телекомунікаційні системи, а також схарактеризовано групи даних, які можуть бути отримані під час тимчасового доступу до речей і документів та які містять таємницю спілкування[2].

Обмеження права власності та права на приватність є визначальним у застосуванні тимчасового доступу до речей і документів, оскільки цей правовий інститут передбачає примусовість його виконання. Збереження розумних меж забезпечення приватності та втручання в приватне життя осіб є важливою передумовою правового застосування тимчасового доступу до речей і документів.

Слід зосередити увагу й на дисертаційному дослідженні А. В. Мельниченка «Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні», у якому розглянуто такі питання: забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні під час прийняття процесуальних рішень; забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення інших процесуальних дій; забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні під час проведення слідчих (розшукових) дій; особливості забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні під час проведення негласних слідчих

[1] Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 154.

[2] Ткачик А. Б. Таємниця спілкування та її обмеження в кримінальному провадженні : дис. … д-ра філософії : 12.00.09 ; 081. Львів, 2021. С. 97–111.

(розшукових) дій. Зокрема, автор обґрунтовує позицію щодо забезпечення прав людини під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів. Це стосується законодавчого вдосконалення врегулювання форм здійснення тимчасового доступу до речей і документів задля попередження порушення прав людини. Крім того, автор вважає недоцільною таку форму тимчасового доступу, як здійснення копіювання[1].

Систематизація зазначених праць дає змогу стверджувати, що науковці зосереджували увагу на дослідженні таких аспектів тимчасового доступу до речей і документів:

– генеза тимчасового доступу до речей і документів (А. В. Чуб, Т. О. Кузубова та Є. І. Лисаченко);

– поняття тимчасового доступу до речей і документів, визначення його місця серед інших заходів забезпечення кримінального провадження (В. А. Завтур, М. І. Соф'їн, А. В. Чуб);

– порівняльно-правове дослідження регламентації тимчасового доступу до речей і документів у законодавстві зарубіжних країн та відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ (Т. О. Кузубова, Є. І. Лисаченко);

– прокурорський нагляд і судовий контроль під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів (А. Ф. Бондюк, М. А. Макаров);

– вирішення долі вилучених речей і документів (В. І. Фаринник);

– процесуальна форма застосування тимчасового доступу до речей і документів як способу збирання електронних документів у кримінальному провадженні (А. В. Ратнова);

– співмірність обмеження права власності чи права на приватність під час застосування тимчасового доступу до речей і документів (А. В. Мельниченко, А. Б. Ткачик).

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що українські науковці охопили спектр актуальних теоретичних і практичних питань, дослідження яких необхідне для розвитку інституту тимчасового доступу до речей та документів. Утім поза увагою науковців залишилися питання відмежування тимчасового доступу до речей і документів від суміжних процесуальних дій,

[1] Мельниченко А. В. Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 139–144.

проблеми діяльності сторони захисту під час застосування тимчасового доступу до речей та документів, розпорядження речами й документами, що були вилучені в порядку тимчасового доступу до речей і документів. На розв'язанні цих та інших проблем тимчасового доступу до речей і документів буде зосереджено увагу в цьому дослідженні.

1.2. Юридичний зміст тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження

Прийнятий 2012 року КПК України запровадив низку новел. Зміни відбулися в переважній більшості кримінальних процесуальних інститутів, не стала винятком і система заходів процесуального примусу, які було згруповано в новий інститут «Заходи забезпечення кримінального провадження». З'явилися й нові заходи забезпечення кримінального провадження, одним з яких є тимчасовий доступ до речей і документів.

Відповідно до ст. 159 КПК України, тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюють шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. Забороняється вилучення (виїмка) матеріальних носіїв інформації, пов'язаних із веденням Центральним депозитарієм цінних паперів в депозитарними установами системи депозитарного обліку цінних паперів, облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю і товариств з додатковою відповідальністю та внесенням змін до них. Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюють на підставі ухвали слідчого судді, суду[1].

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

За статистичними даними, тимчасовий доступ до речей і документів найчастіше застосовують як захід забезпечення кримінального провадження. Зокрема, лише за 2021 рік до судів було подано 215 478 клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів, натомість, наприклад, про арешт майна було подано 90 635 клопотань, про скасування арешту майна – 24 721 клопотання, про здійснення спеціального досудового розслідування – 360 клопотань[1]. Такі статистичні дані засвідчують затребуваність й активне застосування тимчасового доступу до речей і документів.

Дослідження та подальший розвиток інституту тимчасового доступу до речей і документів здійснили такі науковці: І. В. Гловюк, О. М. Гумін, В. А. Завтур, І. П. Зіньковський, Б. А. Куспись, Т. О. Кузубова, Д. В. Лісніченко, Є. І. Лисаченко, С. І. Марко, В. В. Михайленко, О. А. Подковський, В. В. Рожнова, Д. Б. Сергєєва, В. І. Сліпченко, М. І. Соф'їн, С. О. Сорока, О. С. Старенький, В. І. Фаринник, В. О. Фінагєєв, А. В. Чуб, О. Г. Шило.

Законодавець у ст. 159 КПК України не дає визначення тимчасового доступу до речей і документів, а лише висвітлює його сутність. Однак є різні позиції науковців з цього приводу.

На думку О. М. Гуміна, тимчасовий доступ до речей і документів є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, що полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, яка володіє такими речами й документами, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку). Також учений зазначає, що під час тимчасового доступу до речей і документів норми кримінального процесуального законодавства врегульовують діяльність не лише сторін кримінального провадження, а й інших осіб, зокрема тих, які володіють речами й документами, що є об'єктом тимчасового доступу[2].

[1] Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.

[2] Гумін О. М. Особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 91.

Також тимчасовий доступ до речей і документів, відповідно до положень ч. 1 ст. 159 КПК України, полягає в тому, що сторони кримінального провадження можуть: 1) ознайомитися з певними речами та документами, які мають значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні; 2) виготовити їх копії; 3) здійснити виїмку цих речей і документів. Виїмку речей або документів можна здійснювати в разі, якщо є достатні підстави вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів (ч. 7 ст. 163 КПК України)[1].

Крім цього, А. В. Чуб зазначає, що тимчасовий доступ до речей і документів – це процесуальна дія, яка забезпечує безпосереднє отримання доказової інформації сторонами кримінального провадження шляхом витребовування та вилучення в установленому законом порядку від юридичних та фізичних осіб речей і документів, які мають значення в кримінальному провадженні[2].

У цих твердженнях науковці увагу зосереджують на визначенні форм здійснення тимчасового доступу до речей чи документів. Проте невисвітленими залишилися питання щодо прав й обов'язків учасників цієї процесуальної дії.

Тому вичерпнішим видається визначення І. В. Гловюк, яка вважає, що тимчасовий доступ до речей і документів – це захід забезпечення кримінального провадження, що полягає в зобов'язанні особи, яка володіє речами й документами, надати стороні кримінального провадження можливість ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку)[3].

---

[1] Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальному провадженні. *Держава і право*. 2014. Вип. 63. С. 232. (Серія «Юридичні і політичні науки»).

[2] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 39.

[3] Гловюк І. В., Андрусенко С. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 293. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V.pdf.

Окрему думку щодо тлумачення тимчасового доступу до речей і документів має М. І. Соф'їн, який вважає, що тимчасовий доступ до речей і документів є процесуальною дією, яка дає змогу розшукати майно або документи, що підтверджують право на володіння цим майном, яке належить підозрюваному (обвинуваченому), на стадії досудового розслідування та забезпечує відшкодування шкоди на стадії судового розгляду[1].

На думку В. І. Сліпченка, тимчасовий доступ до речей і документів є одним з найскладніших у застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на пошук й отримання інформації/доказів під час безпосереднього ознайомлення зі змістом, формою та ознаками речей і документів. Мета його застосування полягає в наданні зазначеною особою стороні кримінального провадження можливості ознайомитися з ними; зробити їх копії; вилучити їх у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею (судом)[2].

Спірним видається твердження про пошук майна, документів чи інформації. Адже пошуковий характер притаманний проведенню слідчих (розшукових) дій, а не застосуванню заходів забезпечення кримінального провадження. Застосуванню тимчасового доступу до речей та документів не властивий пошук речей та документів, а лише їх отримання.

Проаналізувавши наявні визначення тимчасового доступу до речей і документів та його правову природу загалом, пропонуємо тлумачити тимчасовий доступ до речей та документів як передбачений КПК України захід забезпечення кримінального провадження, відповідно до якого за ухвалою слідчого судді, суду та в передбачений законом строк сторона кримінального провадження наділяється правом ознайомлюватися, робити копії, а в передбачених законом випадках вилучати речі й документи, які мають значення для кримінального провадження, а особа, яка володіє такими речами та документами, зобов'язана надати такий доступ і не перешкоджати виконанню ухвали.

---

[1] Соф'їн М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 60–73.

[2] Сліпченко В. І. Тимчасовий доступ до речей і документів: процесуальний порядок отримання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 507–508.

Кримінальна процесуальна форма є правовим режимом кримінальної процесуальної діяльності, що охоплює дотримання юридичних процедур, виконання певних процесуальних умов і забезпечення гарантій у кримінальному провадженні[1].

Кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів є доволі специфічною. Норми, які регулюють тимчасовий доступ, є імперативними, створюють умовну форму або правовий режим для його застосування, забороняючи будь-які відхилення в їх реалізації.

Особливість кримінальної процесуальної форми цього інституту стосуються низки обмежень під час його реалізації. Зокрема, законодавець передбачає:

– обмеженість тимчасового доступу до речей і документів у часі. Темпоральна обмеженість тимчасового доступу безпосередньо передбачена законодавцем, оскільки КПК України встановлює строк дії ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ терміном два місяці (п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України). Під час цього строку особа має надати можливість ознайомитися, зробити копії або вилучити речі, зазначені в ухвалі. Водночас законодавець не передбачає продовження строку тимчасового доступу до речей і документів у разі його невиконання. У КПК України не міститься норм, які визначали б можливість повторного звернення до суду про тимчасовий доступ. Натомість у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів;

– обмежений перелік речей і документів, до яких можна мати доступ. Повний перелік речей чи документів, до яких можна отримати доступ, законодавець не формулює, що зумовлено фактичною неможливістю створення такого переліку. Проте законодавець передбачив перелік речей і документів, доступ до яких є обмеженим або забороненим. У ч. 1 ст. 161

[1] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 14.

КПК України законодавець визначає речі й документи, доступ до яких заборонено[1], а речі та документи з обмеженим доступом, які містять охоронювану законом інформацію, перелічено в ст. 162 КПК України.

Особливість тимчасового доступу до таких речей і документів, крім загального порядку проведення цього заходу, полягає в тому, що, відповідно до ч. 6 ст. 163 КПК України, слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, за наявності обґрунтування неможливості в інший спосіб довести певні обставини[2]. Відповідно до цієї норми закону, доступ особи до речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю, реалізується в законодавчо визначеному порядку. Крім цього, доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може бути наданий особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону.

У ст. 161 КПК України визначено речі й документи, до яких заборонено доступ. Зокрема, передбачено, що такими речами є: 1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка діє від імені його клієнта у зв'язку з наданням правової допомоги; 2) об'єкти, що додані до такого листування або інших форм обміну інформацією. Ця норма відповідає засаді таємниця спілкування, яка передбачає, що під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування. Крім того, п. 9 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про

[1] Сорока С. О., Марко С. І. Підстави та процесуальний порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2016. № 837. С. 502. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_82.

[2] Соф'їн М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 69.

адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає гарантію заборони втручання в приватне спілкування адвоката з клієнтом[1].

Отже, кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів передбачає низку обмежень, які стосуються темпоральної дії ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, термін якої становить два місяці; а також обмеження, що стосуються речей і документів, доступ до яких обмежено чи заборонено.

Тимчасовий доступ до речей та документів, як і будь-який правовий інститут, наділений системою ознак[2].

У науковому середовищі переважно ототожнюють ознаки системи заходів забезпечення кримінального провадження з ознаками кожного з інститутів цієї системи[3]. На нашу думку, судження про те, що система заходів забезпечення кримінального провадження та її структурні елементи мають ідентичні ознаки, є недоведеними, оскільки законодавець включив до системи заходів забезпечення різнофункціональні елементи, які мають різну форму, мету і призначення.

Оскільки тимчасовий доступ до речей і документів законодавець відносить до системи заходів забезпечення кримінального провадження, крім того, що йому притаманна система ознак заходів забезпечення кримінального провадження, тимчасовий доступ до речей і документів має власну систему ознак.

---

[1] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

[2] Маринич Ю. В. Ознаки тимчасового доступу до речей та документів. Пріоритетні *напрями розвитку сучасної юридичної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20–21 верес. 2019 р.). Харків, 2019. С. 97.

[3] Соф'їн М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 4. С. 61; Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 29.

Першою ознакою тимчасового доступу до речей і документів є його примусовий характер[1]. Кримінальний процесуальний примус здійснюють у вигляді передбачених законом примусових заходів[2].

У новому КПК України, зазначає Г. К. Кожевніков, заходи забезпечення кримінального провадження виокремлено в самостійний розділ. Постає питання, чи можна ототожнювати ці заходи з кримінальним процесуальним примусом. На переконання автора, можна безумовно, оскільки аналіз найпоширенішого серед науковців визначення примусових заходів у кримінальному судочинстві засвідчує, що перелічені в ст. 131 КПК України види заходів забезпечення кримінального провадження в разі їх застосування здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження[3].

Примус у сфері кримінального судочинства є необхідною складовою державного примусу. Зауважимо, що примус у кримінальному процесуальному праві, на відміну від інших галузей права, має інший характер, а саме пов'язаний із серйозним обмеженням законних прав і свобод громадян[4].

Проблема процесуального примусу за природою багатоаспектна, охоплює різні виміри правового регулювання поведінки громадян, а також інших суб'єктів правовідносин[5].

Водночас питання примусу під час застосування тимчасового доступу до речей і документів залишається дискусійним[1].

---

[1] Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 154. (Серія «Право»)

[2] Смоков С. М., Горєлкіна К. Г. Гарантії застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві : монографія. Одеса : Астропринт, 2012. С. 19.

[3] Кожевніков Г. Заходи забезпечення кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2012_3_14.

[4] Кримінальний процес : підручник : у 2 ч. / [Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.] ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. С. 393.

[5] Кримінальне процесуальне право України : навч. посіб. / [Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.] ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 289.

Зокрема, Б. А. Куспись вважає, що у випадку з тимчасовим доступом до речей і документів лише ненадання речей та/або документів може слугувати фактичною підставою для застосування щодо їх власника процесуального примусу[2].

Проведення досудового розслідування і судового провадження, які разом утворюють кримінальне провадження у зв'язку з учиненням діяння, передбаченого Законом України «Про кримінальну відповідальність», на думку М. П. Климчука, потребує значних зусиль організаційного та примусового характеру, які забезпечують дієвість цього провадження. До їх застосування слід ставитися з особливою увагою, ретельно обґрунтовувати необхідність їх проведення, оскільки вони доволі часто обмежують права, свободи й законні інтереси осіб, які потрапляють у сферу кримінального провадження[3].

На думку В. І. Фаринника, тимчасовий доступ до речей і документів за умови сумлінного виконання процесуальних обов'язків безпосередньо не пов'язаний із застосуванням примусу, орієнтований виключно на створення належних умов здійснення кримінального провадження[4].

Однак примусовий характер тимчасового доступу має певну специфіку. Слушно зазначає В. В. Назаров, що навіть коли особа не заперечує проти обмеження її прав і свобод, пов'язаного із застосуванням заходу забезпечення, він усе одно має примусовий характер, який залежить не від порядку

---

[1] Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 154. (Серія «Право»).

[2] Куспись Б. Загальні ознаки тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. Decembrie. С. 250.

[3] Климчук М. П. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_34.

[4] Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. С. 26.

реалізації примусу, а від законодавчої моделі, що передбачає можливість застосування примусу[1].

Характеризуючи окремий захід як примусовий, слід зважати не на те, що в конкретному випадку його було здійснено проти волі особи чи без її згоди, а на те, що можливість застосування примусу була передбачена незалежно від вольового ставлення особи до такого обмеження[2].

Крім того, зауважує Н. Р. Бобечко, кримінальний процесуальний примус виявляється й у ситуаціях, де передбачена гіпотетична нормативна можливість його застосування[3].

Тож можна стверджувати, що примус під час виконання тимчасового доступу до речей і документів зумовлений не вчиненням або невчиненням певних дій, а його законодавчою моделлю, яка ґрунтується на кримінальному процесуальному примусі та передбачає його застосування незалежно від поведінки особи[4].

Ще одна ознака тимчасового доступу до речей і документів пов'язана з обмеженням прав та свобод людини й громадянина під час його застосування.

За твердженнями науковців, тимчасовий доступ до речей і документів належить до групи заходів забезпечення кримінального провадження, які обмежують суспільне та приватне життя громадян[5]. Згідно зі ст. 3 Основного Закону, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Однак права та свободи людини, зазначені в Конституції, мають певні межі. Вчинення

---

[1] Назаров В. В., Лахманик Ю. Р. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Європейські перспективи.* 2013. № 3. С. 103.

[2] Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. С. 27.

[3] Бобечко Н. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальна природа, зміст та обсяг. *Право України.* 2017. № 12. С. 30.

[4] Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 154. (Серія «Право»).

[5] Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Форум права.* 2012. № 2. С. 629–630. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_100.

злочину чи залучення особи до кримінального провадження автоматично звужує права останньої, проте це відбувається в порядку, передбаченому законом[1]. Як законодавче, так і судове обмеження прав і свобод, зазначає В. М. Джига, здійснюють лише для досягнення певних соціально корисних завдань. Одним із них автор визначає нагальну необхідність запобігти злочинові або його припинити[2].

З огляду на правообмежувальний характер заходів забезпечення кримінального провадження, під час прийняття рішення про їх застосування має бути забезпечено обґрунтованість обмеження прав людини[3].

Своєю чергою В. М. Тертишник вважає допустимість застосування примусових і запобіжних заходів у разі крайньої необхідності принциповим положенням, згідно з яким застосування таких заходів можна допускати лише в разі крайньої необхідності, з метою забезпечення правосуддя, якщо цього не можна досягнути іншими засобами, а заподіяна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута[4].

Отже, інтереси суспільства, окремих громадян й організацій, інтереси власне держави зумовлюють визнання можливості тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод особи, дії чи бездіяльність якої завдають шкоди інтересам інших осіб чи держави. Правомірність таких обмежень забезпечують прийняттям відповідних судових рішень і лише у випадках, прямо передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати під час здійснення кримінального провадження фактичні обставини, що мають

[1] Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 155. (Серія «Право»).

[2] Джига М. В. Забезпечення правового статусу обвинуваченого у процесі досудового розслідування: проблеми законності та доцільності : монографія. Київ : Паливода А. В., 2005. С. 40.

[3] Кримінальний процес : навч. посіб. / [Ю. П. Аленін та ін.]. Одеса : Фенікс, 2020. С. 227.

[4] Тертышник В. М., Марченко А. В., Тертышник А. И. Защита прав и свобод человека : науч.-практ. изд. Харьков : Арсис, 2000. С. 321–327.

значення для його правильного вирішення, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини[1].

Під час застосування тимчасового доступу до речей і документів важливим є збереження прав та свобод людини. Будь-яке втручання й обмеження прав і свобод слід здійснювати відповідно до закону, вони мають бути обґрунтованими.

Наступною ознакою тимчасового доступу до речей і документів є наявність спеціального суб'єкта застосування[2]. Процесуальний примус є різновидом державного примусу, а тому суб'єктом його застосування завжди є виключно компетентні державні органи й посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження, здебільшого це слідчий суддя, суд[3].

Слушним є твердження О. Г. Шило, що основним призначенням слідчого судді є здійснення судового захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, та забезпечення тим самим законності провадження на досудових стадіях[4]. Це зумовлює специфічний характер виконуваної ним кримінальної процесуальної функції, а саме забезпечення законності й обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини під час досудового слідства в кримінальному провадженні. Це випливає з положень ст. 55 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини й громадянина захищаються судом[5].

Під час вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження обов'язком слідчого

---

[1] Колесник В. А. Правомірність тимчасового обмеження прав особи під час досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Вип. 2 (36). С. 82.

[2] Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 154. (Серія «Право»).

[3] Назаров В. В., Лахманик Ю. Р. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Європейські перспективи.* 2013. № 3. С. 103.

[4] Шило О. Г. До питання запровадження інституту слідчого судді в кримінальному процесі України. *Університетські наукові записки*. 2011. № 3. С. 307.

[5] Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово Національної школи суддів України.* 2013. № 3. С. 72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_3_12.

судді є вимога перевіряти наявність об'єктивної необхідності та виправданість такого втручання в права і свободи особи, з'ясовувати можливість досягнення мети, на яку посилається автор клопотання, без застосування цих заходів[1].

Особа слідчого судді в кримінальному провадженні є апріорною, оскільки під час прийняття рішення про застосування заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя є гарантом дотримання прав, свобод і законних інтересів осіб, а також гарантією незловживання слідчим та прокурором владними повноваженнями[2].

Кримінальний процесуальний інститут тимчасового доступу до речей і документів має таку систему ознак: примус в особливій його формі; обмеження прав і свобод людини й громадянина; суб'єктом прийняття рішення про його застосування є слідчий суддя, суд.

На переконання Д. В. Лісніченко, законодавець з метою унеможливлення здійснення порушень прав і законних інтересів осіб занадто ускладнив процедуру тимчасового доступу до речей та документів, уніфікувавши її для всіх випадків[3].

Утім аналіз норм КПК України дає підстави стверджувати, що законодавець диференціює процесуальну форму тимчасового доступу до речей і документів. Зокрема, в абз. 2 і 3 ч. 1 ст. 159 КПК України передбачено, що тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюють шляхом зняття копії інформації, що міститься в

---

[1] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33.

[2] Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 155. (Серія «Право»).

[3] Лісніченко Д. В. Тимчасовий доступ до речей та документів: аналіз та проблемні аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 4. С. 159.

таких електронних інформаційних системах, комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. Крім цього, заборонено вилучення (виїмку) матеріальних носіїв інформації, пов'язаних із веденням Центральним депозитарієм цінних паперів і депозитарними установами системи депозитарного обліку цінних паперів, облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю і внесенням змін до них[1].

Будь-яка діяльність завжди має мету й завдання, яких необхідно досягти під час цієї діяльності[2]. Дискусійним є питання щодо визначення мети тимчасового доступу до речей і документів, адже науковці обстоюють різні твердження.

Як зауважує І. Л. Беспалько, тимчасовому доступу до речей і документів відводиться важлива роль у формуванні інформаційно-доказової бази. Не випадково вказаний інститут відразу почав широко застосовуватись на практиці. Під час використання даного інституту передбачається можливість доступу до об'єктів, що містять відомості про факти й обставини, і здійснюється закріплення таких відомостей з одночасним наданням їм процесуальної форми засобів доказування[3].

Законодавець у ч. 1 ст. 131 КПК України визначає загальну мету всіх заходів забезпечення кримінального провадження – це забезпечення дієвості кримінального провадження. Проте це твердження є надто узагальненим, адже у главі, яка передбачає заходи забезпечення кримінального провадження, законодавець об'єднує значну кількість різноцільових інститутів, кожен з яких має і власну мету.

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Патюк С. О. Завдання кримінального провадження України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_1_15.

[3] Беспалько І. Л. Особливості застосування тимчасового доступу до речей та документів у процесі кримінального доказування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 77, ч. 2. С. 221.

Обґрунтованою видається думка Б. А. Куспися, який стверджує, що дієвість провадження спрямована на виконання завдань кримінального провадження, які визначено в ст. 2 КПК України, а нечітке визначення мети заходів забезпечення кримінального провадження зумовлено тим, що систему заходів забезпечення кримінального провадження становлять різні за функціональністю заходи, кожен з яких у свій специфічний спосіб забезпечує дієвість кримінального провадження. Законодавче формулювання тимчасового доступу до речей і документів спонукає до висновку про те, що останній забезпечує дієвість кримінального провадження шляхом можливості використовувати цей захід з метою одержання доказів[1].

Поділяє таку думку й Т. О. Кузубова[2], яка також додає власне бачення мети тимчасового доступу до речей і документів – отримання зразків для проведення судової експертизи[3].

Схожу позицію має В. І. Фаринник, зазначаючи, що з практичної позиції цей захід забезпечення кримінального провадження передбачає безперечно основний інструмент формування та закріплення доказової інформації, яка надалі під час проведення всебічного, повного й неупередженого досудового розслідування буде слугувати юридичним підґрунтям для винесення слідчим або прокурором правильного та обґрунтованого процесуального рішення[4]. Таку думку аргументує й О. Калужна[5].

---

[1] Куспись Б. Мета тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. С. 190, 192.

[2] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 28.

[3] Там само. С. 30.

[4] Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. С. 217.

[5] Калужна О. Тактика збирання речей і документів як доказів у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2015. № 2. С. 84–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_2_14/.

Дослідники проблеми тимчасового доступу до речей і документів намагаються постійно вдосконалювати твердження щодо мети цього процесуального інституту. Зокрема:

– на думку С. В. Андрусенко та І. В. Гловюк, тимчасовий доступ до речей і документів має на меті збирання й перевірку доказів[1];

– А. В. Чуб вважає, що тимчасовий доступ до речей і документів має на меті забезпечення можливості формування правової позиції сторін кримінального провадження[2];

– Л. Д. Удалова переконана, що метою тимчасового доступу до речей і документів є отримання засобів доказування та забезпечення можливості виявити, вилучити й дослідити докази[3];

– О. О. Волобуєва, Г. К. Тетерятник та А. О. Шульга доводять, що тимчасовий доступ до речей і документів здійснюють з метою забезпечення процесу доказування та цивільного позову[4].

Не сформувала уніфікованого підходу до цього питання й судова практика. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в інформаційному листі від 5 квітня 2013 року в п. 5 зазначає, що одним із способів збирання доказів є вилучення речей і документів під час отримання доступу до речей та документів[5].

---

[1] Гловюк І. В., Андрусенко С. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 294. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V.pdf.

[2] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 29.

[3] Кримінальний процес : підручник / за ред. Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : ЦУЛ, 2013. С. 165.

[4] Кримінальний процес України: загальна частина : підручник / [О. О. Волобуєва, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов та ін.]. Київ : Дакор, 2015. С. 136.

[5] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

Невдовзі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ спростував це твердження. Адже в узагальненні судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 7 лютого 2014 року в п. 9 розділу 2.5 зазначено, що застосуванням заходу забезпечення кримінального провадження органи досудового розслідування намагаються досягти мети, яка саме таким заходам не властива. Зокрема, це стосується випадків, коли в клопотанні порушують питання про тимчасовий доступ до речей і документів з метою збирання доказів. Клопотання слідчих в окремих випадках ґрунтуються на необхідності правомірного доступу та вилучення речей, які можуть бути речовими доказами. Проте поза увагою слідчого, прокурора, слідчого судді залишається та обставина, що збирання доказів, зокрема й речових, відбувається через інститут слідчих дій (зокрема, вилучення в процесі огляду, проведення обшуку). У таких випадках неправильне розуміння органами досудового розслідування, слідчими суддями положень кримінального процесуального закону фактично зумовлює підміну слідчих дій заходом забезпечення кримінального провадження[1].

Отже, ні науковці, ні правозастосовна практика не сформували загальноприйнятного підходу до мети тимчасового доступу до речей та документів.

Оптимальною, на наш погляд, є позиція В. А. Завтура, який стверджує, що положення про певні особливості заходів забезпечення кримінального провадження, які полягають у встановленні правових перешкод для вчинення протиправних дій, створення умов, які максимально унеможливлюють протидію кримінальному провадженню, що власне і є засобом досягнення мети, визначеної ст. 131 КПК України. Такі дії полягають у покладенні на особу обов'язку вчинити певну дію –

[1] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

надати доступ до речей і документів або унеможливити вчинити певні дії – розпоряджатися майном[1].

Продовжуючи твердження автора, вважаємо, що для тимчасового доступу до речей і документів притаманною є ще й така додаткова мета, як здійснення попереджувальних дій, що надають можливість ознайомитися з речами й документами, зробити їх копії та вилучити їх, тим самим попередити знищення чи пошкодження речей і документів, забезпечуючи їх схоронність[2].

На користь цього свідчить положення ч. 2 ст. 163 КПК України, яке передбачає можливість невиклику сторони, у володінні якої знаходяться речі й документи, задля збереження речей і документів у належному стані, без змін та для запобігання їх знищенню[3].

Слід додати, що результати опитування респондентів відображають такі дані щодо мети, з якою застосовують тимчасовий доступ до речей і документів. Зокрема, 65,4 % опитаних (70 респондентів) застосовують тимчасовий доступ до речей і документів з метою формування доказової бази; 31,8 % опитаних (34 респонденти) застосовують тимчасовий доступ до речей і документів з метою забезпечення наявності та схоронності речей і документів, унеможливлення для володільця речей та документів знищити їх.

Отже, додатковою метою тимчасового доступу до речей і документів є попередження знищення чи пошкодження речей та документів, забезпечуючи їх схоронність.

Безперечно, як і кожен правовий інститут, тимчасовий доступ до речей та документів має власну систему функцій. Аналіз кримінальних процесуальних норм, практики їх

---

[1] Завтур В. А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. С. 22–23.

[2] Маринич Ю. В. Визначення мети тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 13 берез. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 149.

[3] Там само. С. 149–150.

застосування і тверджень науковців дає змогу стверджувати, що тимчасовий доступ до речей та документів виконує такі функції:

– забезпечувальна – полягає у виконанні загальної мети заходів забезпечення кримінального провадження, передбаченої ч. 1 ст. 131 КПК України, – забезпечення дієвості кримінального провадження, яка, відповідно, поширюється й на інститут тимчасового доступу до речей і документів;

– інформаційна – полягає в можливості доступу до інформації, яка стала досяжною для сторін кримінального провадження внаслідок реалізації тимчасового доступу до речей і документів;

– прогностична – на підставі вивчених матеріалів, отриманих унаслідок доступу до речей та документів, сторони формують власну правову позицію та мають можливість передбачити подальші шляхи розвитку в межах кримінального провадження;

– охоронна – виконання норм тимчасового доступу до речей і документів частково реалізує охорону речей та документів, якщо є підозра щодо їх зміни або знищення, шляхом вилучення таких речей і документів;

– допоміжна – тимчасовий доступ до речей та документів є одним зі способів збирання доказів, який прямо не передбачено в ч. 2, 3 ст. 93 КПК України. Утім у цих нормах ідеться і про проведення «інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом» (ч. 2 ст. 93 КПК України); «а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів» (ч. 3 ст. 93 КПК України), які дають змогу тимчасовий доступ до речей і документів розглядати як допоміжний спосіб збирання доказів;

– регулятивна – реалізація ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів створює суб'єктний склад та відповідні правовідносини між ними, предметом яких є виконання форми/форм доступу до речей і документів, передбачених ухвалою;

– попереджувальна – застосування норм тимчасового доступу до речей і документів дає змогу запобігти зміну чи

знищення речей та документів, які мають значення для кримінального провадження[1].

Також слід зосередити увагу на принципах застосування тимчасового доступу до речей і документів.

Для врегулювання діяльності органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, та для захисту прав і свобод осіб, які беруть у ньому участь, у нормах кримінального процесуального законодавства закріплено загальні засади кримінального провадження[2].

Значення принципів як норм вищого ступеня нормативності полягає передусім у тому, що кожне рішення правозастосовника, яке приймають з порушенням їх вимог, підлягає скасуванню, а одержана інформація не має доказового значення[3]. Засади кримінального провадження мають бути однозначними, конкретними за змістом зі зрозумілими наслідками їх ігнорування чи неналежного дотримання їх[4]. Чимало принципів кримінального процесу, зауважує Ю. П. Аленін, виявляються в усіх або більшості стадій кримінального процесу, зокрема в стадії судового розгляду[5].

Правова природа тимчасового доступу до речей і документів характеризується примусовістю виконання, унаслідок чого відбувається обмеження прав і свобод людини. Застосування

---

[1] Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук А. С. Васильєва. Київ : КНТ, 2010. 464 с.

[2] Деревянкін С. Л., Поліщук О. В. Щодо визначення загальних засад кримінального провадження в новому КПК України. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2014. № 1. С. 141.

[3] Полянський А. О. Засади (принципи) кримінального провадження: сутність, значення, система й важливість унормування. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2017. Вип. 26. С. 113. (Серія «Право»).

[4] Гончаренко В. Г. Засади верховенства права та законності кримінального провадження в плані здійснення захисту. *Вісник Академії адвокатури України.* 2013. Число 3. С. 4–5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2013_3_3.

[5] Аленін Ю. П., Волошина В. К. Поняття та система принципів кримінального провадження. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 82.

цього інституту слід здійснювати виключно в правовому полі й відповідно до критеріїв, стандартів і принципів права[1].

Слушно зауважує О. М. Бандурка, що необхідність застосування заходів забезпечення в кримінальному провадженні є беззаперечним фактом. Водночас використання цих інститутів має ґрунтуватися на критеріях і стандартах засад кримінального провадження, насамперед – принципі верховенства права. Адже загальноправові процесуальні принципи, що діють під час кримінального провадження як керівні засади, мають визначати й затверджувати здійснення провадження в такий спосіб, за якого одночасно забезпечується ефективне функціонування системи кримінального процесу та захист конституційних прав і свобод людини. Водночас останнього досягають за допомогою виключення можливості незаконного звуження їх обсягу, а саме установлення в законі підстав і порядку обмеження конституційних прав і свобод особи. Адже закон, установлюючи тимчасове обмеження прав і свобод людини, тим самим гарантує їх захист[2].

Перелік основних засад кримінального провадження визначено в ст. 7 КПК України. Серед переліку цих засад не закріплено вимогу пропорційності. Утім аналіз як національної, так і міжнародної правозастосовної практики дає підстави стверджувати, що беззаперечною тезою застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а отже, і тимчасового доступу до речей і документів є пропорційність їх використання[3].

Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі № 1-11/2012, верховенство права – це панування права в суспільстві.

---

[1] Маринич Ю. В. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні тимчасового доступу до речей та документів. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 берез. 2020 р.), Львів, 2020. С. 43.

[2] Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник : у 2 ч. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. С. 220.

[3] Маринич Ю. В. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні тимчасового доступу до речей та документів. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 берез. 2020 р.), Львів, 2020. С. 42.

Верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають утілювати передусім ідеї соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети й мають бути співмірними з нею[1].

У європейських країнах принцип пропорційності (співмірності) відомий здавна, його всебічно досліджують і використовують як у теорії права, так і в юридичній практиці, зокрема судовій[2].

Останніми роками ЄСПЛ дедалі частіше звертається до принципу пропорційності (наприклад, справа «Волохи проти України» (заява № 23543/02), рішення від 2 листопада 2006 року, справа «Яллох проти Німеччини», «Аманн проти Швейцарії», рішення від 16 лютого 2000 року тощо)[3]. У рішенні ЄСПЛ «Волохи проти України» (заява № 23543/02) суд встановив такий зміст пропорційності: «…повноваження державних органів на проведення таємного спостереження за громадянами в процесі кримінального розслідування визнаються Конвенцією в тій мірі, в якій вони є абсолютно необхідними… Крім того, Суд має бути впевненим щодо існування адекватного й ефективного захисту

[1] Справа за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України : рішення Конституційного Суду від 25 січ. 2012 р. № 3-рп/2012. Справа № 1-11/2012. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text.

[2] Євтошук Ю. О. Принцип пропорційності у практиці судів загальної юрисдикції. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (3). С. 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4(3)__4.

[3] Уваров В. Г. Принцип верховенства права та пропорційності в кримінальному провадженні з урахуванням правових позицій Європейського суду з прав людини. *Право і суспільство*. 2014. № 6–2. С. 213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6.

від зловживання, оскільки система заходів таємного спостереження, що розроблена для захисту національної безпеки та громадського порядку, пов'язана з ризиком порушення або навіть руйнування принципів демократії на підставі її захисту. Такі гарантії захисту мають бути чітко встановлені законом, їх слід застосовувати до нагляду за діяльністю відповідних органів або служб. У наглядових провадженнях слід дотримуватися цінностей демократичного суспільства настільки добросовісно, наскільки це можливо, зокрема верховенства права, про що йдеться в Преамбулі Конвенції. Верховенство права між іншим (inter alia) передбачає, що втручання органів виконавчої влади у права осіб має підлягати ефективному контролю, який має здійснювати судовий орган щонайменше як остання інстанція, оскільки судовий контроль надає найбільші гарантії незалежності, безсторонності та здійснення належного провадження»[1].

У праві Європейського Союзу, зазначає Р. Майданик, принцип пропорційності має назву «принцип співмірності», проте незалежно від назви ці принципи висувають однакові вимоги до застосування норм примусу й вимагають упорядкованості та співмірності засобів і мети їх застосування[2].

На думку Д. О. Зайцева, у міжнародному та національному кримінальному процесуальному праві принцип пропорційності розуміється як гарантія основоположних прав людини та громадянина від необґрунтованих обмежень. Реалізація принципу пропорційності передбачає застосування уповноваженими суб'єктами тих засобів і заходів, які є необхідними та достатніми для досягнення державою соціальної справедливості[3].

---

[1] Справа «Волохи проти України» (Заява № 23543/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 2 лист. 2006 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_138#Text.

[2] Майданик Р. Принцип пропорційності (співрозмірності) в цивільному праві України: поняття, межі, умови застосування. *Юридична Україна.* 2009. № 11. С. 48.

[3] Заїка С. О., Зайцев Д. О. Генеза принципу пропорційності у системі джерел міжнародного та національного кримінального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 567. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/135.pdf

Тобто розумне співвідношення між засобами правового впливу й метою його застосування є основою принципу пропорційності[1].

Ілюстративним у цьому контексті є рішення ЄСПЛ у справі «Седлецька проти України» (заява № 42634/18) від 1 квітня 2021 року за скаргою української журналістки Н. Седлецької з приводу надмірного втручання Генеральною прокуратурою України в її особисте спілкування шляхом відслідковування викликів її мобільного телефону, що становило загрозу її особистому та професійному життю[2].

У рішенні зазначено: «…Суд насамперед зазначає, що ухвалою районного суду від 27 серпня 2018 року Генеральною прокуратурою України було надано дозвіл на збір великої кількості захищеної інформації щодо вхідних і вихідних з'єднань стосовно особистих і професійних контактів заявниці за шістнадцятимісячний період. Оскаржуваний дозвіл включав, зокрема, доступ до інформації про час і тривалість телефонних дзвінків заявниці й номерів телефонів її контактів (див. пункти 15 і 16). Такі відомості могли містити інформацію, за якою можна було ідентифікувати конфіденційні джерела заявниці, які не мали стосунку до кримінального провадження щодо стверджуваної неправомірної поведінки С. ...Ризик завдання шкоди інтересам, захищеним ст. 10 Конвенції, був ще вищим, оскільки робота заявниці як журналіста була зосереджена на розслідуванні випадків корупції серед високопосадовців, зокрема корупції безпосередньо в ГПУ. Ухвала районного суду не містила жодних гарантій, які виключали б імовірність, що інформація, за якою потенційно можна було ідентифікувати будь-яке таке джерело інформації, стала б доступною значній кількості працівників Генеральної прокуратури України та могла бути використана з метою, не пов'язаною з кримінальним

[1] Маринич Ю. В. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні тимчасового доступу до речей та документів. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 берез. 2020 р.), Львів, 2020. С. 43.

[2] Справа «Седлецька проти України» (Заява № 42634/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 1 квіт. 2021 р. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g53#Text.

провадженням щодо С. Цих елементів достатньо для висновку Суду, що обсяг відомостей, доступ до яких був наданий ухвалою суду від 27 серпня 2018 року, був надмірно непропорційним законній меті розслідування стверджуваного розголошення С. таємної інформації та захисту приватного життя пані Н.»[1].

Доходимо висновку, що головною характеристикою пропорційності втручання є відповідність наслідків такого втручання, а саме завдана шкода не має превалювати над потенційним результатом, що буде отриманий внаслідок втручання.

Отже, одним з головних принципів застосування тимчасового доступу до речей і документів є пропорційність (співмірність), яка забезпечує відповідний баланс між засобами правового впливу й наслідками, яких очікують. Принцип пропорційності (співмірності) у кримінальному процесуальному праві слід тлумачити як встановлення розумного співвідношення між засобами впливу або примусу та кінцевою метою їх застосування; інструменти досягнення поставленої мети мають бути обґрунтованими й найменш обтяжливими для особи, чиї права та свободи обмежують.

У розрізі тлумачення принципу пропорційності (співмірності) під час застосування тимчасового доступу до речей і документів можна резюмувати, що ті обмеження прав, яких зазнає особа під час застосування цього заходу забезпечення, мають бути відповідними кінцевому результату застосування тимчасового доступу, тобто обмеження прав і свобод людини під час застосування тимчасового доступу до речей та документів має бути виправданим отриманими результатами його застосування[2].

[1] Справа «Седлецька проти України» (Заява № 42634/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 1 квіт. 2021 р. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g53#Text.

[2] Маринич Ю. В. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні тимчасового доступу до речей та документів. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 берез. 2020 р.), Львів, 2020. С. 43.

1.3. Місце та роль тимчасового доступу до речей і документів у системі кримінальних процесуальних дій

Реформа кримінального процесуального законодавства 2012 року зумовила посилення правових гарантій захисту особи в кримінальному судочинстві, істотно змінивши підходи до сутності й механізмів застосування заходів процесуального примусу в кримінальному провадженні. Розширення переліку заходів забезпечення кримінального провадження та суттєва зміна порядку їх застосування стали необхідним кроком у напрямі наближення національного законодавства до європейських цінностей і стандартів, а також утвердження засади верховенства права в практичній діяльності правоохоронних органів та суду[1].

Аналізуючи положення інституту тимчасового доступу, ми звертатимемося до положень заходів забезпечення кримінального провадження, умов і підстав їх застосування. Самостійно аналізувати положення тимчасового доступу до речей та документів без дослідження його як частини системи заходів забезпечення кримінального провадження, на нашу думку, доволі складно, оскільки правова природа цього інституту передбачає, що тимчасовий доступ до речей і документів знаходиться в системі заходів забезпечення кримінального провадження.

Попри те, що до системи заходів забезпечення законодавець включив різні процесуальні інститути, їх регулюють загальні для системи правила, що забезпечує їх урегульованість і сталість застосування.

Слід зауважити, що законодавчо закріпленого визначення поняття заходів забезпечення кримінального провадження немає. Нині це визначення є здобутком науковців. У процесуальній літературі заходи забезпечення розглядають як різновид кримінального процесуального примусу[2]. Учені ж пропонують різні дефініції цього інституту.

---

[1] Фаринник В. І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_19.

[2] Пархоменко Я. О. Генезис розвитку заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2016. Вип. 2 (3). С. 98. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2%283%29__24.

Ефективність кримінального процесуального правозастосування, зауважує І. В. Гловюк, залежить передусім від якості кримінального процесуального законодавства, яке має відповідати «якості закону» в тлумаченні ЄСПЛ для того, щоб обмеження прав людини в кримінальному провадженні здійснювали з дотриманням принципу правової визначеності[1].

У підручниках з кримінального процесу заходи забезпечення кримінального провадження (заходи кримінального процесуального примусу) тлумачать як передбачені кримінальним процесуальним законом процесуальні засоби державно-правового примусу, що застосовують уповноважені на те органи, які ведуть кримінальний процес, у чітко визначеному законом порядку стосовно осіб, яких залучають до кримінальної процесуальної діяльності, для запобігання та припинення їхніх неправомірних дій, забезпечення виявлення і закріплення доказів для успішного виконання завдань кримінального судочинства[2].

Л. М. Лобойко вважає, що заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені законом заходи впливу на учасників кримінального провадження, що мають самостійне значення і не мають характеру правових санкцій та застосовуються з метою гарантування виконання учасниками провадження своїх обов'язків[3].

На переконання В. І. Фаринника, заходами забезпечення кримінального провадження слід вважати передбачені кримінальним процесуальним законом заходи державно-правового примусу, що застосовують уповноважені державні органи й особи у встановленому законом порядку до підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка та інших осіб, яких залучають до сфери кримінальної процесуальної діяльності, з метою запобігання та припинення їхніх неправомірних дій, забезпечення

[1] Гловюк І. В. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: питання системності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 12. С. 87.

[2] Банах С. В., Рогатинська Н. З., Сарахман А. М. Кримінальний процес : підручник. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. С. 99.

[3] Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. С. 215.

виявлення та закріплення доказів, досягнення завдань кримінального судочинства й дієвості провадження[1].

Своєю чергою В. М. Тертишник пропонує таке визначення: передбачені законом правові механізми стримувань, противаг і примусу, що використовують у кримінальному провадженні для досягнення мети й виконання завдань кримінального процесу[2].

На думку Н. А. Сотник, заходи забезпечення кримінального провадження – це сукупність дій або засобів для створення надійних умов для здійснення кримінального провадження, що застосовують з метою досягнення здатності кримінального провадження активно діяти[3].

Заходи забезпечення кримінального провадження, вважає М. В. Лиманська, – це передбачені законом обов'язкові спонукальні та забезпечувальні заходи для виконання учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних обов'язків, яких за обов'язкового дотримання прав людини повинна вживати особа, що спрямовує кримінальний процес, для досягнення завдань правосуддя[4].

Ми поділяємо твердження, що заходи забезпечення кримінального провадження є заходами примусу, адже саме через примус (явний чи прихований) здійснюють їх реалізацію. Крім того, вважаємо цілком обґрунтованим, що вони є забезпечувальними заходами, оскільки застосування заходів забезпечення кримінального провадження забезпечує умови для належного здійснення процесу.

---

[1] Фаринник В. І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_19.

[2] Тертишник В. М. Кримінальний процесс України. Загальна частина : підручник. [Акад. вид.]. Київ : Алерта, 2014. С. 388.

[3] Сотник Н. А. Заходи забезпечення кримінального провадження: генезис поняття та доцільність використання у КПК України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2016. № 9. С. 185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_9_28.

[4] Лиманська М. В. Про поняття заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2018. Вип. 48, Т. 2. С. 118. (Серія «Право»).

Сутність заходів забезпечення кримінального провадження полягає в тому, що за своєю правовою природою ці заходи не є кримінальним покаранням, деякі з них є видом кримінальної процесуальної відповідальності, проте всі вони мають забезпечувальний характер і спрямовані на досягнення єдиної мети – подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати здійсненню кримінального провадження, забезпечення його дієвості[1].

Крім цього, зауважує М. І. Карпенко, заходи забезпечення кримінального провадження можуть застосовувати до різних учасників кримінального провадження – підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, свідка, а також інших осіб залежно від обставин кримінального провадження та поведінки його учасників. Законодавець у нормах, які визначають порядок застосування кожного заходу забезпечення кримінального провадження, визначає коло осіб, щодо яких вони можуть бути застосовані, і порядок їх обрання, зміни чи скасування[2].

Отже, аналіз та узагальнення позицій науковців дає підстави стверджувати, що заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені КПК України заходи процесуального примусу, які застосовують під час досудового розслідування та судового розгляду до учасників кримінального провадження, мають на меті забезпечення дієвості кримінального провадження, створюють належні умови для його здійснення.

КПК України в ч. 2 ст. 131 надає перелік заходів забезпечення кримінального провадження, до яких належать: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;

[1] Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. С. 19.

[2] Карпенко М. І., Омельчук К. І. Заходи забезпечення кримінального провадження. *Юридична наука.* 2013. № 11. С. 86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_11_9.

тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи[1].

Система заходів забезпечення кримінального провадження охоплює різні за характером та правовою природою інститути, кожен з яких хоч і є частиною системи заходів забезпечення, проте має власне правове регулювання.

Для забезпечення дієвості, а отже, швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду кримінального провадження застосовують інститут заходів забезпечення кримінального провадження, одним із видів якого є тимчасовий доступ до речей і документів[2].

У попередніх підрозділах обґрунтовано, що для національного законодавства тимчасовий доступ до речей і документів є новелою, оскільки КПК України 1960 року не передбачав такого інституту. Проте цей Кодекс мав норму-попередника, яка нині є частиною правової форми тимчасового доступу до речей і документів – виїмку, передбачену ст. 178 КПК України 1960 року.

Водночас виїмка і тимчасовий доступ до речей та документів мають низку відмінностей, які не дають змоги вважати ці інститути ідентичними, а лише такими, які мають певні спільні риси. Для деталізації відмінностей між виїмкою і тимчасовим доступом до речей та документів пропонуємо здійснити порівняльну характеристику цих кримінальних процесуальних дій.

За КПК України 1960 року, виїмку можна було здійснювати лише під час досудового розслідування; за КПК України 2012 року тимчасовий доступ до речей і документів здійснюють як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду.

Відбулися зміни й у суб'єктному складі: за КПК України 1960 року виїмку застосовував виключно слідчий; за КПК України 2012 року суб'єктами ініціювання та здійснення тимчасового доступу до речей і документів є обидві сторони

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Кроловецька О. С. Проблемні питання застосування тимчасового доступу до речей та документів. *Правова позиція.* 2019. № 1 (22). С. 117.

кримінального провадження – як сторона обвинувачення, так і сторона захисту.

За загальним правилом, прийняття рішення про виїмку за КПК України 1960 року було покладено на слідчого. Лише примусову виїмку із житла чи іншого володіння особи, виїмку документа виконавчого провадження, а також виїмку оригіналів первинних фінансово-господарських та/або бухгалтерських документів проводили за вмотивованою постановою судді. Натомість КПК України 2012 року зміцнив захист недоторканності власності й таємниці приватного життя, поклавши надання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей і документів на слідчого суддю, а також сформувавши перелік речей та документів, доступ до яких заборонено.

На переконання Д. Б. Сергєєвої, відмінність між виїмкою і тимчасовим доступом до речей та документів полягала в доступі до охоронюваної законом таємниці[1].

На думку ж О. М. Гуміна, відмінність цих інститутів полягає в тому, що в КПК України 1960 року виїмка була самостійним заходом досудового слідства й належала до системи слідчих дій, а відповідно до норм КПК України 2012 року виїмка є складовою тимчасового доступу до речей і документів, що належить до системи заходів забезпечення кримінального провадження[2].

Ми поділяємо позицію автора, оскільки норма, що регулювала виїмку (ст. 178 КПК України 1960 року), передбачала єдину форму її здійснення – вилучення речей чи документів. Норма, що регулює тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України 2012 року), має три форми його здійснення, а виїмка є лише однією з них.

Попри те, що за КПК України 1960 року виїмка належала до слідчих дій, у КПК України 2012 року тимчасовий доступ до речей і документів законодавець відніс до системи заходів забезпечення кримінального провадження, які передбачені

[1] Сергєєва Д. Б. Законодавче регулювання тимчасового доступу до речей та документів за новим КПК України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2013. № 1. С. 252–253.

[2] Гумін О. М. Тимчасовий доступ до речей і документів як один із заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 1. С. 229–230.

розділом ІІ і безпосередньо регламентовані в ст. 131, 132, 159–166, 309, 333 КПК України.

Якщо проводити порівняння між виїмкою і тимчасовим доступом до речей та документів на предмет їх віднесення до заходів забезпечення кримінального провадження, то, на думку Д. Б. Сергєєвої, з огляду на зміст ст. 178–189 КПК України 1960 року, виїмку необхідно вважати процесуальною дією, що має виключно забезпечувальний характер, оскільки внаслідок її провадження слідчий тільки отримує об'єкти, що надалі підлягають слідчому огляду або експертним дослідженням[1].

Таку позицію щодо віднесення вже тимчасового доступу до речей і документів до заходів забезпечення кримінального провадження має й М. Руденко. Автор зазначає, що виїмка не відповідає всім ознакам слідчих (розшукових) дій, оскільки слідчими діями є заходи, які складаються з пошуково-пізнавальних і посвідчувальних дій. Виїмка ж не має на меті пошук доказів, а лише пред'явлення або видачу предметів і документів, про місцезнаходження яких слідчий має точні дані та які мають значення для справи[2].

Отже, порівняльний аналіз виїмки й тимчасового доступу до речей і документів дає підстави стверджувати, що нині це два окремі правові інститути – слідча дія та захід забезпечення кримінального провадження; крім того, виїмка в сьогоденному кримінальному процесуальному регулюванні є однією з форм тимчасового доступу до речей і документів, а не самостійним інститутом.

Відмінність виїмки за КПК України 1960 року та виїмки як форми тимчасового доступу до речей і документів полягає: у стадіях застосування, суб'єктах ініціювання, суб'єктах надання дозволу на проведення, порядку доступу до інформації, що містить охоронювану законом таємницю.

Принциповим елементом відмежування виїмки від слідчих (розшукових) дій та віднесення її до заходів забезпечення кримінального провадження є відсутність пошукового характеру

[1] Сергєєва Д. Б. Законодавче регулювання тимчасового доступу до речей та документів за новим КПК України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2013. № 1. С. 251.

[2] Руденко М. Тимчасовий доступ до речей і документів: правове регулювання провадження за новим КПК України. *Історико-правовий часопис.* 2013. № 1. С. 144.

виїмки. Знання слідчого про точне знаходження речей чи документів у певної особи або в певному місці повністю нівелює ознаку пошуковості цієї процесуальної дії. Ті самі аргументи підтверджують доцільність віднесення тимчасового доступу до речей і документів до забезпечувальних заходів.

Отже, тимчасовий доступ до речей і документів цілком виправдано був віднесений до системи заходів забезпечення кримінального провадження.

Крім того, судова практика також акцентує на неможливості віднесення процедури тимчасового доступу до речей і документів до слідчих (розшукових) дій. Зокрема, у рішенні Верховного Суду в постанові від 28 березня 2019 року у справі № 154/3213/16 (провадження № 51-6359км18) викладено правову позицію щодо неможливості підміни слідчих (розшукових) дій на тимчасовий доступ до речей і документів[1].

Вироком місцевого суду ОСОБА_2 засуджено за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України. Ухвалою апеляційного суду зазначений вирок змінено в частині зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання. У касаційній скарзі, крім іншого, ставиться питання про недопустимість доказів, отриманих під час освідування особи, оскільки, для вилучення окремих предметів її одягу було необхідно отримати ухвалу слідчого судді про надання тимчасового доступу до речей і документів. Верховний Суд змінив оскаржувані судові рішення в частині зарахування строку попереднього ув'язнення в строк покарання. Відповідно до ст. 241 КПК України, освідування – це слідча (розшукова) дія, що полягає в огляді підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Не можна ототожнювати такі поняття, як слідчі (розшукові) дії та заходи забезпечення кримінального провадження. Неправильним є намагання шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, яким є тимчасовий доступ до речей і документів, досягти мети, що саме таким заходам не властива. Зокрема, це стосується випадків, коли розглядається питання про тимчасовий доступ до

[1] Постанова Верховного Суду від 20 груд. 2018 р. у справі № 556/483/17, провадження № 51-5770км18. Єдиний *державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78980165.

речей і документів з метою збирання доказів. Необхідно зважати, що згідно з ч. 4 ст. 132 КПК України для оцінювання потреб досудового розслідування слід ураховувати можливість без застосування заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні. У цьому контексті слід зазначити, що речі й документи могли би бути отримані шляхом проведення слідчих дій, тобто без застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 223 цього Кодексу, саме слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. З огляду на зазначене, підміна окремих процесуальних дій одного процесуального інституту процесуальними діями іншого такого інституту суперечить завданням кримінального провадження. Тому Верховний Суд спрямовує увагу на те, що для вилучення під час освідування особи її одягу, на якому є очевидні й доступні для поверхневого огляду сліди кримінального правопорушення, не потрібна ухвала слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів, як про це зазначає в касаційній скарзі захисник[1].

Це дає змогу стверджувати, що тимчасовий доступ до речей і документів не є слідчою (розшуковою) дією, не містить характерних особливостей слідчих (розшукових) дій, тому заміна слідчих (розшукових) дій на захід забезпечення кримінального провадження не є рівноцінною. Слідчі (розшукові) дії та заходи забезпечення кримінального провадження хоча й мають суміжну мету – формування доказової бази, але застосовують в окремих несхожих випадках (додаток В).

Тож у науковому середовищі дискусійним є питання визначення правової природи тимчасового доступу до речей і документів та його місця в системі заходів забезпечення кримінального провадження.

У науковій літературі під час систематизації заходів забезпечення кримінального провадження тимчасовий доступ до речей і документів вчені відносять до:

[1] Постанова Верховного Суду від 20 груд. 2018 р. у справі № 556/483/17, провадження № 51-5770км18. Єдиний *державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78980165.

– заходів забезпечення кримінального провадження, які обмежують суспільне і приватне життя громадян[1];

– заходів, спрямованих на встановлення обставин кримінального правопорушення та збирання і збереження доказів[2];

– заходів, що забезпечують отримання засобів доказування[3];

– заходів, спрямованих на збирання та перевірку доказів[4].

Вважаємо за доцільне тимчасовий доступ до речей і документів додатково віднести до превентивних заходів забезпечення кримінального провадження, а саме таких, які попереджують протидію розслідуванню кримінальних правопорушень шляхом приховування чи знищення доказів. Це безпосередньо корелюється зі встановленою в попередньому підрозділі метою тимчасового доступу до речей і документів. Адже обґрунтовано, що тимчасовий доступ до речей та документів виконує і певні превентивні (попереджувальні) функції – надає можливість ознайомитися з речами й документами, зробити їх копії та вилучити їх, тим самим запобігаючи знищенню чи пошкодженню речей та документів, забезпечуючи їх схоронність.

Досліджуючи місце тимчасового доступу до речей і документів у системі кримінальних процесуальних дій, слід відмежувати цей процесуальний інститут від інших, проведення яких також переслідує мету залучення речей чи документів як доказів у кримінальне провадження. Адже, крім тимчасового доступу до речей і документів, такими процесуальними діями є витребування речей та документів й обшук.

---

[1] Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Форум права.* 2012. № 2. С. 629–630. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_100.

[2] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 258.

[3] Кримінальний процес : підручник / за ред. Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : ЦУЛ, 2013. 544 с.

[4] Гловюк І. В., Андрусенко С. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 293–294. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V.pdf.

Тимчасовий доступ до речей і документів, що здійснюють шляхом їх вилучення, має певну схожість із витребуванням речей і документів (ч. 2, 3 ст. 93 КПК України). Спільним для цих процесуальних дій є те, що вони спрямовані на отримання речей і документів з тим, щоб ознайомитися з ними, вивчити їх чи дослідити з метою встановлення обставин кримінального правопорушення[1].

Науковці зазначають, що під час здійснення кримінального провадження процесуальний порядок збирання фактичних даних, які містяться в речах чи документах, регламентовано нормами кримінального процесуального законодавства, які визначають процесуальну форму здійснення таких процесуальних дій: витребування та отримання речей, документів чи копій документів (ч. 2, 3 ст. 93 КПК України); тимчасовий доступ до речей чи документів (ст. 159–166 КПК України); обшук (ст. 234 КПК України). Ці процесуальні дії об'єднує те, що під час їх здійснення слідчий чи прокурор отримують матеріальні об'єкти, які містять відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження.

Витребування як спосіб збирання доказів безпосередньо передбачений ч. 2, 3 ст. 93 КПК України, яка наділяє обидві сторони кримінального провадження можливістю реалізовувати витребування з метою формування доказової бази.

У практичній діяльності як сторони обвинувачення, так і сторони захисту постійно виникають проблеми з реалізацією повноважень у частині витребування відомостей, документів і речей (у порядку ст. 93 КПК України), що призводить до непоодиноких відмов у їх наданні. Насамперед це пов'язано з тим, що чинний КПК України не передбачає способи та не

[1] Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів в системі процесуальних дій. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ, 2016. С. 172. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/2016/zbirn_nayk_zabezpech.pdf.

визначає процедури, використовуючи які, сторони обвинувачення та захисту можуть реалізувати зазначені вище повноваження[1].

Цей спосіб збирання доказів не має такої чіткої регламентації процесуальної форми, як проведення слідчих (розшукових) дій. Слід також зауважити, що, на відміну від сторони обвинувачення, сторона захисту має право отримувати лише копії зазначених документів.

Правозастосовна практика напрацювала форми звернення з вимогою про надання речей, документів або відомостей: для слідчого та прокурора це може бути постанова (яка є обов'язковою для виконання (ч. 5 ст. 40 КПК України)), звернення, доручення, клопотання, запит; для представників сторони захисту – заява або клопотання, а для захисника – також й адвокатський запит (п. 1 ч. 1 ст. 20, ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)[2].

Відповідно до ч. 5 ст. 40 КПК України, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Утім заходів юридичної відповідальності в разі невидачі речей чи документів кримінальний процесуальний закон практично не містить. Адже в разі невиконання вимоги щодо видачі речей чи документів КПК України не передбачає можливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження[3].

Своєю чергою тимчасовий доступ до речей та документів хоч і має недоліки правового регулювання, однак передбачає визначений правовий механізм застосування, є більш унормованим заходом забезпечення кримінального провадження. Його здійснюють у випадках, коли є підстави вважати, що речі й документи знаходяться або можуть знаходитися у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; доведено можливість

[1] Крушеницький А. В. Витребування та отримання речей і документів у системі процесуальних дій. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2 (79). С. 152.

[2] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 197–198.

[3] Азаров Ю. І., Хабло О. Ю., Конюшенко Я. Ю. Окремі питання збирання доказів у кримінальному провадженні. *Юридична наука.* 2015. № 5. С. 137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_5_16.

використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачено довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю (п. 4, 6 ч. 1 ст. 160 КПК України).

У КПК України також визначено процесуальну форму ініціювання здійснення тимчасового доступу до речей і документів: сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду в межах судового провадження з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 1 ст. 160 КПК України). У ст. 166 КПК України передбачено проведення обшуку як наслідок невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів.

Отже, КПК України хоч і містить положення про витребування речей і документів під час кримінального провадження, однак не визначає юридичного механізму здійснення витребування речей і документів та фактично не встановлює обов'язковості його виконання. Своєю чергою в КПК України передбачено кримінальну процесуальну форму ініціювання та здійснення тимчасового доступу до речей і документів, а також наслідки його невиконання.

Однак постає питання: коли необхідно застосовувати витребування, а коли – тимчасовий доступ до речей і документів. Адже вони мають спільну мету – сприяють формуванню доказової бази. Утім як практика застосування норм КПК України, так і кримінальна процесуальна наука потребують розмежування цих процесуальних дій з тим, щоб уникнути їх підміни чи конкуренції. Насамперед актуальною ця проблема постає під час визначення підстав їх проведення, адже від цього залежить процесуальний порядок їх здійснення[1].

Про це йдеться в інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 року № 223-559/0/4-13, де зазначено, що «беручи до уваги зміст положень ч. 1 ст. 86, ч. 2

[1] Азаров Ю. І., Хабло О. Ю., Конюшенко Я. Ю. Окремі питання збирання доказів у кримінальному провадженні. *Юридична наука.* 2015. № 5. С. 136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_5_16.

та 3 ст. 93 КПК, застосування стороною кримінального провадження такого способу збирання доказів, як вилучення речей чи документів (ч. 7 ст. 163 КПК), під час отримання доступу до речей і документів може здійснюватися у випадках, якщо: 1) особа, у володінні якої знаходяться речі або документи, не бажає добровільно передати їх стороні кримінального провадження або є підстави вважати, що вона не здійснить таку передачу добровільно після отримання відповідного запиту чи намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи; 2) речі й документи, згідно зі ст. 162 КПК, містять охоронювану законом таємницю і таке вилучення необхідне для досягнення мети застосування цього заходу забезпечення. В інших випадках сторона кримінального провадження може витребувати й отримати речі або документи за умови їх добровільного надання володільцем без застосування процедури, передбаченої главою 15 КПК»[1].

Витребування ж як засіб отримання доказів застосовують у випадку, коли: 1) відомо, у кого чи де зберігається предмет або документ; 2) коли немає загрози того, що документ або предмет будуть знищені, чи буде внесено в них зміни в період між вимогою і доставлянням об'єктів[2].

Отже, критеріями відмежування витребування і тимчасового доступу до речей та документів та їх вибір під час визначення способу отримання доказів є:

– добровільність передачі речей і документів на запит сторони кримінального провадження;

– наявність загрози зміни або знищення речей та документів;

[1] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [В. Я. Тацій, О. М. Бандурка, А. В. Портнов, В. П. Пшонка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль]. Харків : Право, 2012. Т. 1. С. 280–281.

– безпосередня характеристика речей і документів (містять охоронювану законом таємницю чи не містять).

Тимчасовий доступ до речей і документів також конкурує з обшуком. Адже мета цих процесуальних дій ідентична – отримання фактичних даних, що містяться на речах чи в документах, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Це підтверджують і положення ч. 1 ст. 166 КПК України, де зазначено, що в разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд має право прийняти рішення про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів. Тобто обшук фактично є примусовою формою здійснення тимчасового доступу до речей і документів[1].

У теорії кримінального процесу загальноприйнятим є твердження про те, що обшук – слідча (розшукова) дія, яка полягає в процесуальному примусовому обстеженні житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, одержаного внаслідок його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб[2].

Згідно з КПК України, обшук проводять з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Обшук проводять на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до

[1] Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів в системі процесуальних дій. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ, 2016. С. 173. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/2016/zbirn_nayk_zabezpech.pdf.

[2] Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2015. № 2 (12). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15kovckp.pdf.

підсудності Вищого антикорупційного суду, – на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду (ч. 1, 2 ст. 234 КПК України)[1].

Головною відмінністю обшуку від тимчасового доступу до речей та документів є основна риса слідчих (розшукових) дій – пошуковість, а також пізнавальний характер цих дій. Під час обшуку сторона кримінального провадження має виявити і зафіксувати речі й документи, відшукати їх. Крім того, у КПК України встановлено вимогу в клопотанні до слідчого судді вказати індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планують відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням (п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України). Тобто сторона кримінального провадження, що ініціює проведення обшуку, не має точного знання про наявність чи відсутність об'єктів пошуку в конкретної особи чи місці.

Відмінність між обшуком і тимчасовим доступом до речей та документів слід вбачати також у тому, що тимчасовий доступ проводять у тих випадках, коли є точні дані про місцезнаходження речей чи документів, а обшук – коли є достатні підстави вважати, що речі чи документи можуть знаходитися в певному приміщенні. Крім цього, з клопотанням про обшук до слідчого судді має право звернутися лише сторона обвинувачення, а з клопотанням про тимчасовий доступ – також і сторона захисту[2].

Обшук застосовують у випадках, коли є необхідність виявлення відомостей про вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення, а також встановлення місця перебування особи, яку розшукують. Обшук, якщо порівнювати з тимчасовим доступом до речей та документів, проводять тоді, коли треба здійснити пошук речей чи документів, адже достеменно невідомо про місце їх знаходження, натомість під час здійснення

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів в системі процесуальних дій. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ, 2016. С. 173. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/2016/zbirn_nayk_zabezpech.pdf.

тимчасового доступу до речей і документів знання про наявність речей чи документів та їх місцезнаходження є обов'язковим.

Дослідження питання розмежування тимчасового доступу до речей і документів та інших процесуальних дій, що забезпечують формування доказової бази, дає змогу стверджувати, що є чіткі, встановлені КПК України умови, за яких застосовують як тимчасовий доступ до речей та документів, так й інші процесуальні дії, зокрема витребування та обшук.

Отже, тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження застосовують тоді, коли є ризик знищення або пошкодження речей та документів; особа відмовляється добровільно видати речі й документи, а також коли речі та документи, які необхідно отримати, містять охоронювану законом таємницю (ст. 162 КПК України).

Витребування як процесуальну дію застосовують: 1) коли відомо, у кого чи де зберігається предмет чи документ; 2) коли немає загрози того, що документ або предмет будуть знищені чи буде внесено в них зміни в період між вимогою і доставлянням об'єктів[1].

Обшук застосовують у випадках, коли є необхідність виявлення відомостей про вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення, а також встановлення місця перебування особи, яку розшукують.

Висновки до розділу 1

1. Визначено, що генеза процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів має такі особливості:

– протягом етапів розвитку національного законодавства залучення певних речей чи документів до кримінального провадження здійснювали за допомогою таких процесуальних дій: виїмка або тимчасовий доступ до речей і документів, обшук, витребування речей та документів;

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [В. Я. Тацій, О. М. Бандурка, А. В. Портнов, В. П. Пшонка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль]. Харків : Право, 2012. Т. 1. С. 280–281.

– тимчасовий доступ до речей і документів має подвійну природу: як захід забезпечення виконання вироку в частині майнових стягнень та як засіб доказування;

– процесуальну форму тимчасового доступу до речей і документів чи виїмки постійно вдосконалювали: від регулювання звичаєвим правом до регулювання цього інституту кодифікованим законодавством; від рішення слідчого (прокурора) до рішення незалежного органу – суду; від безправності володільця доказів стосовно його майна, що могло бути вилучене без обґрунтованих на те підстав, до забезпечення його права на власність і захист судом; від невстановлення термінів тримання та обов'язків повернути вилучене майно до чітко регламентованого законодавством строку два місяці ц обов'язку повернути вилучене майно у випадках, передбачених КПК України.

2. Систематизація напрацювань українських учених дає змогу стверджувати, що науковці зосереджували увагу на дослідженні таких аспектів тимчасового доступу до речей і документів:

– генеза тимчасового доступу до речей та документів;

– поняття тимчасового доступу до речей і документів та визначення його місця серед інших заходів забезпечення кримінального провадження;

– порівняльно-правове дослідження регламентації тимчасового доступу до речей і документів у законодавстві зарубіжних країн та відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ;

– прокурорський нагляд і судовий контроль під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів;

– процесуальна форма застосування тимчасового доступу до речей і документів як способу збирання електронних документів у кримінальному провадженні;

– співмірність обмеження права власності чи права на приватність під час застосування тимчасового доступу до речей і документів.

3. Обґрунтовано, що тимчасовий доступ до речей і документів – це передбачений КПК України захід забезпечення кримінального провадження, відповідно до якого за ухвалою слідчого судді, суду та в передбачений законом строк сторону кримінального провадження наділяють правом

ознайомлюватися, робити копії, а в передбачених законом випадках вилучати речі й документи, які мають значення для кримінального провадження, а особа, яка володіє такими речами та документами, зобов'язана надати такий доступ і не перешкоджати виконанню ухвали.

4. Визначено, що кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів містить обмеження темпоральної дії ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів (термін якої – два місяці) та обмеження, що стосуються речей і документів, доступ до яких обмежено й заборонено.

Обґрунтовано, що кримінальний процесуальний інститут тимчасового доступу до речей і документів має таку систему ознак: примус в особливій його формі, обмеження прав та свобод людини й громадянина, суб'єктом прийняття рішення про застосування є слідчий суддя, суд. Примус під час виконання тимчасового доступу до речей і документів зумовлений не вчиненням або невчиненням певних дій, а його законодавчою моделлю, яка ґрунтується на кримінальному процесуальному примусі та передбачає його застосування незалежно від поведінки особи.

5. Встановлено, що додатковою метою тимчасового доступу до речей і документів є здійснення попереджувальних дій, що надають можливість ознайомитися з речами й документами, зробити їх копії та вилучити їх, тим самим попередити знищення чи пошкодження речей і документів, забезпечуючи їх схоронність. Обґрунтовано, що тимчасовий доступ до речей та документів виконує такі функції: забезпечувальну, інформаційну, прогностичну, охоронну, допоміжну, регулятивну, попереджувальну.

6. Доведено, що одним з головних принципів застосування тимчасового доступу до речей і документів є пропорційність (співмірність), яка забезпечує відповідний баланс між засобами правового впливу й наслідками, яких очікують. Принцип пропорційності (співмірності) в кримінальному процесуальному праві слід тлумачити як встановлення розумного співвідношення між засобами впливу або примусу та кінцевою метою їх застосування; інструменти досягнення поставленої мети мають бути обґрунтованими й найменш обтяжливими для особи, права

та свободи якої обмежують. Завдана шкода не має превалювати над потенційним результатом, отриманим унаслідок втручання.

У контексті тлумачення принципу пропорційності (співмірності) під час застосування тимчасового доступу до речей і документів можна резюмувати, що ті обмеження прав, що зазнає особа під час застосування цього заходу забезпечення, мають бути відповідними кінцевому результату застосування тимчасового доступу, тобто обмеження прав і свобод людини під час застосування тимчасового доступу до речей та документів має бути виправданим отриманими результатами його застосування

7. З'ясовано, що КПК України не містить законодавчого тлумачення поняття заходів забезпечення кримінального провадження; проведено порівняльний аналіз тверджень науковців щодо тлумачення цього терміна. Обґрунтовано, що заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені КПК України заходи процесуального примусу, які застосовують під час досудового розслідування та судового розгляду до учасників кримінального провадження, мають на меті забезпечення дієвості кримінального провадження, створюють належні умови для його здійснення.

8. Здійснено порівняльний аналіз виїмки як однієї із форм тимчасового доступу до речей і документів та виїмки як слідчої дії, яку було передбачено в КПК України 1960 року. Встановлено їх відмінність у стадіях застосування, суб'єктах ініціювання, суб'єктах надання дозволу на проведення, порядку доступу до інформації, що містить охоронювану законом таємницю.

Порівняльний аналіз тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження та слідчих (розшукових) дій дав підстави стверджувати, що ці процесуальні дії мають спільну мету – формування доказової бази, проте є і суттєві відмінності між цими процесуальними інститутами. Встановлено, що принциповим елементом відмежування тимчасового доступу до речей та документів від слідчих (розшукових) дій є відсутність/наявність пошукового характеру процесуальної дії.

9. Обґрунтовано доцільність віднесення тимчасового доступу до речей і документів також до превентивних заходів забезпечення кримінального провадження, які попереджують

протидію розслідуванню кримінальних правопорушень шляхом приховування чи знищення доказів.

10. Проаналізовано фактичні підстави застосування процесуальних дій, що залучають речі або документи як докази в кримінальному провадженні, якими є тимчасовий доступ до речей та документів, витребування речей чи документів та обшук.

Доведено, що під час визначення способу формування доказової бази слід ураховувати такі критерії:

– можливість добровільного передання речей і документів на запит сторони кримінального провадження за наявності ухвали слідчого судді, чи є потреба в проведенні пошукових дій інтенсивно-примусового характеру;

– наявність загрози зміни або знищення речей і документів;

– характеристика речей та документів.

11. Визначено, що фактичними підставами застосування тимчасового доступу до речей і документів є:

– наявність відомостей про місцезнаходження речей чи документів;

– наявність підстав вважати, що особа не виконає добровільно запит сторони кримінального провадження щодо видачі речей чи документів;

– є ризик знищення або пошкодження речей і документів;

– речі чи документи містять охоронювану законом таємницю.

Натомість витребування застосовують тоді, коли відомо, у кого чи де зберігається предмет або документ, а також коли немає загрози, що документ або предмет будуть знищені, чи буде внесено в них зміни в період між вимогою та наданням чи доставлянням об’єктів. Обшуку притаманна необхідність виявлення та відшукання необхідних речей чи документів.

РОЗДІЛ 2
НАЛЕЖНА ПРАВОВА ПРОЦЕДУРА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

2.1. Процесуальний порядок здійснення тимчасового доступу до речей і документів

Упровадження європейських стандартів захисту прав людини, новелізація нормативного змісту й розширення сфери застосування такої засади кримінального провадження, як змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, обумовили нормативне закріплення такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів. Цей захід надає процесуальну можливість ініціювати перед слідчим суддею, судом його застосування не тільки стороною обвинувачення, а й стороною захисту[1].

Тимчасовий доступ до речей і документів є одним з найчастіше застосовуваних заходів забезпечення кримінального провадження. 2018 року в судах першої інстанції знаходилося 232 246 клопотань про тимчасовий доступ, 2019 року – 227 132 клопотань, 2020 року – 223 979 клопотань, 2021 року – 215 478 клопотань про тимчасовий доступ до речей та документів (додаток Б). Інститут тимчасового доступу до речей і документів є доволі непростим, виконання норм якого передбачає низку етапів. Кожен етап є порівняно самостійним, громіздким процесом, що вимагає деталізації та уваги до кожного з елементів, тому розмежування виконання процедури тимчасового доступу до речей і документів є доцільним з позицій нашого дослідження[2].

Уперше поділ процесу здійснення тимчасового доступу до речей та документів запропонував А. В. Чуб у дисертаційному дослідженні. На думку автора, процедуру забезпечення

[1] Зелькіна Т. Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування : дис. … д-ра філософії : 081. Київ, 2021. С. 159.

[2] Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : учинено в Парижі 20 берез. 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 994_535.

тимчасового доступу до речей і документів можна розділити на три етапи: підготовчий, погоджувальний та виконавчий[1].

Т. О. Кузубова в дисертаційному дослідженні виклала власне бачення етапів здійснення тимчасового доступу до речей і документів. На переконання вченої, здійснення тимчасового доступу до речей та документів передбачає чотири етапи: підготовчий, судовий контроль, виконавчий, апеляційний[2].

Є. І. Лисаченко, досліджуючи інститут тимчасового доступу до речей і документів, виокремила такі етапи: 1) подання стороною кримінального провадження клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів та матеріалів, якими воно обґрунтовується; 2) судовий розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів та постановлення ухвали про результати його розгляду; 3) виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів; 4) оскарження ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів (факультативний етап)[3].

Аналіз цих тверджень, норм кримінального процесуального законодавства та практики його застосування дає підстави визначити такі етапи здійснення тимчасового доступу до речей і документів: підготовчий етап; етап отримання дозволу суду на тимчасовий доступ до речей і документів; судовий розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів; безпосереднє виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів.

Підготовчий етап отримання дозволу суду на здійснення тимчасового доступу до речей і документів пов'язаний з виконанням низки законодавчо закріплених вимог, недотримання яких унеможливлює отримання позитивного рішення слідчого

[1] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 81.

[2] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 33.

[3] Лисаченко Є. І. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід кримінального процесуального доказування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. С. 113.

судді, суду, а отже, отримання можливості реалізувати тимчасовий доступ до речей і документів[1].

До першої групи вимог, які мають бути виконані для отримання можливості реалізувати тимчасовий доступ до речей і документів, належать положення ст. 132 КПК України, що містять загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Вимоги ст. 132 КПК України поширюються на всі заходи забезпечення кримінального провадження та уніфікують загальні вимоги до кожного з них.

Одним із головних питань є початок досудового розслідування, а саме можливість реалізації передбаченої законом процедури фіксації початку досудового розслідування[2].

Базовою умовою застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема тимчасового доступу до речей і документів, є внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, оскільки саме з цього моменту відповідно до ч. 2 ст. 214 КПК України починається досудове розслідування. Тому до клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додають витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подають клопотання (ч. 7 ст. 132 КПК України). Це дає змогу суду пересвідчитися в наявності відповідної правової підстави для розгляду клопотання в судовому засіданні. Невиконання слідчим, прокурором вимоги цієї норми унеможливлює судовий розгляд клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження[3].

Крім того, сторона, яка подає до суду клопотання про застосування тимчасового доступу до речей і документів, має додати до нього копії матеріалів, якими сторона кримінального

---

[1] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 188.

[2] Маринич Ю. В. Особливості внесення відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань в умовах воєнного стану. *Правові засоби протидії злочинам проти основ національної безпеки в умовах військової агресії :* матеріали круглого столу (м. Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 83.

[3] Фаринник В. І. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: методологія реалізації в кримінальному судочинстві України. *Митна справа*. 2014. № 3 (2). С. 349.

провадження, що подала відповідне клопотання, обґрунтовує свої доводи (п. 7)[1].

Водночас витяг з ЄРДР, як і інші копії документів, які додають до клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів, мають бути належно засвідчені, оскільки практика засвідчує, що це питання доволі проблематичне. Слідчі та прокурори подають документи, які належно або взагалі не засвідчені, що позбавляє слідчого суддю можливості пересвідчитися в ідентичності цих документів, натомість інформація, що в них міститься, має істотне значення під час розгляду клопотання цієї категорії та може суттєво вплинути на висновки слідчого судді (п. 5 р. 2.5)[2].

Додаткові загальні вимоги, за яких можливе застосування заходу забезпечення кримінального провадження, передбачені в ч. 3 ст. 132 КПК України, де законодавець передбачає: існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання в права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора; може бути виконане завдання, для чого слідчий, прокурор звертається із клопотанням[3].

Вимоги аналізованої частини статті створюють відповідну вимогу законодавця щодо вибору та застосування заходу забезпечення кримінального провадження. Водночас зазначені умови створюють вимогу належної обґрунтованості й

[1] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

[2] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

недопущення недоведеної потреби втручатися в права та свободи особи й незаконно їх звужувати, що кореспондується з конституційно закріпленим принципом непорушності прав людини[1].

Однак поняття «обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення» є недостатньо дослідженим. І на практиці неоднозначним є тлумачення судами цього терміна в контексті застосування заходів забезпечення кримінального провадження: має бути обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення чи підозра щодо певної особи у вчиненні кримінального правопорушення?

У практиці ЄСПЛ, зокрема у справі «Кавала проти Туреччини», слова «обґрунтована підозра» означають наявність фактів чи відомостей, які задовольняли б об'єктивного спостерігача, що ця особа, можливо, вчинила правопорушення. Водночас те, що може бути визнано «розумним», залежатиме від усіх обставин. Термін «обґрунтованість» також означає поріг, який підозра повинна подолати, щоб задовольнити об'єктивного спостерігача щодо ймовірності звинувачень[2].

Окремої уваги заслуговує думка судді Макро Бошняка. Суддя зазначає, що національний суд як об'єктивний спостерігач повинен переконатися, що наявна обґрунтована підозра, елементи, представлені йому в цьому відношенні, повинні бути чітко вираженими в тому сенсі, що вони визначають діяння, яке підозрюваний нібито вчинив, і доказово пояснюють зв'язок між підозрюваним та цим діянням. Простої підозри з боку слідчих органів буде недостатньо. Елементи, що відповідають стандарту обґрунтованої підозри, повинні існувати й бути доступними об'єктивному спостерігачеві до процесуальної дії, щодо якої потрібна обґрунтована підозра (наприклад, рішення про затримання або обшук та арешт). За

[1] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 188–189.

[2] Справа «Кавала проти Туреччини» (Заява № 28749/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 груд. 2019 р. *Практика ЄСПЛ: Український аспект* : [сайт]. URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/kavala-proti-turechchini-rishennia-espl.pdf.

жодних обставин зібрані пізніше докази чи інші елементи не можуть замінити початкову відсутність обґрунтованих підозр[1].

Аналізуючи практику ЄСПЛ, О. Баганець доходить висновку, що обґрунтованість підозри містить дві складові. Перша стосується питання, чи було взагалі вчинено кримінальне правопорушення, а друга – чи доведено обставини, які за розумного й неупередженого тлумачення викликають підозру щодо причетності певної особи до вчинення кримінального правопорушення. Доведення обставин, викладених у повідомленні про підозру, здійснюють наявними на той момент у матеріалах кримінального провадження доказами[2].

Обґрунтованість підозри у вчиненні певною особою кримінального правопорушення має бути підтверджено відомостями про факти й обставини, що свідчать про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення[3].

Утім зі змісту положення ч. 3 ст. 132 КПК України, де законодавець вказує на необхідність наявності обґрунтованої підозри «щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження», можна дійти висновку, що під час застосування тимчасового доступу до речей і документів у слідчого судді, суду не повинно бути сумнівів у вчиненні кримінального правопорушення відповідного ступеня тяжкості, яке є пропорційним втручанню в права людини в разі застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Невіддільною частиною підготовчого етапу тимчасового доступу до речей і документів є визначення підсудності кримінального провадження. Згідно з ч. 1 ст. 132 КПК України,

---

[1] Справа «Кавала проти Туреччини» (Заява № 28749/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 груд. 2019 р. *Практика ЄСПЛ: Український аспект* : [сайт]. URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/kavala-proti-turechchini-rishennia-espl.pdf.

[2] Баганець О. Обґрунтована підозра. *LexInform* : [сайт]. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/obgruntovana-pidozra/.

[3] Хабло О. Ю. Обґрунтування підстав застосування запобіжних заходів: конвенційні стандарти та вітчизняна практика. *Право і суспільство.* 2020. № 4. С. 274. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/41.pdf.

клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подають до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування; у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – до Вищого антикорупційного суду[1].

На етапі отримання дозволу суду на тимчасовий доступ до речей і документів необхідним є дотримання спеціальних умов[2].

Процесуальною підставою отримання дозволу суду на проведення тимчасового доступу до речей і документів є клопотання, подане до слідчого судді, суду за ініціативою сторони кримінального провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 160 КПК України, сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду в межах судового провадження з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, за винятком речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Клопотання до слідчого судді, суду (ч. 2 ст. 160 КПК України) має певну структуру й вимоги, недотримання яких призводить до відмови в задоволенні клопотання слідчим суддею. Клопотання має містити: 1) стислий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подають клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) речі й документи, тимчасовий доступ до яких планують отримати; 4) підстави вважати, що речі й документи знаходяться або можуть знаходитися у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; 5) значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні; 6) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачено довести за

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Гумін О. М. Особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 92.

допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю; 7) обґрунтування необхідності вилучення речей та оригіналів або копій документів, якщо відповідне питання порушує сторона кримінального провадження[1].

Слід зауважити, що у вимогах до клопотання, передбачених КПК України, немає вимоги зазначати особисту інформацію про особу, яка повинна надати доступ до речей і документів.

В Узагальненні судової практики міститься роз'яснення, що такий виклад статті йде в розріз з вимогами до ухвали слідчого судді, де такі дані мають обов'язково міститися. Слідчі судді мають право вимагати зазначати прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати доступ до речей і документів від сторони, яка подає клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів. У протилежному випадку, слідчі судді відмовлятимуть у задоволенні клопотання, оскільки по суті без зазначення особи, яка має надати доступ до речей і документів, клопотання не може бути визнано обґрунтованим (п. 12 розділ 2.5)[2].

Така позиція видається цілком слушною, адже відсутність фіксованих даних про особу, яка зобов'язана надати доступ до речей і документів, є прогалиною, що створює перешкоди в постановленні ухвали слідчим суддею[3].

До клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів науковці пропонують вносити не лише прізвище, ім'я та по батькові (для фізичних осіб), а й дату народження, задля уникнення проблеми, коли декілька осіб мають однакові

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

[3] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 189.

дані[1]. Проте навіть за таких дій можуть виникнути ситуації, коли можливий повний збіг[2].

Оскільки клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є процесуальним документом, унаслідок реалізації якого обмежують права та свободи людини, пропонуємо для абсолютної точності даних вносити офіційні дані про особу, зокрема паспортні дані, як у більшості офіційних документів, що абсолютизує правильність даних про особу, до якої в майбутньому застосують ухвалу слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. У ситуаціях з юридичною особою необхідно вказувати найменування юридичної особи, місцезнаходження, ідентифікаційний код[3]. За результатами опитування, 58 % респондентів (69 зі 120) схвалюють такі зміни.

Відповідно до ч. 5 ст. 163 КПК України, слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи: знаходяться або можуть знаходитися у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; самі собою або в сукупності з іншими речами й документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подають клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; не становлять або не охоплюють речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю[4].

На підставі зазначеного можна дійти висновку, що доведеність таких положень є спеціальними умовами отримання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, що стосуються виключно цього інституту. Недотримання законодавчо встановленої вимоги доведення

[1] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 124.

[2] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 189.

[3] Там само.

[4] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

таких положень унеможливлює отримання дозволу суду на здійснення тимчасового доступу до речей і документів.

За результатами розгляду клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження суд повинен винести рішення. Після розгляду клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя вправі постановити ухвалу про: 1) задоволення клопотання; 2) відмову в задоволенні клопотання; 3) повернення його для усунення недоліків, якщо клопотання подано слідчому судді без додержання вимог, визначених відповідною нормою КПК України[1].

Крім того, В. І. Сліпченко пропонує ще один варіант ухвали слідчого судді – часткове задоволення клопотання[2], що справді може бути в тому випадку, коли слідчий суддя задовольняє клопотання в частині огляду речей та документів, але відмовляє в задоволенні клопотання в частині вилучення речей і документів.

Нині також законодавчо не розв'язаною залишається проблема строку розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, оскільки в КПК України не встановлено строк розгляду слідчим суддею, судом такого клопотання. Звісно, це негативно позначається як на швидкості й повноті проведення досудового розслідування, так і на забезпеченні прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілого, цивільного позивача, передусім якщо йдеться про здійснення тимчасового доступу, пов'язаного із забезпеченням цивільного позову, а отже, й відшкодуванням завданої кримінальним правопорушенням шкоди[3].

Як вбачається з положень КПК України, слідчий суддя має розглянути клопотання про застосування заходів

---

[1] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 285.

[2] Сліпченко В. І. Тимчасовий доступ до речей і документів: процесуальний порядок отримання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 511–512.

[3] Салманова О. Ю. Проблемні питання правозастосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7, ч. 2. С. 318.

забезпечення кримінального провадження у визначений законом термін, проте постає питання, яким має бути цей термін.

З одного боку, відповідно до ч. 1 ст. 114 КПК України, для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя, суд має право встановлювати процесуальні строки в межах граничного строку, передбаченого КПК України, з огляду на обставини, встановлені під час відповідного кримінального провадження.

Утім обґрунтованою є практика слідчих суддів, які під час вирішення питання про визначення строків розгляду аналізованого клопотання керуються положенням, викладеним у листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 року, де зазначено, що клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, з огляду на зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК України, слід розглядати не пізніше ніж за три дні з дня надходження клопотання до суду. У разі якщо особа, яка подала клопотання, обґрунтує в ньому наявність реальної загрози зміни або знищення речей і документів, слідчий суддя має невідкладно розглянути зазначене клопотання (п. 8)[1].

Однак це правило не є імперативом, його запропоновано в листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який не є джерелом права. Чинний КПК України не містить строку розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів.

Протилежну думку стосовно строків розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчим суддею обґрунтовує О. Подковський. Автор вважає, що триденний термін на розгляд клопотання є недостатнім, адже необхідність здійснювати виклик особи, у володінні якої знаходяться речі й документи, тимчасовий доступ до яких планують отримати, для розгляду клопотання в судове засідання суттєво продовжує

[1] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

строки. З огляду на ч. 8 ст. 135 КПК України, відповідно до якої особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом, і роботу пошти, строк обчислюється не менше ніж 14 днів[1].

Однак строк 14 днів є надто довгим і затягує процес тимчасового доступу до речей та документів. Своєю чергою ми поділяємо підхід, що триденний строк для підготовки й розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є недостатнім.

Під час визначення строку розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слід ураховувати закріплення в КПК України двох порядків розгляду слідчим суддею, судом відповідного клопотання та керуватися таким:

а) після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться речі й документи. У такому випадку доцільно призначити клопотання до розгляду в строк, необхідний для отримання особою повістки про судовий виклик;

б) якщо сторона, яка звернулася з клопотанням, довела наявність достатніх підстав вважати, що є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання розглядає слідчий суддя без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться. З огляду на реальну загрозу зміни або знищення речей і документів, відповідне клопотання має бути розглянуто невідкладно (п. 2 р. 2.5)[2].

З огляду на викладене вище, вважаємо, що оптимальним строком розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей чи документів є сім днів, адже цей термін дасть змогу врахувати терміни доставки повістки або виклику, роботу пошти. Крім

[1] Подковський О. Тимчасовий доступ до речей і документів за новим КПК: проблеми і шляхи їх вирішення. *Слово Національної школи суддів України.* 2013. № 3. С. 58–63.

[2] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

того, семиденний термін надасть можливість надіслати клопотання до суду про розгляд справи без участі. Водночас слід ураховувати, що в разі наявності реальної загрози зміни або знищення речей і документів судове засідання слід проводити невідкладно, у межах строку, передбаченого законодавством. Це здійснюють з метою швидкого вирішення справи й забезпечення схоронності речей і документів, що мають значення для справи.

Тобто доцільно диференційовано підходити до визначення такого строку розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей чи документів. Пропонуємо доповнити ст. 163 КПК України положенням такого змісту: «2. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів має бути здійснений не пізніше ніж за сім днів з моменту надходження клопотання до суду. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів за умови доведення в ньому наявність реальної загрози зміни або знищення речей і документів здійснюється невідкладно». Зокрема, за результатами опитування, запропоновані зміни схвалюють 69,5 % респондентів (82 зі 120 опитаних).

Наступним етапом є судовий розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Аналізуючи положення ст. 163 КПК України, можна дійти висновку, що є дві процедури судового розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Фактичною підставою двох видів судових розглядів є прогнозована поведінка особи, у якої знаходяться речі й документи, а саме чи є загроза зміни або знищення речей та документів[1].

Типізацію слідчих ситуацій за тимчасового доступу до речей і документів з аналізом прогнозованої поведінки суб'єкта здійснили Д. Б. Сергєєва та О. В. Шаповал[2]. До таких слідчих ситуацій належать:

– тимчасовий доступ до речей і документів в особи, яка не створює конфліктної ситуації під час проведення заходу; немає підстав вважати, що речі й документи не будуть видані або будуть знищені чи приховані;

[1] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 190.

[2] Сергєєва Д. Б., Шаповал О. В. Організація і тактика тимчасового доступу до документів під час розслідування економічних злочинів. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 3. С. 116–117.

– є підстави вважати, що особа, у володінні якої знаходяться речі й документи, не здійснить передання документів добровільно;

– є підстави вважати, що особа, у володіння якої знаходяться речі й документи, намагатиметься їх змінити або знищити[1].

Перший випадок пов'язаний з отриманням доступу до речей і документів, коли немає загрози зміни або знищення речей та документів. Тут розгляд клопотання здійснюють у загальному порядку[2].

Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі й документи (ч. 1 ст. 163 КПК України). Повістка про судовий виклик має містити інформацію про обов'язок збереження речей і документів, щодо яких розглядатимуть клопотання про тимчасовий доступ, у тому самому вигляді, який вони мають під час отримання судового виклику (ч. 3 ст. 163 КПК України). У такий спосіб слідчий суддя, суд здійснюють попередження зміни або знищення речей та документів, а отже – знищення доказів.

Слідчий суддя, суд розглядає клопотання за участю сторони кримінального провадження, яка подала клопотання, й особи, у володінні якої знаходяться речі і документи. Неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться речі й документи, без поважних причин або неповідомлення нею про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання (ч. 4 ст. 163 КПК України)[3].

Проте іншу вимогу висувають до особи, яка подала клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів та не з'явилася на судове засідання.

---

[1] Сергєєва Д. Б., Шаповал О. В. Організація і тактика тимчасового доступу до документів під час розслідування економічних злочинів. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 3. С. 116–117.

[2] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 190.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

Аналіз судової практики порушує питання, яке процесуальне рішення має прийняти слідчий суддя, якщо слідчий органу досудового розслідування, що звернувся з клопотанням про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, не з'явився для розгляду зазначеного клопотання: відмовити в розгляді, відмовити в задоволенні клопотання по суті, призначити розгляд на інший день.

Відповідно до Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року, слідчим суддям необхідно керуватися ч. 5 ст. 163 КПК України, відповідно до якої слідчий суддя вправі постановити ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що наявні обставини, передбачені п. 1, 2, 3 ч. 5 ст. 163 КПК України. Неявка без поважної причини сторони кримінального провадження, якою подане клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, свідчить про фактичне непідтримання поданого клопотання та недоведення зазначених обставин, що слід оцінювати як підставу для відмови в задоволенні такого клопотання. Такий підхід необхідно застосовувати незалежно від того, яка зі сторін кримінального провадження (обвинувачення чи захисту) звернулася до слідчого судді з відповідним клопотанням (п. 8 розділу 2.5)[1].

У ч. 1 ст. 324 КПК України регламентовано наслідки неприбуття з поважних причин належно повідомленого прокурора (якщо саме він ініціював проведення тимчасового доступу до речей і документів) – відповідно суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття до суду. Така вимога поширюється і на захисника, якщо клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів подала сторона захисту.

[1] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

Тобто в разі неявки без поважних причин слідчого чи дізнавача, які звернулися з клопотанням про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий суддя має прийняти рішення за аналогією з окресленим вище положенням – відкласти судовий розгляд. Адже в ч. 6 ст. 9 КПК України визначено, що у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовують загальні засади кримінального провадження.

Другий випадок пов'язаний з отриманням доступу до речей і документів, коли є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів.

Згідно з положеннями закону, у випадку, якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться (ч. 2 ст. 163 КПК України). Логічно, що з огляду на обставини, закон встановлює обов'язок слідчого судді, суду не здійснювати судового виклику особи. Однак такий порядок здійснення судового розгляду клопотання має певні вимоги.

Аналіз судової практики дає підстави стверджувати, що слідчі не дотримуються вимоги доведення достатніх підстав, що є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів. Безпідставне обмеження права іншої сторони бути присутньою під час такого розгляду є порушенням принципів змагальності сторін і законності під час досудового розслідування[1].

Хоча клопотання й містять формальні посилання на можливість знищення особами речей і документів, однак вони не підтверджені жодними доказами (п. 15 розділ 2.5)[2].

[1] Сергєєва Д. Б., Шаповал О. В. Організація і тактика тимчасового доступу до документів під час розслідування економічних злочинів. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 3. С. 117.

[2] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

Вимога щодо надання доказів реальної загрози зміни або знищення речей чи документів має нормативне підтвердження в ч. 6 ст. 132 КПК України, адже під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються.

Можливість доведення наявності такої загрози, зазначає О. Ю. Татаров, є не завжди. Зокрема, це стосується проваджень, які щойно розпочаті, й ще не проведено достатніх слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, результати яких могли б довести слідчому судді, що особа, яка не є підозрюваною та у володінні якої знаходяться документи, важливі для розслідування, може свідомо їх замінити чи знищити з метою уникнення відповідальності (або сприяння в цьому іншим особам)[1].

На думку І. В. Гловюк, у цій нормі закладено надто високий стандарт доказування для вирішення питання про тимчасовий доступ до речей і документів. Надання достатніх доказів реальності загрози є ускладненим, оскільки потребує аналізу й оцінювання суб'єктивної зацікавленості особи, у володінні якої знаходяться речі та документи, а також її намірів, і підтвердження цього певними документами. Неправильна ж оцінка такої загрози та її реальності може призвести до знищення, приховування речей та документів[2].

Протилежну думку обстоює Т. О. Кузубова, стверджуючи, що в процесуальній формі тимчасового доступу до речей і документів такої вимоги, як необхідність довести наявність реальної загрози зміни або знищення речей, документів, інформації, не повинно бути ні як умови судового розгляду клопотання без виклику володільця речей і документів, ні як підстави надання слідчим суддею дозволу на вилучення речей та документів[3].

---

[1] Татаров О. Ю. Застосування деяких положень нового КПК України потребує унормування. *Митна справа*. 2013. № 4 (2). С. 184.

[2] Гловюк І. В., Андрусенко С. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 294–295. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V.pdf.

[3] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 121.

Утім ми не поділяємо такого твердження, оскільки воно нівелює можливість реального отримання речей і документів, які мають значення для справи без побоювання їх навмисного знищення володільцем.

Вважаємо, що, встановивши вимогу доведення наявності достатніх підстав вважати, що є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, законодавець має встановити й механізм реалізації цієї вимоги, способи доведення обставин, на які сторона має посилатися.

Проте ні норми КПК України, ні узагальнення судової практики не містять вказівок щодо процесу доказування ризиків знищення речей чи документів. Можна дійти висновку, що докази мають бути достатніми, щоб переконати суд у необхідності проведення судового розгляду без виклику особи, у володінні якої знаходяться речі й документи. Вважаємо, що підставами обґрунтування наявності таких ризиків можуть бути: відмова на витребування речей і документів слідчим або захисником, негативна попередня поведінка володільця речей та документів, небажання володільця речей та документів іти на контакт зі сторонами кримінального провадження, погрози володільця знищити/пошкодити речі й документи, що вимагає примусового порядку отримання цих речей та документів[1].

Стосовно браку чіткої правової регламентації в КПК України порядку доведення наявності достатніх підстав вважати, що є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, О. І. Коровайко вважає, що підстави, на які посилається слідчий або інший учасник кримінального провадження в клопотанні, повинні бути досліджені й оцінені за внутрішнім переконанням судді, з огляду на вимоги законності, обґрунтованості, справедливості, належності, достатності й допустимості доказів, зібраних органом досудового розслідування на підтвердження таких обставин. Якщо слідчий суддя дійде висновку, що таких підстав недостатньо, у задоволенні клопотання слід відмовити[2].

---

[1] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 190.

[2] Погорецький М. А., Коровайко О. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочини, учинені організованими злочинними угрупуваннями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2013. № 1. С. 238.

На переконання В. В. Михайленко, припущення про наявність ризиків перешкоджання кримінальному провадженню з боку підозрюваного чи обвинуваченого повинні бути обґрунтовані фактичними даними. Це можуть бути докази, які підтверджують як реальні, уже вчинені (заява потерпілого або свідка про погрози, протоколи допиту цих осіб), так і потенційні дії (продаж майна, закриття/відкриття банківських рахунків, придбання закордонних турів чи квитків, наявність матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій про наміри залишити країну)[1].

Отже, доведення наявності достатніх підстав вважати, що наявна реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, щодо яких потрібно отримати тимчасовий доступ, має прогностичний характер. Адже висновки ґрунтуються на фактичних даних, які з певним ступенем імовірності дають змогу стверджувати про наявність ризиків негативної поведінки[2].

Судова практика має прецеденти, коли володільцю речей та документів було необґрунтовано й незаконно відмовлено в присутності під час судового розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів.

Відповідно до Ухвали Київського апеляційного суду від 25 лютого 2020 року № 752/18716/19[3], у межах цього кримінального провадження слідчий Другого слідчого відділу Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого в місті Києві, Нікітенко О.О., за погодженням із заступником начальника першого відділу процесуального керівництва управління наглядової діяльності Генеральної інспекції Генеральної прокуратури України Синюком А. звернувся до слідчого судді Голосіївського районного суду м. Києва з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і

[1] Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2019. С. 94.

[2] Хабло О. Ю. Обґрунтування підстав застосування запобіжних заходів: конвенційні стандарти та вітчизняна практика. *Право і суспільство.* 2020. № 4. С. 270. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/41.pdf.

[3] Ухвала Київського апеляційного суду від 25 лют. 2020 р. № 752/18716/19. *Verdictum.* ЛІГА: ЗАКОН : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/87887941.

документів, що знаходяться у володінні ПАТ «Кредобанк» (ЄДРПОУ 09807862; МФО 325365), які містять охоронювану законом таємницю, володільцем яких є ПАТ «Кредобанк» (ЄДРПОУ 09807862, МФО 325365, юридична адреса: м. Львів, вул. Сахарова, 78а), які свідчать про відкриття працівником правоохоронного органу ОСОБА_1 рахунків й отримання кредитів у ПАТ «Кредобанк» (ЄДРПОУ 09807862, МФО 325365, юридична адреса: м. Львів, вул. Сахарова, 78а), проведення за цими рахунками банківських операцій з дня відкриття рахунків до дня проведення виїмки з можливістю вилучення належно завірених копій. Ухвалою слідчого судді Голосіївського районного суду м. Києва від 16 вересня 2019 року задоволено це клопотання та надано тимчасовий доступ до речей і документів. Однак апеляційний суд не погодився з рішенням суду першої інстанції. З наведених обґрунтувань стає зрозумілим, що суд першої інстанції не дотримався вимог КПК України, а саме ч. 1 ст. 163 КПК України, ч. 2 ст. 163 КПК України, ч. 4 ст. 163 КПК України, а саме не викликав володільця речей та документів без наявних на те причин[1].

Доходимо висновку, що невиклик володільця речей і документів має здійснюватися виключно за наявності для того реальних підстав, адже забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження є пріоритетним завданням слідчого судді, суду під час застосування тимчасового доступу до речей і документів. Проте, за результатами опитування, 69,7 % респондентів (83 осіб) поділяють думку, що невиклик сторони кримінального провадження в порядку ч. 2 ст. 163 КПК України є обґрунтованим; 28,6 % опитаних (34 респонденти) вважають, що не є обґрунтованим, оскільки без ознайомлення з копією клопотання така особа не розумітиме, що саме їй знищувати.

Судовий розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю, здійснюють за загальними правилами розгляду клопотань про тимчасовий доступ до речей та документів. Єдиним

[1] Ухвала Київського апеляційного суду від 25 лют. 2020 р. № 752/18716/19. *Verdictum.* ЛІГА: ЗАКОН : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/87887941.

застереженням закону є доведеність стороною кримінального провадження, крім спеціальних умов застосування тимчасового доступу до речей і документів (ч. 5 ст. 163 КПК України), можливості використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачено довести за допомогою цих речей і документів.

Своєю чергою ч. 6 ст. 163 КПК України передбачає, що доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюють у порядку, визначеному законом, що залежить від виду інформації, доступ до якої отримують. Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не можуть надавати особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону (ч. 6 ст. 163 КПК України)[1].

Питання доступу до охоронюваної законом таємниці є надзвичайно важливим. Безвідповідальне ставлення до такої інформації тягне за собою низку негативних наслідків як юридичного, так і морально-етичного характеру. Влучною є думка М. Є. Шумила щодо питання збереження лікарської таємниці: кінцевою метою встановлення спеціального правового режиму для інформації, яку отримують у зв'язку з наданням особі медичної допомоги, є захист прав і законних інтересів пацієнта, створення необхідних умов для ефективного лікування. За відсутності гарантій захисту особа може утримуватися від звернення за необхідним лікуванням, тим самим наражати своє здоров'я на небезпеку[2].

Завершується етап отримання дозволу суду на тимчасовий доступ до речей і документів постановленням ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів. Зміст ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів передбачений ст. 164 КПК України.

Ухвалою є рішення слідчого судді, суду будь-якої інстанції, у якому за результатами судового розгляду вирішують

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Шумило М. Є. Лікарська таємниця у кримінальному процесі та законодавстві України про охорону здоров'я. *Нове українське право*. 2021. Вип. 5. С. 114.

питання, що виникають під час кримінального провадження. Структурно ухвала слідчого судді, суду, згідно зі ст. 372 КПК України, містить такі елементи: 1) вступна частина; 2) мотивувальна частина; 3) резолютивна частина[1]. Головними вимогами до судового рішення, а отже, й до ухвали слідчого судді, суду є його законність, обґрунтованість і вмотивованість.

В ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів має бути зазначено: 1) прізвище, ім'я та по батькові особи, якій надають право тимчасового доступу до речей і документів; 2) дату постановлення ухвали; 3) положення закону, на підставі якого постановлено ухвалу; 4) прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати тимчасовий доступ до речей і документів; 5) назву, опис, інші відомості, які надають можливість визначити речі й документи, до яких повинен бути наданий тимчасовий доступ; 6) розпорядження надати (забезпечити) тимчасовий доступ до речей і документів зазначеній в ухвалі особі й дати їй змогу вилучити зазначені речі та оригінали або копії документів, якщо відповідне рішення було прийняте слідчим суддею, судом; 7) строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали; 8) положення закону, які передбачають наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду[2].

Аналіз норм, що регламентують вимоги до ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, дає змогу стверджувати, що в переліку немає вимоги щодо визначення місця виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, що є важливим під час реалізації цієї ухвали.

Ні КПК України, ні вимоги до ухвали слідчого судді, суду не передбачають необхідності визначення місця, де мають виконувати процедуру тимчасового доступу до речей та документів.

---

[1] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 564.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

Логічним видається, що місцем виконання тимчасового доступу до речей і документів має бути місце (адреса), де безпосередньо знаходяться зазначені в ухвалі слідчого судді, суду речі й документи. Неврегульованість цього питання створює прогалину в законодавстві, дозволяючи сторонам кримінального провадження інтерпретувати й виконувати ухвалу слідчого судді, суду на власний розсуд[1].

Пункт 4 ч. 1 ст. 164 КПК України передбачає зазначення прізвища, ім'я та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати тимчасовий доступ до речей і документів[2]. Тобто, з огляду на це, володільцем речей та документів може бути не лише фізична, а й юридична особа. Також юридичні особи можуть мати філії та представництва, як це передбачено в ст. 95 ЦК України[3]. Однак постає питання, як саме виконати ухвалу слідчого судді, суду, якщо достеменно невідомо, де знаходяться речі й документи, передбачені ухвалою слідчого судді, суду. Крім того, речі й документи можуть передавати з одного офісу (філії або представництва) до іншого, що ускладнюватиме виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів.

Саме з таких міркувань ми вважаємо, що законодавче визначення місця виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів сприятиме належному застосуванню цього заходу забезпечення кримінального провадження. Зафіксоване місце виконання забезпечить уникнення зайвого переміщення речей і документів, що обмежить можливість приховування таких об'єктів.

Зазначене засвідчує необхідність законодавчого закріплення загального правила, яке визначатиме місце виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

---

[1] Маринич Ю. В. Аналіз форм реалізації тимчасового доступу до речей та документів. *П'яті таврійські юридичні наукові читання* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 15–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 159.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[3] Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1733.

Пропонуємо ст. 164 КПК України доповнити таким положенням: «2. Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів здійснюється за місцем знаходження речей та документів, які визначені в ухвалі». За результатами опитування, 69,5 % респондентів (82 особи) схвалюють ініціативу зазначення в ухвалі слідчого судді, суду місця проведення тимчасового доступу до речей і документів за місцем знаходження таких речей (додаток А).

Наступним етапом здійснення тимчасового доступу до речей і документів є **безпосереднє виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів**.

Досліджуючи правову природу тимчасового доступу до речей і документів, доходимо висновку, що цей інститут має три форми його застосування: ознайомлення з речами й документами, зняття їх копій та вилучення[1].

Зупинімося докладніше на першій формі застосування тимчасового доступу до речей і документів – ознайомленні. Термін «ознайомлення» за тлумачним словником полягає в наданні відомостей, інформуванні осіб про що-небудь[2]; одержанні відомостей про що-небудь, набуванні знань, досвіду в чомусь[3].

Проаналізувавши значення поняття, вважаємо за доцільне сформулювати визначення ознайомлення саме в розрізі його розуміння як процесуальної дії, що застосовують під час реалізації тимчасового доступу до речей і документів.

Отже, ознайомленням під час тимчасового доступу до речей і документів є отримання інформації з речей та документів, передбачених ухвалою слідчого судді, суду без подальшого вилучення її носія, зорове сприйняття інформації для її запам'ятовування та відтворення[4]. Пропонуємо законодавчо

---

[1] Маринич Ю. В. Аналіз форм реалізації тимчасового доступу до речей та документів. *П'яті таврійські юридичні наукові читання* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 15–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 157.

[2] Ознайомлювати. *Академічний тлумачний словник* (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/oznajomljuvaty.

[3] Знайомитися. *Академічний тлумачний словник* (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/znajomytysja.

[4] Маринич Ю. В. Аналіз форм реалізації тимчасового доступу до речей та документів. *П'яті таврійські юридичні наукові читання* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 15–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 157.

врегулювати процедуру ознайомлення, доповнивши ст. 159 КПК України таким положенням: «2. Ознайомлення полягає в отриманні інформації з речей та документів, передбачених ухвалою слідчого судді, суду, без подальшого копіювання та вилучення її носія, шляхом зорового сприйняття, запам'ятовування інформації, що міститься в речах і документах. Ознайомлення здійснюється в місці виконання тимчасового доступу до речей та документів; під час ознайомлення заборонено переміщувати речі й документи поза межі їх перебування».

Наступною формою тимчасового доступу до речей і документів є виготовлення копій, яке полягає у створенні копій (фотокопій) документів за допомогою спеціальних копіювальних апаратів, відтворення даних зі зберіганням вихідної інформації[1].

Як вбачається з положень КПК України, під час виконання тимчасового доступу до речей і документів процедура копіювання має значення самостійної процесуальної дії. Тому можна стверджувати, що створення копій під час застосування тимчасового доступу до речей і документів передбачене законодавцем не як допоміжний етап у виконанні певної процесуальної дії, а як одна з основних форм здійснення тимчасового доступу.

На володільця речей та документів закон не покладає обов'язок у якийсь спосіб сприяти здійсненню копіювання документів або надавати прилади для копіювання. Водночас, як і в ситуації з оглядом, законодавець не зазначає про дозвіл переміщувати речі й документи за межі їх перебування. Тому видається, що слідчий повинен передбачити наявність відповідних технічних засобів для копіювання документів, а у випадку необхідності виготовляти значну кількість копій документів – залучати спеціаліста для надання безпосередньої технічної допомоги на підставі ст. 71 КПК України[2].

Пропонуємо унормувати процедуру копіювання під час тимчасового доступу до речей і документів, доповнивши ст. 159 КПК України положенням такого змісту: «3. Копіювання

[1] Копіювання. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія :* [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

[2] Сергєєва Д. Б., Шаповал О. В. Організація і тактика тимчасового доступу до документів під час розслідування економічних злочинів. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 3. С. 118.

полягає у виготовленні копій (фотокопій), ідентичних оригіналу, шляхом застосування спеціальної ксерокопіювальної техніки. Копіювання здійснюється за місцем перебування речей та документів, визначених в ухвалі. Перелік скопійованих об'єктів фіксується у двох примірниках стороною обвинувачення у протоколі, стороною захисту – в акті».

Ще однією процесуальною формою здійснення тимчасового доступу до речей і документів є їх вилучення.

Вилучення є процесуальною формою здійснення виїмки, яка була передбачена КПК України 1960 року. Справді, до створення інституту тимчасового доступу до речей і документів виїмка була інструментом вилучення речей та документів під час здійснення кримінального провадження. Проте вважаємо недоречним використання законодавцем у КПК України 2012 року терміна «виїмка».

Насамперед виїмка є застарілим інститутом, що вже не діє після прийняття нового КПК України. Крім того, виїмка за КПК України 1960 року була цілісним правовим інститутом, урегульованим низкою норм. Вилучення ж є лише частиною правової форми тимчасового доступу до речей і документів. Термін «виїмка» є запозиченим з російської мови та синонімом поняття «изъятие»[1].

В українській мові виїмка – це невелика заглибина, западина в чому-небудь; заглибина, зроблена способом виймання, вирізування і т. ін. частини чого-небудь звідкись; те саме, що виняток; інструмент, яким роблять заглибини в продуктах або кулінарних виробах[2].

Термін «виїмка» саме в юридичній термінології є калькуванням з російського «выемка». Зокрема, у Російсько-українському академічному словнику 1924–1933 років виїмку потрактовано як: «1) вийма́ння; 2) (в одежде) ви́кот; 3) (при обыске) ви́їмка; 4) архит. – рівчачо́к, жолобо́к; 5) (в земле) ви́їмка, вріз»[3]. У Російсько-українському словнику ділової мови

[1] Выемка. *Вікісловник :* [сайт]. URL: https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%B2%D1%8B%D0%B5%D0%BC%D0%BA%D0%B0.

[2] Виїмка. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/vyjimka.

[3] Російсько-український академічний словник 1924–1933 рр. / головний ред. акад. А. Кримський, С. Єфремов. Київ : Червоний шлях, 1924; Київ : К.І.С, 2007. С. 182. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Ros-ukr_akademichnyi_slovnyk.pdf.

1930 року виїмку визначено як конфісковане під час обшуку, а дія – вийма́ння, вийняття, конфіска́ція[1].

Тож законодавче відсилання до процесуальної дії виїмки в межах процедури вилучення під час тимчасового доступу до речей і документів створює певну неузгодженість щодо застосовуваних інститутів. Пропонуємо ч. 1 ст. 159 КПК України викласти без вказівки на виїмку в такій редакції: «Тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх».

Аналогічно пропонуємо термін «виїмка» в п. 2 ч. 4 ст. 258, ст. 262 КПК України замінити поняттям «вилучення». Запропоновані зміни сприятимуть правовій визначеності, нададуть можливість попередити виникнення термінологічної плутанини й забезпечать однозначне тлумачення кримінальних процесуальних норм.

Правовою підставою вилучення речей і документів під час виконання тимчасового доступу до речей і документів є ухвала слідчого судді, суду, у якій безпосередньо передбачено право сторони вилучити речі або документи.

Для того щоб провести вилучення речей чи документів, сторона, яка подала клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, має: 1) довести наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення наявна реальна загроза зміни або знищення речей чи документів; 2) або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів (ч. 7 ст. 163 КПК України)[2].

Проблемним питанням правозастосовної практики є відсутність законодавчого визначення форми фіксації процедури вилучення речей та документів.

Тут законодавець пішов шляхом зобов'язання особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей та оригіналів

[1] Дорошенко М., Станиславський М, Страшкевич В. Російсько-український словник ділової мови. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. С. 25. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Doroshenko_M/Ros-ukr_slovnyk_dilovoi_movy.pdf.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

або копій документів, залишити володільцю речей і оригіналів або копій документів опис речей та оригіналів або копій документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду (ч. 3 ст. 165 КПК України)[1].

На вимогу володільця особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має залишити копію вилучених оригіналів документів. Копії документів, які вилучають або оригінали яких вилучають, виготовляють з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 4 ст. 165 КПК України)[2].

Отже, ознайомлення, копіювання та вилучення речей і документів слугує досягненню мети тимчасового доступу, а також безпосередньо для реалізації законодавчо закріплених принципів диспозитивності та змагальності сторін. Слід додати, що за результатами опитування тимчасовий доступ до речей та документів у формі огляду застосовує 29,8 % респондентів (31 особа), копіювання речей і документів – 31,7 % (33 особи), виїмку речей і документів – 34,6 % (36 осіб).

Дискусійним елементом процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів є питання темпоральної обмеженості дії ухвали слідчого судді, суду[3]. Тимчасовість під час здійснення цього заходу забезпечення полягає в тому, що строк дії ухвали слідчого судді – два місяці.

Якщо розглянути правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження, то слід зауважити, що заходи забезпечення кримінального провадження застосовують у межах строку досудового розслідування – шести місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину і дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Там само.

[3] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 190.

злочину. Саме тому, вирішуючи питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, необхідно зважати на фактичний строк досудового розслідування[1].

Норми, що регламентують виконання тимчасового доступу до речей і документів, не передбачають продовження строку дії ухвали слідчого судді, суду. Тобто, якщо з об'єктивних причин ухвала слідчого судді, суду не була виконана, законодавство позбавляє сторони можливості продовжити строк її дії.

Утім виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів є багатоетапним процесом, що охоплює низку дій, і безпосередньо доступ до речей та документів та їх опрацювання. Перешкоди в доступі до речей та документів, спричинені, зокрема, володільцем речей і документів, можуть спричинити затягування та пропуск встановленого процесуального строку.

Крім того, є обставини об'єктивного характеру, зокрема воєнний стан, окупація територій, на яких мали проводити тимчасовий доступ до речей і документів, чи обставини непереборної сили. Такі обставини є об'єктивними та загальновідомими, вони не пов'язані з поведінкою володільця і не залежать від учасників кримінального провадження. Наявність цих обставин не потребує доведення в суді. Ці поважні причини не повинні зумовлювати застосування обшуку як наслідку невиконання тимчасового доступу до речей і документів, а наслідком неможливості виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей чи документів з причини перелічених обставин має бути продовження строку ухвали слідчого судді.

Отже, вважаємо за необхідне враховувати такі обставини в разі невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів протягом встановленого законом строку та пропонуємо доповнити ст. 166-1 глави 15 КПК України, яка передбачатиме продовження процесуального строку дії ухвали слідчого судді, суду[2]:

---

[1] Фаринник В. І. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: методологія реалізації в кримінальному судочинстві України. *Митна справа*. 2014. № 3 (2). С. 350.

[2] Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 191.

«Стаття 166-1. Продовження строку дії ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів

1. За клопотанням сторони кримінального провадження, поданим до закінчення строку дії ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів, слідчий суддя, суд продовжує строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів за наявності поважних об'єктивних причин її невиконання.

2. Про продовження строку дії ухвали суд повідомляє сторони кримінального провадження».

Слід зауважити, що продовження процесуального строку дії ухвали слідчого судді необхідно застосовувати виключно в межах строку досудового розслідування.

Розглядаючи темпоральну обмеженість ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, слід зауважити, що, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України, строк дії ухвали тимчасового доступу до речей чи документів не може перевищувати двох місяців з дня її постановлення[1].

Проблемним у науковій літературі та на практиці є питання щодо застосування п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України, адже немає визначеності, чи це строк виконання ухвали, тобто строк, коли слідчий має здійснити ознайомлення, копіювання та/або вилучення речей і документів, чи строк, протягом якого вилучені речі або документи можуть знаходитися в слідчого[2].

Загальноприйнятою є думка, що строк дії ухвали слідчого судді охоплює ознайомлення, копіювання та вилучення речей і документів[3]. Тобто двомісячний строк дії ухвали – це строк, протягом якого можна виконувати тимчасовий доступ до речей і документів.

Утім, на думку В. І. Фаринника, до строку дії ухвали належить час, протягом якого слідчий, прокурор повинні

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Зіньковський І. П. Виконання слідчим ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 152.

[3] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 286.

«розпорядитися» майном – тобто або повернути його володільцю, або звернутися до суду з клопотанням про накладення арешту[1].

Тож постає питання: чи належить до строку дії ухвали слідчого судді, суду визначення юридичної долі вилучених речей, чи до цього строку належить лише можливість здійснення тимчасового доступу?

Двомісячний строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів – це період, протягом якого необхідно виконати ухвалу, а не період зберігання вилучених речей.

У такому разі постає питання стосовно долі вилучених речей і документів. Адже глава 15 не встановлює положень щодо правового статусу речей, вилучених у порядку тимчасового доступу до речей і документів, та строків їх зберігання.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 100 КПК України, речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених ст. 160–166, 170–174 КПК України.

Як вбачається зі змісту цієї норми, речі й документи, вилучені в порядку тимчасового доступу до речей і документів, не набувають статусу тимчасово вилученого майна, а отже, не потребують накладення на них арешту. Адже порядок вилучення під час тимчасово вилученого майна суттєво відрізняється від порядку вилучення під час тимчасового доступу до речей і документів. Крім того, у порядку тимчасового доступу до речей та документів речі вилучали на підставі ухвали слідчого судді, суду.

Тобто положення ч. 1 ст. 100 КПК України не усуває проблему визначення правового статусу речей та документів, вилучених під час тимчасового доступу, а лише вказує, що загальні правила щодо вилучених речей і документів не поширюються на такі речі й документи.

Ця прогалина в законодавстві порушує принцип юридичної визначеності законодавства і створює ризики необґрунтованого обмеження права власності.

[1] Фаринник В. І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_19.

І. П. Зіньковський вважає, що проблема невизначеності юридичної долі вилученої речі засвідчує необхідність виокремлення особливого правового режиму речей і документів, вилучених у порядку тимчасового доступу до речей та документів, яка може полягати в тому, що слідчий після тимчасового доступу у формі вилучення остаточно вирішує питання про те, чи мають ці речі й документи значення для кримінального провадження, і звертається до слідчого судді з клопотанням про арешт майна[1]. Таке твердження заслуговує на увагу, адже виокремлення речей і документів, які потрібно зберігати до винесення судового рішення, і накладення на них арешту сприятиме вирішенню питання правової долі цих речей та документів і встановленню строків обмеження права власності володільця вилучених речей.

Утім юридична невизначеність долі речей, вилучених у порядку тимчасового доступу до речей і документів, є фактичним позбавленням можливості користування речами й документами особою, у якої це майно безпосередньо вилучили.

Відповідно до ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства й на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права[2].

Проте інтереси суспільства й умови, передбачені законами, не є необмеженими. Європейський суд у своїх рішеннях зазначає, що, попри те, що держави мають широкі межі розсуду під час визначення умов і порядку, за яких приватна особа може бути позбавлена власності, позбавлення останньої, навіть якщо воно переслідує законну мету в інтересах суспільства, буде розглядатися як порушення ст. 1 Першого Протоколу, якщо не було дотримано розумної пропорційності між втручанням у права особи й інтересами суспільства.

---

[1] Зіньковський І. П. Виконання слідчим ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 153.

[2] Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : учинено в Парижі 20 берез. 1952 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

Порушення ст. 1 Першого Протоколу відбудеться також у випадку, коли наявна непропорційність між тягарем, який довелося зазнати приватній особі, і переслідуваними інтересами суспільства[1].

Отже, питання правового статусу речей і документів, вилучених у порядку тимчасового доступу, потребує дослідження та унормування, адже КПК України не містить вказівки щодо подальшого розпорядження такими речами й документами.

Відсутність правової норми, яка регламентувала б строки неповернення вилучених речей і документів під час виконання тимчасового доступу до речей і документів, є межею між легальним виконанням дій в інтересах суспільства й порушенням права власності окремої особи.

О. Крикунов зауважує, що із зрозумілих міркувань законодавець не обмежує конкретними строками період вилучення речей та документів у порядку тимчасового доступу до речей, документів. Опосередковано цей строк залежить від загального регулювання процесуальних строків кримінального провадження (ст. 219, 318 КПК України). Вилучені документи повинні зберігатися у відповідної сторони, а після їх передання – судом протягом усього часу кримінального провадження, тобто до набрання законної сили відповідним підсумковим рішенням. У будь-якому разі доля вилучених речей і документів визначається судовим рішенням (ч. 9 ст. 100 КПК України)[2].

Утім, на думку В. І. Сліпченка, у тих випадках, коли потреби досудового розслідування вимагають залишення вилучених речей та документів у розпорядженні слідчого на тривалий строк для проведення процесуальних або слідчих (розшукових) дій, на ці речі й документи має бути накладено арешт майна в порядку, передбаченому главою 17 КПК України[3].

Тому потребує окремої уваги арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження. Арештом майна є

---

[1] Новіков Д. В. Обмеження права власності в практиці Європейського суду з прав людини та у законодавстві України. *Наше право.* 2016. № 2. С. 162–167.

[2] Крикунов О. Недоторканність права власності та заходи забезпечення кримінального провадження (частина 1). *Історико-правовий часопис.* 2018. № 2. С. 137.

[3] Сліпченко В. І. Тимчасовий доступ до речей і документів: процесуальний порядок отримання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 513.

тимчасове, до скасування у встановленому КПК України порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого є сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації в підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації в юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Арешт майна скасовують у встановленому КПК України порядку (ч. 1 ст. 170 КПК України)[1].

Завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження (ч. 1 ст. 170 КПК України)[2]. Тобто завдання арешту майна, передбачене КПК України, корелюється з визначеною додатковою метою тимчасового доступу до речей та документів – запобігання знищенню або пошкодженню речей і документів.

Метою арешту майна є забезпечення кримінального провадження, цивільного позову в кримінальному провадженні, конфіскації або спеціальної конфіскації[3].

Також метою арешту є збереження речових доказів (п. 1 ч. 2 ст. 170 КПК України). У випадку збереження речових доказів арешт накладають на майно будь-якої фізичної або юридичної особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України (ч. 3 ст. 170 КПК України)[4].

Відповідно до ч. 1 ст. 98 КПК України, речовими доказами є матеріальні об’єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Там само.

[3] Нерсесян А. С. Спеціальна конфіскація активів і захист майнових прав громадян та юридичних осіб. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 352.

[4] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, зокрема предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності й інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення[1].

Тобто арешт накладають на майно будь-якої фізичної або юридичної особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям речових доказів.

Арешт майна також має тимчасовий характер, оскільки остаточно питання про те, що слід вчинити з арештованим майном, буде вирішено судом під час ухвалення вироку[2]. Крім цього, якщо слідчий, прокурор не звернуться у визначені законом строки до суду з клопотанням про арешт майна або суд їм відмовить у задоволенні такого клопотання, то зазначене майно має бути негайно повернуто його власнику[3].

У разі накладення арешту на майно в кримінальному провадженні, зауважує Т. Є. Зелькіна, власник або володілець такого майна наділений обмеженим суб'єктивним правом лише настільки, наскільки це допустимо в умовах обмеження. Відповідне обмеження є стримувальним чинником, що перешкоджає недобросовісному власнику чи володільцю реалізувати власний приватний інтерес усупереч інтересам публічним. За таких умов органи розслідування мають можливість контролювати поведінку відповідних осіб, установлювати фактичну заборону на реалізацію визначених і конституційно закріплених прав[4].

Однак кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів не передбачає необхідності

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Лепей М. В. Арешт майна у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. С. 31.

[3] Жмудінський В. П. Особливості повернення майна, не визнаного речовим доказом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 231. (Серія «Юридичні науки»).

[4] Зелькіна Т. Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування : дис. … д-ра філософії : 081. Київ, 2021. С. 199.

накладення арешту на майно, вилучене під час застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження. Про це не йдеться і в положенні ч. 1 ст. 100 КПК України, про що зазначено вище. Вирішення питання процесуального статусу вилучених під час тимчасового доступу речей і документі пропонуємо здійснювати аналогічно до розв'язання цієї проблеми щодо правового статусу майна, яке було вилучено на підставі ухвали про обшук.

Зокрема, відповідно до положень ч. 1 ст. 100 КПК України, речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених ст. 160–166, 170–174 КПК України[1].

Тобто, відповідно до положень цієї норми, вилучені речі й документи мають бути якнайшвидше повернуті володільцю, крім випадків здійснення тимчасового доступу до речей і документів чи накладення на них арешту. Тому можна дійти висновку, що положення цієї норми поширюються і на майно, вилучене на підставі ухвали про обшук.

Саме таким шляхом іде правозастосовна практика, і в більшості випадків вилучення речових доказів на підставі ухвали слідчого судді, суду про обшук це зумовлює необхідність подальшого накладення арешту на майно.

Не має правової визначеності статус речей та документів, вилучених шляхом виконання ухвали слідчого судді, суду. КПК України не містить норм, щоб урегулювати окреслене питання. Через проблему невстановлення правового режиму вилучених речей не забезпечується право володільця майна на оскарження ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, а також на вилучення майна, оскільки це не передбачено КПК України.

Окреслену проблему можна було б розв'язати шляхом арешту вилучених речей і документів унаслідок виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів. Тут можна провести паралель з механізмом обшуку, де

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

майно, що було вилучено внаслідок обшуку, переходить у правовий режим арештованого на підставі подання слідчим клопотання до слідчого судді, суду про арешт вилученого майна.

Необхідність накладення арешту на майно, яке було вилучене на підставі ухвали про обшук, сприяє правовій визначеності підстав і строків неповернення володільцю вилученого майна (адже в ухвалі про обшук про це не йдеться) і відповідно можливість оскарження цього рішення в суді.

Отже, якщо вилучені під час тимчасового доступу речі й документи мають ознаки речових доказів і потребують збереження для проведення з ними процесуальних дій та вирішення справи по суті, то на таке майно має бути накладено арешт.

Унормування правового статусу речей та документів, вилучених у процесі тимчасового доступу до речей та документів, дасть змогу визначити строки обмеження права власності володільця такого майна. Тому пропонуємо ч. 1 ст. 100 КПК України викласти в такій редакції: «1. Речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями 170–174 цього Кодексу». Відповідних змін потребує і ч. 5 ст. 171 КПК України, яку слід доповнити положенням такого змісту: «Клопотання слідчого, прокурора про арешт майна, вилученого в порядку ст. 159–166 цього Кодексу, повинно якнайшвидше бути подано до суду, інакше це майно має бути повернуто особі, у якої його було вилучено».

Запропонована процесуальна форма вирішення правового статусу вилучених під час тимчасового доступу до речей і документів сприятиме правовій визначеності законодавства, зокрема і щодо встановлення строків обмеження права власності володільця вилучених речей.

Отже, у строк дії ухвали слідчого судді, суду належить виключно здійснення тимчасового доступу до речей і документів у формі, зазначеній в ухвалі слідчого судді, суду. Для встановлення строку вилучення та розпорядження цими речами й документами слідчий, дізнавач має звернутися до суду з клопотанням про накладення арешту на таке майно, де й буде визначено конкретний строк обмеження права володіння цим майном.

2.2. Речі й документи як об'єкти тимчасового доступу

Непорушність права власності, зауважує А. С. Нерсесян, передусім приватної, є однією із фундаментальних засад сучасного демократичного суспільства та правової держави. Лише громадяни, що мають власність, можуть претендувати на роль сталої основи функціонування будь-якого суспільства, а протиправне позбавлення власності з боку держави означає її правове свавілля та притаманне переважно авторитарним і тоталітарним режимам. Саме тому під час розбудови незалежної Української держави важливо встановити такі законодавчі й правозастосовні механізми, які запобігали б можливості зловживання органами державної влади своїми повноваженнями у сфері обмеження майнових прав громадян. Надзвичайно актуальною ця проблематика є в контексті кримінального провадження, зокрема досудових його стадій, коли людина, яка ще не визнана винною у вчиненні злочину, змушена зазнавати обмежень, пов'язаних зі здійсненням щодо неї досудового слідства[1].

Тимчасове обмеження прав, свобод й інтересів у кримінальному провадженні встановлюють для забезпечення публічних інтересів держави, попередження та/або припинення кримінальної діяльності підозрюваного (обвинуваченого), захисту прав потерпілого, для повного, неупередженого, об'єктивного проведення досудового розслідування[2].

Під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів відбувається обмеження прав і свобод людини й громадянина, зокрема права власності. Обмеження права власності є одним з проблематичних питань під час виконання тимчасового доступу до речей і документів. Правова конструкція інституту тимчасового доступу до речей і документів, яка передбачає обов'язковість виконання ухвали слідчого судді, суду володільцем речей та документів, а також віднесення його до системи заходів забезпечення кримінального провадження засвідчує його примусовий та обмежувальний характер. Крім того, наявність

[1] Нерсесян А. С. Забезпечення майнових прав громадян і юридичних осіб при застосуванні тимчасового вилучення майна у кримінальному провадженні. *Судова апеляція.* 2015. № 2 (39). С. 50–51.

[2] Слінько С. В. Обмеження права власності у кримінальному процесі. *Європейські перспективи*. 2019. № 1. С. 107.

речей і документів, які є об'єктами інтересу сторін кримінального провадження і тимчасового доступу до речей та документів, передбачає можливе обмеження права власності володільця таких речей та документів.

Серед речей і документів, які є об'єктами тимчасового доступу до речей і документів, законодавець виокремлює такі види: речі й документи, доступ до яких заборонено (ст. 161 КПК України); речі й документи які містять охоронювану законом таємницю (ст. 162 КПК України), а тому доступ до них є обмеженим. Така диференціація відповідає факту, що в межах кримінального процесу наявна інформація відкритого й закритого типу.

До відкритої інформації належить переважно інформація, яку поширюють засобами медіа, що надходить до загальнодоступних баз даних, а також її захищають за допомогою законодавства про інтелектуальну власність. Інформацію з обмеженим доступом на законодавчому рівні поділяють за ступенем секретності та рівнем важливості. Зокрема, в Україні інформація з обмеженим доступом передбачає дві категорії: таємну та конфіденційну[1].

Таємність інформації може мати абсолютний характер, що виключає можливість ознайомлення з нею, або ж закон передбачає випадки, коли доступ до неї надають чітко визначеному колу суб'єктів (правоохоронним та іншим спеціальним органам). Держава законодавчо зобов'язує не розголошувати інформацію відповідних видів уже через її існування або знаходження у володінні визначених законом суб'єктів, що засвідчує належність такої інформації до категорії таємної (немає притаманних для конфіденційної інформації диспозитивності та керівної волі власника під час встановлення обмеженого доступу)[2].

Зміст поняття «таємниця» охоплює блок секретної або конфіденційної інформації, яка відома або довірена вузькому колу суб'єктів, що в особливому порядку охороняється законом. Наприклад, особиста таємниця – це конфіденційна інформація про життя, особисті документи, зміст листування, телеграфних

[1] Скулиш Є., Прокоф'єва Д. Охоронювана інформація в кримінальному процесі. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні.* 2009. Вип. 1 (18). С. 36.

[2] Там само. С. 37.

повідомлень і телефонних розмов, професійна – конфіденційна інформація про адвокатську, лікарську, нотаріальну діяльність. Отже, таємниця – це охоронювана законом конфіденційна інформація в певній сфері суспільних відносин, що відома визначеному колу осіб[1].

Нині в КПК України доволі чітко сформульовано дозволені випадки втручання в приватність особи, обсяг і способи такого втручання[2].

Частина 1 ст. 162 КПК України визначає перелік речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю. До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать:

1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації (медіа) або журналіста й надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю;

3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;

4) конфіденційна інформація, зокрема така, що містить комерційну таємницю;

5) відомості, які можуть становити банківську таємницю;

6) особисте листування особи й інші записи особистого характеру;

7) інформація, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, зокрема отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;

8) персональні дані особи, що знаходяться в її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;

9) державна таємниця;

10) таємниця фінансового моніторингу;

---

[1] Удовенко Ж. В. Гарантії невтручання в особисте і сімейне життя під час здійснення кримінального провадження. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2017. Вип. 1 (5). С. 107.

[2] Тракало Р. І. Право на повагу до приватного життя в кримінальному провадженні. *Наукові праці Національного авіаційного університету.* 2013. № 4. С. 152. (Серія «Повітряне і космічне право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2013_4_31.

11) відомості, що становлять професійну таємницю відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»[1].

Слід зауважити, що перелік речей та документів, що містить охоронювану законом таємницю, у ч. 1 ст. 162 КПК України є неповним. Зокрема, законодавець не врахував таємницю усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК України); відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України); таємницю нарадчої кімнати; конфіденційність інформації, яка стала відома судді у зв'язку з розглядом справи в закритому судовому засіданні (ст. 6 Кодексу професійної етики судді); таємниця страхування (ст. 40 Закону України «Про страхування»).

Такі таємниці належать до переліку професійних таємниць, які мають бути захищені. Зокрема, таємниця усиновлення (удочеріння), відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, є захищеними від розголошення Кримінальним кодексом України, що також не дає можливості їх розкриття шляхом застосування тимчасового доступу до речей і документів.

Таємниця нарадчої кімнати є основоположною засадою реалізації суддівської влади, їх незалежності й об'єктивності під час прийняття рішень. Влучно зазначає О. Кудрявцев, що нарадча кімната – це більше процедура, за якої суддя осмислює, приймає та пише (виготовляє) рішення[2].

Таємниця страхування на рівні з іншими таємницями містить масив приватної інформації, що не має бути розголошена стороннім особам.

Зазначене засвідчує необхідність доповнення ч. 1 ст. 162 КПК України такими пунктами:

«12) таємниця усиновлення (удочеріння);

13) відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист;

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Кудрявцев О. Порушення таємниці нарадчої кімнати як підстава для скасування вироку. *LexInform :* [сайт]. URL: https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/porushennya-tayemnytsi-naradchoyi-kimnaty-yak-pidstava-dlya-skasuvannya-vyroku/.

14) таємниця нарадчої кімнати;

15) інформація, яка стала відома судді у зв'язку з розглядом справи в закритому судовому засіданні;

16) таємниця страхування».

Стосовно питання лікарських документів як об'єктів тимчасового доступу до речей і документів слід акцентувати на певних важливих моментах, які трапляються на практиці та повинні бути враховані. Зокрема, постановою Верховного Суду від 1 грудня 2021 року у справі № 672/1402/17 (провадження № 51-3315км21) встановлено, що дані про стан сп'яніння підозрюваного в момент вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України, не належать до лікарської таємниці, тому отримання зразків для проведення судово-медичної експертизи здійснюють за запитом слідчого, а не на підставі ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів[1].

Не менш дискусійним і проблематичним є питання отримання доступу до речей та документів, доступ до яких заборонено. Стаття 161 КПК України встановлює, що речами й документами, до яких заборонено доступ у режимі тимчасового доступу до речей та документів, є листування або інші форми обміну інформацією між захисником і його клієнтом чи будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги; об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією[2].

Тобто положення ст. 161 КПК України ґрунтується на адвокатській таємниці – забороні втручання в спілкування захисника з клієнтом, що є гарантією діяльності адвоката та врегульовано Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Водночас ст. 161 КПК України забороняє втручання шляхом застосування тимчасового доступу до речей та документів у спілкування в усіх його формах щодо такого кола

[1] Постанова Верховного Суду від 1 груд. 2021 р. у справі № 672/1402/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101673863.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

суб'єктів: захисник (адвокат) та його клієнт, особа, яка представляє клієнта.

Спілкування та взаємодія між адвокатом і клієнтом має певну специфіку, адже з моменту початку співпраці захисник є довіреною особою клієнта та володіє конфіденційною інформацією. Спілкування адвоката з клієнтом є основою здійснення захисту останнього. Дотримання принципу конфіденційності є необхідною та найважливішою передумовою довірливих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання правової допомоги, здійснення захисту та представництва. Дія принципу конфіденційності не обмежена в часі[1].

Збереження конфіденційності спілкування між захисником і клієнтом є частиною міжнародного та національного законодавства. Зокрема, Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи про свободу професійної діяльності адвокатів встановлюють, що слід ужити всіх необхідних заходів для забезпечення додержання конфіденційності відносин між адвокатом і його клієнтом. Адвокати повинні зберігати професійну таємницю відповідно до національних законів, підзаконних актів і професійних стандартів. Будь-яке порушення професійної таємниці без згоди клієнта має підлягати належним санкціям[2].

Згідно з п. 2.3.1 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, особливість професії адвоката полягає в тому, що він одержує від клієнта відомості, які той не буде повідомляти іншій особі, а також іншу інформацію, яку йому необхідно зберігати в таємниці[3].

---

[1] Цимбал-Семенчук І. Ю. Механізм забезпечення адвокатської таємниці. *Право і суспільство*. 2014. № 5–2. С. 65.

[2] Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів : ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовт. 2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf.

[3] Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства : прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі від 01 жовт. 1988 р. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text.

Гарантії невтручання в діяльність адвоката й спілкування з клієнтом встановлено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», у ст. 23 якого зазначено, що забороненими є будь-які втручання та перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; заборонено проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності, втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом[1].

Крім того, відповідно до ч. 5 ст. 258 КПК України, заборонено втручання в приватне спілкування захисника з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим.

Інформація, якою обмінюються захисник і його клієнт у процесі їхньої співпраці, автоматично набуває статусу адвокатської таємниці й регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правилами адвокатської етики[2].

Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває в трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи й відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності (ч. 1 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)[3].

На думку Т. Б. Вільчик, адвокатською таємницею є будь-яка інформація, зокрема електронне листування, телефонні й інші розмови адвоката з клієнтом, через мережу Інтернет, будь-які

---

[1] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

[2] Маринич Ю. В. Аналіз правової природи речей та документів до яких заборонено доступ у порядку застосування тимчасового доступу до речей та документів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 2. С. 122.

[3] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності[1].

Р. О. Теліженко систематизував напрацювання вчених про поняття адвокатської таємниці та встановив, що «адвокатську таємницю» слід визначати як відомості, отримані адвокатом у зв'язку з наданням юридичної допомоги (В. В. Леоненко), які можуть бути як сприятливими, так і несприятливими для клієнта (Г. Ф. Горський); факт звернення та умови, що спонукали до цього, відомості про злочин, його учасників, дані про особисте життя клієнта, відомості з матеріалів справи, листування, матеріали адвокатського досьє (І. Л. Петрухін); умови договору про надання юридичної допомоги (Т. В. Варфоломеєва); суть консультацій, порад і роз'яснень (О. Д. Святоцький, М. М. Михеєнко, О. Г. Яновська); відомості, що можуть завдати шкоди клієнту (Н. В. Черкасова) тощо[2].

На переконання С. М. Логінової, адвокатська таємниця – це відомості, отримані адвокатом у процесі виконання професійних обов'язків, розголошення яких може завдати збитків фізичній чи юридичній особі (клієнту)[3].

Р. Луценко вважає, що з моменту, коли клієнт переступив поріг юридичної фірми або бюро, усе, що там відбулося, є об'єктом адвокатської таємниці[4].

Отже, проаналізувавши законодавче й наукові визначення адвокатської таємниці, доходимо висновку, що спілкування захисника з клієнтом та обмін інформацією між ними іншими

[1] Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2016. С. 350.

[2] Теліженко Р. О. Інформація, що становить адвокатську таємницю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* (Серія «Юридична»). 2011. № 4. С. 402.

[3] Логінова С. М. Адвокатська таємниця: теорія і практика : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2002. С. 10.

[4] Луценко Р. І. Охорона адвокатської таємниці в кримінальному судочинстві, її об'єкт та суб'єкти. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2009. № 2 (19). С 26.

способами є елементом адвокатської таємниці та співвідноситься з останньою як частина і ціле[1].

Європейський суд з прав людини схвалює позицію заборони втручання в спілкування між захисником і клієнтом. Найвідомішою справою є «Кемпбелл та Фелл проти Сполученого Королівства»[2]. За даними справи, отцю Феллу (католицькому священнику), засудженому до 12 років ув'язнення, було заборонено спілкуватися з адвокатом наодинці. Йому надали дозвіл на зустріч з адвокатом у присутності офіцера колонії. Суд вирішив, що такі дії адміністрації колонії порушували норми п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на справедливий суд[3].

На думку І. І. Савляк, заборона тимчасового доступу до речей і документів, передбачених у ч. 1 ст. 161 КПК України, не пов'язана з тим, що заборона втручання в приватне спілкування адвоката з клієнтом є гарантією діяльності адвоката. Авторка поділяє думку про те, що ця заборона є уточненням заборони проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності, що передбачено п. 4 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»[4]. Таку саму думку поділяють і автори Науково-практичного коментаря до КПК України[5].

Однак заборона проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності, і є гарантією здійснення діяльності адвоката, а ст. 161 КПК України забезпечує її

---

[1] Ознайомлювати. *Академічний тлумачний словник* (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/oznajomljuvaty.

[2] Говорун В. Практика Європейського суду з прав людини у сфері права громадян на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 6, vol. 2. С. 41. URL: http://vjhr.sk/archive/2018_6/part_2/6.pdf.

[3] Справа «Кемпбелл і Фелл проти Сполученого Королівства» : рішення Європейського Суду з прав людини від 28 черв. 1984 р. URL: https://precedent.in.ua/2016/04/09/kempbell-y-fell-protyv-soedynennogo-k/.

[4] Савляк І. І. Таємниця спілкування як засада кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 125–126.

[5] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. С. 380.

додаткову охорону. Адже заборона тимчасового доступу до речей та документів, що містяться в ч. 1 ст. 161 КПК України, пов'язана з тим, що зазначені об'єкти є частиною адвокатської таємниці та захищені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що забезпечує подвійний захист від втручання в таку інформацію та її розкриття. Посягання на спілкування та обмін інформацією між захисником і його клієнтом є зазіханням на адвокатську таємницю.

Отже, положення ст. 161 КПК України гарантує захист від протиправного втручання в спілкування захисника та клієнта в кримінальному процесі. У разі відсутності заборони втручання до такого спілкування належний захист особи був би неможливим.

Крім цього, втручання в приватне спілкування захисника та підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого заборонене ч. 4 ст. 258 КПК України, яка регулює втручання в приватне спілкування шляхом проведення негласних слідчих розшукових дій.

Право конфіденційного спілкування адвоката та його клієнта безпосередньо корелюється з принципом таємниці спілкування. Принцип таємниці спілкування гарантує право на приватне життя[1]. Однією з основних складових цього права є комунікаційна складова (безпека та приватність листування, електронної пошти, телефонних розмов та інших видів приватних комунікацій)[2]. Особисте спілкування є одним із виявів приватного життя, недоторканності статусу людини, її комунікування[3].

Приватне життя – особлива сфера відносин, що не підлягає зовнішньому контролю та знаходиться за межами права. Проте саме право має гарантувати невтручання в приватне життя. Особливої актуальності це положення набуває під час здійснення кримінального провадження, коли занадто високим є ризик порушення прав і законних інтересів його учасників. Обмеження цих прав можливе лише в порядку,

[1] Савляк І. І. Таємниця спілкування як засада кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 24.

[2] Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика ЄСПЛ у контексті західної правової традиції. 2-ге вид., випр., доп. Київ : Реферат, 2007. С. 362.

[3] Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квіт. 2012 р. / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. С. 86.

передбаченому законодавством, і виключно для досягнення завдань кримінального провадження з метою захисту держави, суспільства й окремих громадян від злочинних посягань[1].

Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції передбачає заборону будь-кого без згоди особи, яка направляє або одержує листи, спілкується телефоном, через телеграф, факс або за допомогою інших засобів поштового, електричного та електронного зв'язку, ознайомлюватися з її листуванням чи іншою кореспонденцією, прослуховувати її телефонні розмови тощо, а також розголошувати їх зміст або факт листування, телефонної розмови, відправлення чи отримання грошового переказу, телеграми та іншої кореспонденції[2].

Така правова засада є предметом регулювання низки нормативно-правових актів, як національних, так і міжнародних, згода на ратифікацію яких надана Верховною Радою України. Зокрема, у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що кожен має право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції[3].

У ст. 12 Загальної декларації прав людини визначено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність житла, таємницю кореспонденції або на честь і репутацію. Кожна людина має право на захист від такого втручання або таких посягань[4].

---

[1] Удовенко Ж. В. Аналіз міжнародного законодавства щодо невтручання в особисте та сімейне життя. *Часопис Київського університету права.* 2020. № 2. С. 385.

[2] Петриченко О. Боротьба з тероризмом і забезпечення прав людини: чи можливий паритет? URL: http://prava.kiev.ua/pdf/nomer2.pdf.

[3] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. ; ратифікована Україною від 17 лип. 1997 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

[4] Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

У ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права зафіксовано, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю кореспонденції чи незаконних посягань на честь і репутацію. Кожна людина має право на захист від такого втручання чи таких посягань[1].

На переконання В. Я. Тація, право кожного на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тісно пов'язане з правом на невтручання в особисте й сімейне життя, передбачене ст. 32 Конституції України. Проте положення ст. 31 Основного Закону та ст. 14 КПК України виходять за межі виключно приватного життя і не можуть бути зведені тільки до забезпечення особистої або сімейної таємниці. Вони на рівних засадах стосуються і сфери службових, ділових та інших суспільних відносин[2].

Аналізуючи ст. 14, 161 КПК України, слід зауважити, що законодавець, крім листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, вказав й інші способи передання інформації, не конкретизувавши, які саме. Таке твердження виглядає занадто розширеним і потребує уточнення.

У коментарі до ч. 1 ст. 14 КПК України наведено думки стосовно того, що є іншими формами спілкування. Зокрема, до інших форм спілкування можна віднести безпосереднє спілкування осіб (не опосередковане технічними чи іншими засобами), спілкування за допомогою телекомунікаційних засобів (електронної пошти, ICQ тощо)[3]. Іншими формами спілкування

[1] Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнято Генеральною Асамблеєю ООН від 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

[2] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 75.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. С. 66.

є повідомлення осіб телефаксом, пейджинговим зв'язком, електронним тощо[1].

Поняття «кореспонденція», зазначає В. Говорун, ЄСПЛ тлумачиться широко й охоплює передання повідомлень за допомогою таких засобів зв'язку, як пошта, телефон, телеграф. Розвиток технологій потребує ширшого розуміння поняття «кореспонденція» і включення до нього повідомлень, які передають за допомогою нових засобів зв'язку, наприклад, електронної пошти[2].

Зазначене вище дає підстави для висновку про те, що іншими формами спілкування слід вважати всі можливі способи передання інформації, які придатні для використання та виконують свою функцію. Способами передання інформації від клієнта до захисника і навпаки є: особисте спілкування, листування, передання інформації з використання засобів зв'язку (телефонні дзвінки, смс-повідомлення, спілкування через мобільні додатки, використання електронної пошти тощо)[3].

Отже, з огляду на зазначене, пропонуємо ч. 1 ст. 161 КПК України викласти в такій редакції: «Заборонено доступ у формі тимчасового доступу до речей та документів до спілкування (включаючи особисте спілкування, листування, передання інформації з використанням засобів зв'язку – телефонні дзвінки, смс-повідомлення, спілкування через мобільні додатки для спілкування, використання електронної пошти тощо) між захисником і його клієнтом чи будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги, а також до об'єктів, доданих до вищевказаного обміну інформацією».

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [В. Г. Гончаренко та ін.] ; за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : ЮСТІНІАН, 2012. С. 61.

[2] Говорун В. Практика Європейського суду з прав людини у сфері права громадян на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2018. № 6, vol. 2. С. 42. URL: http://vjhr.sk/archive/2018_6/part_2/6.pdf.

[3] Ознайомлювати. *Академічний тлумачний словник* (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/oznajomljuvaty.

2.3. Судовий контроль під час застосування тимчасового доступу до речей і документів

Після прийняття Конституції України 1996 року та визнання Україною низки міжнародних актів у галузі прав людини концептуально змінилися підходи до розуміння призначення кримінального провадження, оптимальної кримінальної процесуальної форми, потреба диференціації якої, зокрема й на досудовому провадженні, стала очевидною. Утім стан дотримання прав людини у сфері кримінального судочинства й після прийняття Конституції України потребував суттєвого покращення, що засвідчили щорічні доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини й численні звернення українських громадян до ЄСПЛ, щодо більшості з яких було прийнято рішення на користь заявника. Узагальнення цих фактів дало підстави констатувати систематичне недотримання в Україні прав людини на досудовому провадженні у кримінальному судочинстві, що стало можливим передусім через недосконаліть кримінального процесуального закону, функціонування анахронічних правових інститутів, які не відповідали сучасним уявленням про призначення кримінального провадження та сприяли порушенню прав людини на початкових етапах кримінального провадження, поширенню корупційних практик тощо[1].

Тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства засвідчують посилення гарантій прав осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, і поступове розширення повноважень суду на досудовому провадженні[2].

Потреби сучасного суспільства вимагали відповідного правового регулювання певних сфер життя, зокрема кримінальних процесуальних відносин. Саме тому 2012 року внаслідок кримінальної процесуальної реформи було прийнято новий КПК України, що ознаменувався широким переліком

[1] Концептуальні основи побудови сучасного кримінального процесу України : монографія / [Н. В. Глинська, Л. М. Лобойко, О. І. Марочкін та ін.] ; за заг. ред. О. Г. Шило. Харків : НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрНУ, 2016. С. 162–163.

[2] Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2008. С. 3.

новацій і трансформаціями низки кримінальних процесуальних інститутів.

Новий КПК України закріпив існування нового суб'єкта кримінального провадження – слідчого судді[1].

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчим суддею є суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення в порядку, передбаченому Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Слідчий суддя, зауважує Н. П. Сиза, організаційно та функціонально належить до судового органу і, здійснюючи повноваження із судового контролю, діє від імені суду, що узгоджується з положеннями Конституції України[2].

За висновками міжнародних установ, експертів, учених і юристів-практиків, новий кримінальний процесуальний закон цілком відображає міжнародні стандарти та європейські цінності. У КПК України започатковано процесуальну функцію слідчого судді – здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням, вирішення питань, що пов'язані з обмеженням конституційних свобод громадян[3].

На думку Р. І. Тракала, слідчі судді на досудовому розслідуванні стали одними з основних учасників кримінального провадження[4]. На переконання А. Ф. Бондюка, упровадження інституту слідчого судді – це сукупний результат застосування норм кримінального процесуального законодавства та реалізація повноважень органами, які беруть участь на стадії досудового

---

[1] Главюк І. В. Функціональна спрямованість діяльності слідчого судді. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского.* 2013. Т. 26 (65). № 2–1, ч. 2. С. 303– 309. (Серия «Юридические науки»).

[2] Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2012. № 2 (6). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf.

[3] Горелкіна К. Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_5.

[4] Тракало Р. І. Роль слідчого судді у досудовому розслідуванні. *Вісник Академії адвокатури України.* 2014. Т. 11, число 1 (29). С. 111.

розслідування. Значущість фігури слідчого судді зумовлена процесуальними реаліями та необхідністю імперативного впливу безпосередньо на здійснення досудового розслідування для забезпечення законності й об'єктивності розслідування кримінальних правопорушень у частині застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, розгляду скарг[1].

Запровадження в національне судочинство інституту судового контролю стало доволі вагомою гарантією охорони прав особи, залученої в кримінальний процес. Основна мета функції судового контролю полягає в захисті прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства[2].

На переконання Ж. В. Удовенко, судовий контроль є однією з гарантій дотримання прав і свобод людини та засобом забезпечення законності під час кримінального провадження. Водночас судовий контроль є окремою ланкою діяльності суду на стадії досудового розслідування[3].

Значення судового контролю полягає в тому, що завдяки діяльності слідчого судді забезпечують невідкладним судовим захистом права, свободи й інтереси учасників кримінального провадження, а також створюють належні умови для реалізації засади змагальності під час досудового розслідування[4]. Крім того, доказування в кримінальному процесі може бути там, де є спір між сторонами перед незалежним і неупередженим судом[5].

---

[1] Бондюк А. Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. С. 68.

[2] Туманянц А. Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні. *Форум права.* 2011. № 2. С. 896.

[3] Удовенко Ж. В. Судовий контроль як гарантія невтручання у приватне життя під час здійснення заходів забезпечення кримінального провадження. *Теорія та практика судово-експертної діяльності* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2019 р.). Київ : НАВС, 2019. С. 421.

[4] Леон Я. О. Судовий контроль під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Visegrad Jourmal on Human Rights*. 2017. № 2/1. С. 128–132.

[5] Шумило М. Є. Роль науки в критичній рефлексії положень КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи :* матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 1. С. 25.

На наше переконання, саме слідчий суддя втілює незалежність і неупередженість під час розгляду клопотань сторін у кримінальних провадженнях.

Владні повноваження слідчого судді під час досудового розслідування безпосередньо передбачені КПК України. Зокрема, до них належить і надання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей та документів.

Під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження слідчий суддя є гарантом законності й обґрунтованості зазначених дій, адже ці заходи характеризуються обмеженням особистих і майнових прав особи. Зокрема, слідчий суддя є гарантом непорушності цих прав, а також встановлення меж адекватного та співмірного втручання в особисте життя громадян унаслідок застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Тобто в кримінальному провадженні слідчий суддя є гарантом дотримання прав людини й можливості безперешкодної реалізації принципу змагальності сторонами кримінального провадження[1].

Основним призначенням слідчого судді є здійснення судового захисту прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, забезпечення законності провадження в справі на досудових стадіях[2].

Завдання слідчого судді під час здійснення контролю за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження охоплює майже одноосібне встановлення меж та обсягу застосовуваного примусу з метою можливої мінімізації владного впливу на права, свободи та законні інтереси громадян[3].

---

[1] Маринич Ю. В. Актуальні питання ухвалення рішення про тимчасовий доступ до речей і документів в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 377.

[2] Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово Національної школи суддів України.* 2013. № 3. С. 72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_3_12/.

[3] Бондюк А. Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. С. 102.

Однак, зауважує О. Г. Яновська, рішення слідчих суддів щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження найчутливіше сприймають та оцінюють учасники кримінального судочинства, адже ці рішення найчастіше обмежують чи порушують такі конституційні права, як право на свободу, особисту недоторканність, право на приватне життя та власність[1].

Досліджували питання, які пов'язані з реалізацією владних повноважень слідчого судді під час тимчасового доступу до речей і документів, А. Ф. Бондюк, Д. А. Бялковський, М. І. Дерев'янко, В. А. Завтур, Т. О. Кузубова, М. А. Макаров, С. М. Смоков, Н. П. Сиза, А. В. Чуб, С. Л. Шаренко, І. С. Шаповалова.

Під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження відбувається обмеження конституційних прав людини[2]. Тому, зазначає В. В. Мульченко, слідчі судді, під час вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кожному випадку розгляду відповідних клопотань зобов'язані: сумлінно та принципово здійснювати повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод й інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, діяти в межах і відповідно до вимог закону; перевіряти наявність об'єктивної необхідності та виправданість такого втручання в права і свободи особи, з'ясовувати можливість досягнення мети, на яку посилається автор клопотання, без застосування цих заходів; зважати, що незалежно від визначеного процесуальним законом суб'єкта ініціювання застосування заходів забезпечення, обов'язок довести наявність трьох необхідних складових для їх застосування (ч. 3 ст. 132 КПК) покладено на слідчого та/або прокурора; ураховувати, що докази на підтвердження обставин, викладених у клопотанні про застосування заходів забезпечення, подає особа, яка заявляє таке клопотання; пам'ятати, що суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час

[1] Яновська О. Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійснені судового контролю у кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України.* 2013. № 2 (27). С. 13.

[2] Говорун Д. М. Активність слідчого судді у застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження як засіб реалізації принципу публічності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_33.

досудового розслідування, згідно з ч. 1 ст. 76 КПК України, не має права брати участь у цьому провадженні в суді як першої, так і апеляційної та касаційної інстанцій, а також під час перегляду судових рішень[1].

Одним з основних повноважень слідчого судді під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження є встановлення підстав їх застосування. Ідеться про надання чи ненадання дозволу на проведення заходів забезпечення кримінального провадження шляхом постановлення ухвали про надання дозволу чи відмову в наданні дозволу на проведення заходів забезпечення кримінального провадження, що передбачено ч. 1 ст. 132 КПК України.

Аналіз положень глави 15 КПК України, що регулює інститут тимчасового доступу до речей та документів, дає підстави стверджувати, що слідчий суддя відіграє ключову роль у застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження. Зазначене підтверджено високою вимогливістю законодавця до клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, яке подають до слідчого судді, а також вимогою законодавця до детального аналізу слідчим суддею змісту клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів та його відповідність чинному законодавству.

Зокрема, згідно з положеннями глави 15 КПК України, слідчий суддя, постановляючи ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, зобов'язаний:

– проаналізувати клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів на предмет відповідності ч. 2 ст. 160 КПК України, ч. 3, 7 ст. 132 КПК України;

– урахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні;

– вирішити питання про необхідність виклику особи, у володінні якої знаходяться речі й документи;

[1] Мульченко В. В. Повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні, його права та обов'язки. *Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки* : матеріали круглого столу (Запоріжжя, 20 листоп. 2013 р.). Запоріжжя, 2013. С. 77–78.

– постановити ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів лише за умови доведення стороною обставин, передбачених ч. 5 ст. 163 КПК України.

До компетенції слідчого судді, зазначає Д. А. Бялковський, належить оцінювання за внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження[1].

Водночас владна діяльність слідчого судді під час застосування тимчасового доступу до речей і документів передбачає високий рівень суб'єктивності, що є проблемою для сторін кримінального провадження, які зацікавлені в отриманні дозволу на проведення тимчасового доступу до речей та документів.

Зокрема, ідеться про повноваження слідчого судді оцінного характеру, які він застосовує під час розгляду питання щодо можливості надання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей і документів. У ч. 3 ст. 132 КПК України передбачено: сторона, що подає клопотання, має довести, що є обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання в права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора; може бути виконано завдання, для виконання якого слідчий, дізнавач, прокурор звертається з клопотанням[2].

За логікою законодавця, такі норми є гарантією унеможливлення потенційного зловживання сторонами кримінального провадження обмеженням прав людини, застосовуючи заходи забезпечення кримінального провадження без достатніх для того підстав і всупереч засаді пропорційності.

На переконання О. М. Бандурки, обов'язок доведення перед слідчим суддею наявності обґрунтованої підозри щодо

[1] Бялковський Д. А. Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2021. С. 146.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою застосування цих заходів, логічно обумовлений такими обставинами: по-перше, саме слідчий як суб'єкт, який безпосередньо здійснює досудове розслідування, а також прокурор, на якого покладено процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, повинні не лише констатувати наявність необхідності застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а як суб'єкти, які найбільше обізнані стосовно фактичних підстав їх застосування, навести суду відповідні аргументи, що підтверджують таку необхідність, переконати його прийняти відповідне процесуальне рішення (постановити ухвалу); по-друге, цінність судової процедури вирішення питання про застосування цих заходів, зокрема, полягає в тому, що незалежний і неупереджений суд постановляє ухвалу, ґрунтуючись на власному переконанні щодо наявності для цього достатніх підстав, яке є результатом дослідження ним обставин і доказів, наданих сторонами[1].

Однак слід зауважити, що на слідчого суддю покладається додаткова вимога у зв'язку з необхідністю оцінити ситуацію, керуючись власним досвідом і внутрішніми переконаннями. У такому випадку невиключеним є зловживання обов'язком доведення сторонами наявності обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою застосування цих заходів і слідчим суддею, оскільки саме від нього залежить надання чи ненадання дозволу сторонам здійснити тимчасовий доступ до речей та документів.

Підтвердженням зазначеного є судова практика щодо безпідставної відмови в наданні дозволу на проведення тимчасового доступу до речей і документів. Зокрема, в Узагальненні судової практики судів першої інстанції м. Києва за 2014 рік увагу акцентовано на випадках, коли слідчі судді безпідставно відмовляють у задоволенні клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів з підстав, не передбачених законом, або в ухвалі формально вказують, що

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [В. Я. Тацій, О. М. Бандурка, А. В. Портнов, В. П. Пшонка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль]. Харків : Право, 2012. Т. 1. С. 367.

слідчий не довів значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні. Наприклад, ухвалою слідчого судді Деснянського районного суду м. Києва від 25 лютого 2014 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого Слідчого відділу фінансових розслідувань Головного управління Державної фіскальної служби у Деснянському районі м. Києва Головного управління Міндоходів у м. Києві про надання тимчасового доступу до документів, які знаходяться в реєстраційних справах перелічених юридичних осіб у відділі Державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців Печерського району реєстраційної служби Головного управління Міністерства юстиції у м. Києві, з тих підстав, що слідчий не довів причетність цих юридичних осіб до кримінального провадження (справа № 754/2690/14-к). 6 березня 2014 року до слідчого судді Деснянського районного суду м. Києва надійшло клопотання слідчого Слідчого відділу Деснянського районного управління Головного управління МВС України у м. Києві про тимчасовий доступ до речей і документів, які знаходяться в оператора мобільного зв'язку ТОВ «Астеліт», що містять інформацію про абонента. З клопотання слідчого та долучених до нього матеріалів вбачалося, що цим номером телефону користувалася безвісно зникла особа, і матеріали досудового розслідування внесені до ЄРДР з правовою кваліфікацією за ч. 1 ст. 115 КК України. У задоволенні клопотання було відмовлено з тих підстав, що слідчий в ньому не вказав особу, яка, імовірно, користувалася номером телефону, не довів, що інформація про абонента має суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні, а також з клопотання не вбачається, які саме надані законом можливості були використані слідчим для отримання необхідних відомостей (справа № 754/3761/14-к)[1].

Також є судова практика, яка свідчить про недотримання слідчими суддями вимог ст. 132 КПК України. Зокрема, Ухвалою апеляційного суду м. Києва від 26 квітня 2016 року № 761/11790/16-к було розглянуто скаргу представника власника майна ТОВ «Біогазенерго» – адвоката Антипенка Д. О. на ухвалу

[1] Узагальнення практики апеляційного суду м. Києва. *Київський апеляційний суд* : [сайт]. URL: https://www.kas.gov.ua/wp-content/uploads/2015/07/12014-kr.pdf.

слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 7 квітня 2016 року. За текстом ухвали, задовольняючи клопотання слідчого в частині надання тимчасового доступу до оригіналу ліцензії АЕ №288237 на виробництво електроенергії від 4 березня 2014 року, виданої ТОВ «Біогазенерго», ані слідчий суддя, ані слідчий не дотрималися вимог п. 1 ч. 3 ст. 132 КПК України. Оскільки під час складання клопотання слідчий як суб'єкт, який безпосередньо здійснює досудове розслідування, повинен не лише констатувати наявність необхідності застосування заходу забезпечення кримінального провадження, а як суб'єкт, який найбільше обізнаний стосовно фактичних підстав їх застосування, навести суду відповідні аргументи, що підтверджують таку необхідність. Крім того, слідчий повинен переконати суд прийняти відповідне процесуальне рішення, а суд, ґрунтуючись на власному переконанні щодо наявності для цього достатніх підстав, постановляє рішення, яким задовольняє таке клопотання. Мотивуючи своє рішення, слідчий суддя в ухвалі вказав, що під час проведення досудового розслідування в кримінальному провадженні № 42015100000000913 доведено необхідність у тимчасовому доступі до речей і документів, які містять комерційну таємницю, оскільки одержати в інший спосіб необхідні відомості неможливо, крім як у зазначений спосіб. Однак, дійшовши такого висновку, слідчий суддя не цілком дотримався вимог ст. 370 КПК України, відповідно до якої судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Апеляційний суд підтримав вимоги заявника та, відповідно, постановив: апеляційну скаргу представника власника майна ТОВ «Біогазенерго» – адвоката Антипенка Д. О. – задовольнити[1].

Ще одним прикладом недотримання слідчими суддями приписів закону є таке рішення. Ухвалою Одеського апеляційного суду від 19 грудня 2019 року було скасовано ухвалу слідчого судді Київського районного суду м. Одеси від 28 листопада 2019 року про тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальному провадженні № 12019161500002781 від 13 листопада 2019 року за ознаками кримінального

[1] Ухвала Апеляційного суд м. Києва № 57493569 від 26 квіт. 2016 р. *Youcontrol :* [сайт]. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/57493569/.

правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України[1]. В апеляційній скарзі представники ТОВ «Мегалайн Проект», адвокати Пономаренко Д. В. та Жовтан Ю. В. зазначили, що оскаржувана ухвала є незаконною, необґрунтованою і такою, що підлягає скасуванню, з таких підстав:

– подання клопотання прокурора про тимчасовий доступ і розгляд клопотання слідчим суддею відбулося з порушенням правил територіальної підсудності;

– клопотання прокурора про тимчасовий доступ подане, а оскаржувана ухвала постановлена за відсутності обґрунтованої підозри. Клопотання про тимчасовий доступ і додані до нього матеріали не містять жодного обґрунтування вчинення будь-ким кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України. Слідчий суддя не надав жодної оцінки відсутності в наданих прокурором до клопотання прокурора про тимчасовий доступ матеріалах доказів вчинення будь-якого кримінального правопорушення. У клопотанні, а також в оскаржуваній ухвалі містяться загальні фрази щодо можливого вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України, проте немає жодних обставин його вчинення, з чого неможливо дійти висновку, яке саме кримінальне правопорушення було вчинено. З клопотання прокурора, а також з оскаржуваної ухвали не зрозуміло, у якій саме формі вчинено кримінальне правопорушення і як;

– в оскаржуваній ухвалі лише зазначено, що клопотання подано в межах кримінального провадження № 12019161500002781 від 13 листопада 2019 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України. Проте немає обґрунтування саме цієї правової кваліфікації і в чому саме полягає вчинення кримінального правопорушення. В оскаржуваній ухвалі не зазначено суб`єкта кримінального правопорушення;

– клопотання про тимчасовий доступ, а так само й оскаржувана ухвала взагалі не містять інформацію про встановлену стороною обвинувачення форму вини. Не зазначено, які саме наслідки були спричинено, оскільки немає відомостей

[1] Ухвала Одеського апеляційного суду від 19 груд. 2019 р. у справі № 947/28808/19 1-кс/947/15819/19, провадження № 11-сс/813/2016/19. *ZakonOnline* : [сайт]. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86667385.

про вчинення безпосереднього діяння, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України, про що не вказано в клопотанні, не наголошено в оскаржуваній ухвалі. Отже, не зазначено такі положення, що стосуються обґрунтованості підозри: немає правової кваліфікації вчинення кримінального правопорушення у кримінальному провадженні № 12019161500002781 від 13 листопада 2019 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України, не зазначено обставини вчинення кримінального правопорушення, безпосереднього діяння, настання тяжких наслідків;

– не вказано суб'єкта вчинення кримінального правопорушення, не зазначено конкретну норму законодавства України та розпорядчого акта (акта індивідуальної дії), які визначають, що суб'єкт вчинення кримінального правопорушення є службовою особою;

– оскаржувана ухвала надає доступ до документів, що знаходяться в невизначеної юридичної особи, але за адресою місцезнаходження такої юридичної особи, як ТОВ «Мегалайн Проект»: 65005, Одеська обл., м. Одеса, вул. Заньковецької, буд. 7, що становить загрозу для нормального здійснення законної господарської діяльності ТОВ «Мегалайн Проект»;

– необхідність вилучення оригіналів документів абсолютно необґрунтована. Вилучення оригіналів документів є обмеженням права власності на ці документи і права на ведення господарської діяльності, що не відповідає вимогам розумності і співмірності, завданням кримінального провадження;

– слідчий суддя прийняв рішення без перевірки наявних у матеріалах справи документів на допустимість як доказів. Оскаржувана ухвала не містить інформацію про дослідження будь-яких доказів слідчим суддею, у зв'язку з цим немає і жодних оцінок досліджених доказів;

– прокурор не довів, що тимчасовий доступ до документів та виїмка їх оригіналів може виконати будь-яке завдання, для виконання якого прокурор звернувся з клопотанням про тимчасовий доступ. Клопотання прокурора та оскаржувана ухвала не містять зазначення завдання, для виконання якого прокурор звернувся з клопотанням про тимчасовий доступ;

– оскаржувана ухвала не містить оцінку можливості без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час

судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні;

– клопотання про тимчасовий доступ не відповідає встановленим чинним законодавством вимогам до форми та змісту цього виду клопотань, усупереч вимогам ст. 160 КПК України;

– у порушення вимог ч. 5. ст. 163 КПК України не доведено достатніх підстав, що документи, до яких надано тимчасовий доступ, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;

– ТОВ «Мегалайн Проект» було позбавлено права взяти участь у розгляді клопотання прокурора й надати аргументи проти тимчасового доступу до документів і речей.

Отже, судді Одеського апеляційного суду вирішили апеляційну скаргу адвокатів задовольнити. Також ухвалу слідчого судді Київського районного суду м. Одеси від 28 листопада 2019 року про надання тимчасового доступу до речей і документів ТОВ «Мегалайн» судді скасували. Водночас судді постановили нову ухвалу, якою відмовили прокурору в задоволенні клопотання про надання тимчасового доступу до речей і документів, що зберігаються в ТОВ «Мегалайн[1].

Такий прецедент був у провадженні Апеляційного суду м. Києва. Ухвалою апеляційного суду м. Києва від 24 липня 2018 року № 757/19351/18-к розглянуто апеляційну скаргу директора ТОВ «Енергоміст» ОСОБА_1 на ухвалу слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 24 квітня 2018 року, за якою шляхом тимчасового доступу до речей і документів було дозволено вилучення речей та документів. За текстом ухвали стає зрозумілим, що, задовольняючи клопотання адвоката про надання тимчасового доступу до речей і документів, ані слідчий суддя, ані слідчий не дотрималися вимог ч. 4, 5 ст. 132 КПК України, оскільки для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язані врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному

[1] Ухвала Одеського апеляційного суду від 19 груд. 2019 р. у справі № 947/28808/19 1-кс/947/15819/19, провадження № 11-сс/813/2016/19. *ZakonOnline* : [сайт]. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86667385.

провадженні. Крім того, під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються. Мотивуючи своє рішення, слідчий суддя послався на вимоги ст. 163 КПК України та задовольнив клопотання слідчого про тимчасовий доступ до речей і документів. Однак, дійшовши такого висновку, слідчий суддя не цілком дотримався вимог ст. 370 КПК України, відповідно до якої судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим[1].

З огляду на зазначене, можемо констатувати, що практика розгляду слідчими суддями клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів є неоднаковою щодо застосування одних і тих самих норм.

Оскільки під час застосування тимчасового доступу до речей чи документів порушують права та свободи учасників кримінального провадження, то постає потреба законодавчого закріплення гарантій застосування цього процесуального інституту, однією з яких є право на оскарження судових рішень.

Відповідно до ч. 1 ст. 309 КПК України, під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: 1) відмову в наданні дозволу на затримання; 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; 5-1) застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу; 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні; 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні; 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову в такому направленні; 9) арешт майна або відмову в

[1] Ухвала апеляційного суду м. Києва від 24 лип. 2018 р. у справі № 757/19351/18-к. *Youcontrol* : [сайт]. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/75631845/.

ньому; 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, що посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність; 11) відсторонення від посади або відмову в ньому; 11-1) продовження відсторонення від посади; 12) відмову в здійсненні спеціального досудового розслідування; 13) закриття кримінального провадження на підставі ч. 9 ст. 284 КПК України[1].

Апеляційному оскарженню підлягають не всі ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, а виключно та ухвала, якою дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність (п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК України).

Однак умисне обмеження сторін кримінального провадження у праві оскаржити будь-яку ухвалу слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів не сприяє досягненню правової визначеності й істотно порушує права учасників кримінального провадження.

Адже право на оскарження є одним з найважливіших у структурі права на справедливий суд, оскільки саме через процес його реалізації здійснюють: по-перше, виправлення помилок і порушень закону, допущених слідчим, прокурором, слідчим суддею або судом; по-друге, забезпечення прав та охоронюваних законом інтересів учасників процесу; по-третє, утвердження законності та справедливості кримінального судочинства[2].

Судді об’єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду дійшли висновку, що на практиці нерідко виникають ситуації, які не знаходять чіткої законодавчої регламентації, і це цілком може обумовити необхідність ухвалення рішення, яке безпосередньо не передбачене процесуальним

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Льошенко О. Ю. Проблемні питання оскарження ухвал слідчого судді. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22), Т. 5, ч. 2. С. 140.

законом у межах відповідної процедури. На цьому, зокрема, акцентують і положення ч. 6 ст. 9 КПК України: «у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 цього Кодексу»[1].

У випадку тимчасового доступу до речей та документів навіть на основоположних засадах кримінального провадження надання чи ненадання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей та документів цілком залежить від розсуду слідчого судді. З огляду на практику розгляду судами клопотань про тимчасовий доступ до речей та документів, можна стверджувати, що судді вирішують питання надання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей та документів неоднаково, причому таке рішення за загальним правилом не підлягає оскарженню.

Слід зауважити, що, відповідно до ч. 3 ст. 309 КПК України, скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді[2].

На переконання суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду 15 лютого 2018 року у справі № 757/2200/17-к, у такий спосіб реалізується право особи на судовий контроль законності такого виду рішення слідчого судді[3]. Крім того, оскарження ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, відповідно до положень ч. 3 ст. 309 КПК України, не сприятиме вимозі розумного строку, адже в такому випадку тимчасовий доступ до речей і документів будуть проводити в судових стадіях, що вплине на тривалість судового розгляду. Також необхідно

[1] Постанова Верховного Суду від 31 трав. 2021 р. у справі № 646/3986/19. *ipLex* : [сайт]. URL: http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=97429838&red=1000037a5713a2b317de9a92a14560f6d2aedc&d=5.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[3] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 лют. 2018 р. у справі № 757/2200/17-к., провадження № 51-448км17. *ZakonOnline* : [сайт]. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/72349130.

додати, що тимчасовий доступ до речей і документів є засобом збирання доказів, і якщо не отримати вчасно відповідні речі й документи, що мають значення для справи, виникають складнощі для формування доказової бази, відбувається порушення принципу змагальності й диспозитивності.

Отже, для забезпечення реалізації права на оскарження рішення слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів, яке є гарантією законності й обґрунтованості цього рішення, доцільно внести зміни до КПК України, які визначили б можливість оскарження в апеляційному порядку всіх без винятку ухвал слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Тому відповідних змін потребує положення п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК України «Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування», яке слід викласти в такій редакції: «10) тимчасовий доступ до речей і документів».

Ще одним проблемним питанням, на якому слід зосередити увагу, є необґрунтовано упереджене ставлення слідчих суддів до сторони захисту, яка подає клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів.

Захист не досить активно реалізує право тимчасового доступу, зазначає суддя В. В. Михайленко, а клопотання сторони захисту часто мають недоліки, що унеможливлюють їх задоволення. З іншого боку, у більшості випадків з ухвали неможливо зрозуміти мотиви, якими керувався слідчий суддя, відмовляючи в задоволенні клопотання адвоката про тимчасовий доступ до речей і документів[1].

Тобто можна стверджувати про наявність проблеми упередженого сприйняття слідчими суддями сторони захисту як самостійного суб'єкта кримінального провадження під час формування доказової бази.

Слушною є позиція Т. Шевченко про те, що метою існування та діяльності інституту слідчих суддів є здійснення судового контролю за дотриманням прав та інтересів осіб під час

[1] Михайленко В. Практичні аспекти тимчасового доступу до речей і документів за клопотаннями захисту і потерпілого. Актуальна практика і робота над помилками (частина 2). *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/praktichni-aspekti-timchasovogo-dostupu-do-rechey-i-dokumentiv-za-klopotannyami-zahistu-i-poterpilog.html.

досудового розслідування. Цієї мети досягають широким спектром засобів, одним з найголовніших серед яких є принцип змагальності. Однак залишки інквізиційного судового процесу, який діяв до прийняття КПК 2012 року, досі даються взнаки: адвокатська спільнота постійно акцентує на обвинувальному ухилі окремих суддів і судів. Наприклад, стороні захисту проблематично отримати тимчасовий доступ до доказів: часто слідчі судді з різних причин відмовляють у задоволенні таких клопотань. Це наштовхує на думку, що для сторони захисту стандарт доказування обґрунтованості тимчасового доступу вищий, хоча це становить порушення принципу рівності учасників процесу. Клопотання сторони обвинувачення, навпаки, задовольняють частіше, навіть попри слабку аргументацію[1].

З практичної позиції це питання аналізував І. Глушко, який стверджує, що «…наявним прикладом процесуальної нерівності є питання кількості документів. Як і у випадку зі стороною обвинувачення, сторона захисту має довести існування кримінального провадження, а також те, що речі й документи, до яких планують отримати доступ, мають до нього стосунок і значення для сторони захисту. Судова практика засвідчує, що для слідчих суддів достатньо надання стороною захисту копії повідомлення про підозру для підтвердження наявності кримінального провадження[2]».

Це свідчить про нерівність сторін кримінального провадження під час вирішення питання про тимчасовий доступ до речей чи документів. Адже пряма залежність сторони захисту від рішення сторони обвинувачення щодо доцільності проведення процесуальних дій та явна невідповідність строків реагування судового органу на звернення двох сторін під час вирішення ідентичних питань у процесі досудового розслідування засвідчує

[1] Шевченко Т. Робота слідчого судді очима адвоката: проблемні питання. *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/robota-slidchogo-suddi-ochima-advokata-problemni-pitannya.html.

[2] Глушко І., Моісєєва А., Тимчасовий доступ до речей та документів: нюанси застосування. *Закон і Бізнес*. 2020. Вип. 27. 4–10 лип. URL: https://zib.com.ua/ua/143306.html.

недостатню процесуальну забезпеченість засади змагальності в кримінальному провадженні[1].

Хоча Г. М. Мамка констатує, що рівність усіх учасників перед законом передбачає єдиний правовий режим кримінального провадження, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав[2].

Аналіз процесуального законодавства та правозастосовних норм дає підстави стверджувати, що, з одного боку, слідчі судді упереджено ставляться до сторони захисту та дій, які вони вчиняють задля збору доказової бази (зокрема, тимчасового доступу до речей та документів), навіть не зважаючи на те, що сторона захисту діє в межах законодавства. З другого боку, процесуальна форма здійснення тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту остаточно не врегульована, що спричиняє низку неузгодженостей у діях.

Зокрема, слідчі судді мають певні побоювання щодо надання дозволу стороні захисту здійснити тимчасовий доступ до речей і документів з позицій непідкотрольності та непідзвітності сторони захисту. Адже, на відміну від сторони обвинувачення, сторона захисту не несе відповідальності за, наприклад, зберігання вилучених речей і документів, якщо на них не накладено арешт, що додатково підтверджує доцільність запропонованого вище положення про необхідність накладення арешту на вилучені під час тимчасового доступу речі й документи.

Отже, фактична нерівність є результатом недостатнього законодавчого регулювання діяльності сторони захисту в умовах здійснення тимчасового доступу до речей і документів.

Для розв'язання цієї проблеми слід зважати на те, що в ч. 5 ст. 132 КПК України законодавчо встановлено, що для оцінки

---

[1] Ряшко О. В., Матіос І. В. Порівняльний аналіз повноважень сторін обвинувачення та захисту в кримінальному процесі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2. С. 343. (Серія «Юридична»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2017_2_36.

[2] Мамка Г. М. Рівність перед законом і судом – конституційна засада кримінального провадження, її сутність і зміст. Науковий *вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2014. Вип. 9–2 (2). С. 109. (Серія «Юриспруденція»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_9-2(2)__34.

потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний урахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні[1].

З огляду на це, пропонуємо врегулювати цю проблему шляхом попереднього застосування стороною захисту інших заходів, спрямованих на отримання речей чи документів перед зверненням до суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів.

Зокрема, у ч. 3 ст. 93 КПК України визначено, що сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів[2].

Крім передбачених ч. 3 ст. 93 КПК України способів збирання доказів, сторона захисту має право на звернення з адвокатським запитом. Адвокатський запит – письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту (ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)[3].

Орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, керівники підприємств, установ,

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Там само.

[3] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше ніж за п'ять робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, у яких міститься інформація з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)[1].

Очевидно, що звернення з адвокатським запитом є менш обтяжливим способом отримання речей чи документів, яке можна розцінювати як серйозність намірів і відповідальність захисника у випадку застосування тимчасового доступу до речей та документів. Крім того, попереднє звернення з адвокатським запитом відповідає вимогам ч. 5 ст. 132 КПК України, яка передбачає, що для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні[2].

Отже, необхідно доповнити ст. 160 КПК України положенням про доцільність надання слідчому судді, суду документів, які свідчать про відмову в наданні речей та документів на адвокатський запит, що достовірно свідчитиме про неможливість отримати речі чи документи без застосування тимчасового доступу.

Зокрема, ст. 160. КПК України «Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів» слід доповнити частиною 3 такого змісту: «3. До клопотання, поданого стороною захисту, додаються докази про спроби застосування інших способів отримання речей та документів, зазначених у клопотанні».

Запровадження таких процедур слугуватиме «компенсаторною» функцією, що захистить сторону захисту від необґрунтованої відмови слідчого судді, суду на подане клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів.

---

[1] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

2.4. Наслідки невиконання рішення про тимчасовий доступ до речей і документів

Питання правових наслідків невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів уже розглядали науковці, але фрагментарно й недостатньо повно.

Зокрема, Т. О. Кузубова пропонує невиконання ухвали суду розглядати як умисний злочин і кваліфікувати за ч. 1 ст. 382 КК України[1].

Утім як судова практика, так і експертне середовище неоднозначно ставиться до такого підходу. Зокрема, у Висновку на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо обов'язковості ухвал слідчого судді» зазначено, що «зміст низки статей КПК (у яких окремо згадуються «ухвала суду» та «ухвала слідчого судді») надає можливість вважати ухвалу слідчого судді окремим процесуальним документом, який не охоплюється поняттям «ухвала суду» (ч. 3 ст. 81, ч. 1 ст. 117, ч. 1 ст. 132, ч. 2 ст. 144 КПК України). З огляду на це, а також ураховуючи вимоги ст. 369 КПК України, яка встановлює, що судове рішення може бути викладене у формі вироку або ухвали суду, ухвала слідчого судді за буквальним змістом положень КПК наразі не належить до судових рішень, що, на наш погляд, є суттєвим недоліком нового кримінального процесуального законодавства України. Адже внаслідок цього на більшість ухвал, які виносить слідчий суддя і які стосуються обмежень відповідних конституційних прав та свобод людини і громадянина (ухвали про застосування запобіжних заходів у виді домашнього арешту, взяття під варту тощо), фактично не розповсюджується принцип обов'язковості судових рішень (стаття 21 КПК), а їх умисне невиконання не тягне за собою кримінальної відповідальності, передбаченої статтею 382 КК»[2].

---

[1] Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 40–41.

[2] Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо обов'язковості ухвал слідчого судді». *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/XG3L800A?an=3.

У КПК України наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів визначено в ст. 166 КПК України. Положення цієї норми передбачають, що в разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів[1].

На підставі зазначеного постає питання: чи є обшук єдиним і найдоцільнішим інструментом для отримання речей і документів у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей чи документів?

Законодавчо закріпленого поняття обшуку немає, однак цю прогалину намагалися заповнити доктринально. Наприклад, М. В. Комарова вважає обшуком обґрунтовану доказами слідчу (розшукова) дію, сутність якої полягає в примусовому цілеспрямованому обстеженні окремих громадян, їх одягу та особистих речей, приміщень, різноманітних споруд, житла, робочих місць, транспортних засобів, ділянок місцевості, що знаходяться у віданні обшукуваної особи та членів її сім'ї, чи якої-небудь організації, що здійснюється уповноваженою на те особою з метою виявлення, фіксації та вилучення знарядь злочину, зброї, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів, документів і речових доказів, що мають значення в кримінальному провадженні, та встановлення місцезнаходження розшукуваних злочинців, трупів[2].

На переконання В. М. Тертишника, обшук – це слідча дія, що полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості та інших об'єктів, які знаходяться у віданні певних осіб, з метою знайдення та вилучення предметів і документів, що можуть мати значення у справі, або знайдення осіб, яких

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Комарова М. В. Правові та організаційні засади обшуку у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С.46.

розшукують, проваджуваному за наявності ймовірних даних про те, що вони приховані в певному місці чи в певної особи[1].

Своєю чергою Л. М. Лобойко вважає обшуком слідчу (розшукову) дію, що полягає в примусовому обстеженні житла або іншого володіння особи чи самої особи з метою відшукати й вилучити об'єкти, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення[2].

З огляду на це, можна резюмувати, що головною ознакою обшуку є примусове обстеження (обшук) житла або іншого володіння особи чи самої особи для відшукання та вилучення доказів вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України, обшук проводять з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Тобто предметом обшуку є речі, документи, інше майно або особи, яких планують відшукати, які пов'язані з учиненим кримінальним правопорушенням[3].

Обшук є чи не однією з найбільш обмежувальних права особи слідчих (розшукових) дій, передбачених КПК України. Зокрема, обшук є слідчою (розшуковою) дією, яка спрямована на відшукання доказів і місцезнаходження розшукуваних осіб та може бути пов'язана з обмеженням права особи на повагу до приватного і сімейного життя відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, права на невтручання в приватне життя, відповідно до КПК України. Проте вилучення майна під час обшуку зачіпає право особи на власність, обмеження якого суд не розглядає під час вирішення питання щодо проведення обшуку, так само як не розглядає питання про обмеження права на свободу й особисту

[1] Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. [Акад. вид.]. Київ : Алерта, 2014. 420 с.

[2] Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. С. 291.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

недоторканність особи, місцезнаходження якої встановлюють під час обшуку[1].

Аналіз норм КПК України дає підстави стверджувати, що законодавець здійснив поділ процесуальної форми проведення обшуку як наслідку невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів за суб'єктним складом. Адже в такому разі до суду з клопотанням про проведення обшуку може звертатися як сторона обвинувачення, так і сторона захисту.

У випадку ініціювання проведення обшуку стороною обвинувачення процедуру обшуку здійснюють за загальними правилами її виконання. Слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку (ч. 3 ст. 234 КПК України)[2].

У разі якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу Національної поліції за місцем проведення цих дій. Проведення обшуку здійснюють за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення (ч. 2 ст. 166 КПК України)[3].

Тобто за правилами КПК України суд має доручити проведення обшуку слідчому, прокурору (які є стороною обвинувачення) чи органу Національної поліції за місцем проведення обшуку. Але таке проведення обшуку здійснюють за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення. Крім цього, відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про доступ до судових рішень», усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше ніж наступного дня після їх виготовлення і підписання, крім ухвал про арешт майна й тимчасовий доступ до речей і документів у

[1] Городецька М. Окремі питання обмеження права на власність під час провадження обшуку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 265.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[3] Там само.

кримінальних провадженнях, які підлягають оприлюдненню не раніше від дня їх звернення до виконання[1].

Окремо постає питання причин невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Аналіз норм КПК України, що регулюють тимчасовий доступ до речей та документів, дає підстави стверджувати про відсутність законодавчої вимоги щодо наведення в клопотанні про проведення обшуку причин невиконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів, тобто чому, з чиєї вини та за яких обставин не було виконано ухвалу слідчого судді, суду. Цей законодавчий недолік спричиняє зловживання правом ініціювання проведення тимчасового доступу до речей та документів як з боку обвинувачення, так і з боку захисту.

Для розв'язання окресленої проблеми пропонуємо встановити законодавчу вимогу обґрунтування причин невиконання ухвали суду про тимчасовий доступ до речей та документів. Прикладом такого обґрунтування може бути зафіксована в протоколі проведення тимчасового доступу до речей і документів або додатках до нього (на аудіо-, відеоносії) відмова володільця від виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів, перешкоджання виконанню ухвали. Встановлення такої законодавчої вимоги є важливим задля застосування наслідків невиконання ухвали слідчого судді, суду.

Отже, пропонуємо п. 8 ч. 3 ст. 234 КПК України, де визначено вимоги до клопотання про проведення обшуку, доповнити положенням такого змісту: «обґрунтування причини невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів». Частина 5 ст. 234 КПК потребує аналогічних доповнень. Зокрема, слідчий суддя має відмовити в задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: «6) ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів не була виконана з поважних на те причин».

Визначення поважності причин невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і

[1] Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 груд. 2005 р. № 3262-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text.

документів також потребує диференціації. Адже поважними причинами слід розглядати переховування володільця речей та документів, відмова у видачі речей і документів, затягування строків видачі речей та документів, перешкоджання отриманню речей і документів зобов'язаною на це стороною. Ці поважні причини є причинами суб'єктивного характеру, адже залежать від поведінки конкретної особи.

Крім цього, поважними причинами є і форс-мажорні обставини об'єктивного характеру – воєнний стан, окупація територій, на яких мали проводити тимчасовий доступ до речей та документів, чи обставини непереборної сили. Утім ці поважні причини не повинні зумовлювати застосування обшуку як наслідку невиконання тимчасового доступу до речей та документів, а наслідком неможливості виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей чи документів має бути продовження строку ухвали слідчого судді.

Отже, наслідком невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів є проведення обшуку, відповідно до ст. 166 КПК України. У такому разі до суду з клопотанням про проведення обшуку може звертатися як сторона обвинувачення, так і сторона захисту. Але безпосереднє проведення обшуку буде здійснювати слідчий, прокурор або орган Національної поліції за місцем проведення цих дій та за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення.

Невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей чи документів з поважних причин об'єктивного характеру (воєнний стан, окупація територій, обставини непереборної сили) має зумовлювати не проведення обшуку, а продовження строку її дії.

Висновки до розділу 2

1. Визначено такі етапи здійснення тимчасового доступу до речей і документів:

– підготовчий, пов'язаний з виконанням низки вимог, недотримання яких унеможливлює отримання позитивного рішення слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів;

– етап отримання дозволу суду на тимчасовий доступ до речей і документів;

– судовий розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів**;**

– безпосереднє виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів.

2. Оскільки клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є процесуальним документом, унаслідок реалізації якого обмежують права та свободи людини, запропоновано передбачити необхідність зазначення повних офіційних даних про фізичну чи юридичну особу, яка зобов'язана надати доступ до речей і документів.

3. Обґрунтовано доцільність законодавчого визначення строку розгляду слідчим суддею, судом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Доведено необхідність диференційованого підходу до визначення такого строку. За загальним правилом клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів має бути розглянутим не пізніше ніж за сім днів з моменту надходження клопотання до суду. За умови доведення наявності реальної загрози зміни або знищення речей і документів розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів здійснюють невідкладно.

4. Визначено, що в разі неявки без поважних причин слідчого чи дізнавача, які звернулися з клопотанням про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий суддя має прийняти рішення за аналогією з положенням ч. 1 ст. 324 КПК України – відкласти судовий розгляд.

5. Аргументовано, що встановлена в ч. 2 ст. 163 КПК України вимога про доведення наявності достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів є складною в доказуванні, адже має прогностичний характер. Визначено, що ні норми КПК України, ні узагальнення судової практики не містять вказівок щодо процесу доказування ризиків знищення речей чи документів. Доведено, що підставами обґрунтування наявності таких ризиків можуть бути: відмова на витребування речей та документів, негативна попередня поведінка володільця речей та документів, небажання йти на контакт зі сторонами кримінального провадження, погрози володільця знищити/пошкодити речі й документи. Невиклик володільця речей та документів на

судовий розгляд клопотання можуть здійснювати виключно за наявності для того реальних підстав.

6. Обґрунтовано, що визначення в рішенні слідчого судді, суду місця виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів забезпечить належне застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження. Запропоновано доповнити ст. 164 КПК України вимогою щодо виконання ухвали слідчого судді, суду за місцем знаходження речей та документів, які передбачені в ухвалі.

7. Проаналізовано семантичне значення понять «виїмка», «вилучення», «ознайомлення», «копіювання». Встановлено термінологічну неузгодженість у розумінні й ототожненні термінів «виїмка» та «вилучення». Запропоновано ч. 1 ст. 159 КПК України викласти без додаткової вказівки на «виїмку», а в п. 2 ч. 4 ст. 258 і ст. 262 КПК України термін «виїмка» замінити поняттям «вилучення».

8. Доведено необхідність доповнення КПК України нормою, яка передбачатиме продовження процесуального строку дії ухвали слідчого судді, суду в межах строку досудового розслідування, запропоновано таке положення: «за клопотанням сторони кримінального провадження, поданим до закінчення строку дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий суддя, суд продовжує строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів за наявності поважних об'єктивних причин її невиконання».

9. Обґрунтовано, що двомісячний строк дії ухвали – це період, протягом якого можна виконувати ухвалу, а не період зберігання речей, вилучених під час тимчасового доступу речей. Акцентовано на тому, що положення ч. 1 ст. 100 КПК України не розв'язує проблему визначення правового статусу речей та документів, вилучених під час тимчасового доступу. Ця прогалина в законодавстві порушує принцип юридичної визначеності законодавства і створює ризики необґрунтованого обмеження права власності протягом тривалого періоду часу.

10. Встановлено, що кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів не передбачає необхідності накладення арешту на майно, вилучене під час застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження. Запропоновано проблему процесуального статусу вилучених під час тимчасового доступу речей і документів

розв'язати за аналогією до вирішення питання правового статусу майна, яке було вилучено на підставі ухвали про обшук.

Доведено, що якщо речі й документи, вилучені під час тимчасового доступу, мають ознаки речових доказів і потребують збереження для проведення з ними процесуальних дій чи вирішення справи по суті, то на це майно має бути накладено арешт. Таке унормування правового статусу речей і документів, вилучених під час тимчасового доступу, передбачає необхідність визначення в ухвалі слідчого судді, суду строків обмеження права власності володільця такого майна.

11. Встановлено, що перелік речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю, є неповним. Запропоновано доповнити ч. 1 ст. 162 КПК України такими видами інформації, яка містить охоронювану законом таємницю: відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України); таємниця усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК України); таємниця нарадчої кімнати; інформація, яка стала відома у зв'язку з розглядом справи в закритому судовому засіданні (ст. 6 Кодексу професійної етики судді); таємниця страхування (ст. 40 Закону України «Про страхування»).

12. Визначено, що спілкування захисника з клієнтом та обмін інформацією між ними іншими способами є елементом адвокатської таємниці та співвідноситься з останньою як частина й ціле.

Іншими формами спілкування слід вважати всі можливі способи передання інформації, які придатні для використання та виконують свою функцію. Способами передання інформації від клієнта до захисника і навпаки є: особисте спілкування, листування, передання інформації з використання засобів зв'язку (телефонні дзвінки, смс-повідомлення, спілкування через мобільні додатки, використання електронної пошти тощо). Запропоновано відповідну редакцію ч. 1 ст. 161 КПК України.

13. Досліджено процесуальний статус слідчого судді, який відіграє ключову роль у застосуванні тимчасового доступу до речей та документів і є гарантом законності, обґрунтованості та співмірності обмеження особистих і майнових прав під час застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження. Акцентовано на тому, що владна діяльність

слідчого судді під час застосування тимчасового доступу до речей і документів передбачає високий рівень суб'єктивності, що створює ризики зловживання правом прийняття відповідного рішення.

14. Встановлено, що практика розгляду слідчими суддями клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є неоднаковою під час застосування одних і тих самих норм кримінального процесуального законодавства. Увагу зосереджено на фактичній нерівності сторін кримінального провадження під час вирішення питання про тимчасовий доступ до речей чи документів. Доведено необхідність забезпечення реалізації права на апеляційне оскарження всіх без винятку ухвал слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, запропоновано відповідні зміни до п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК України.

15. Обґрунтовано необхідність доповнення ст. 160 КПК України положенням про доцільність надання слідчому судді, суду документів, які свідчать про відмову в наданні речей та документів на адвокатський запит, що достовірно свідчитиме про неможливість отримати речі чи документи без застосування тимчасового доступу.

16. Встановлено, що наслідком невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів є проведення обшуку. Законодавець здійснив диференціацію процесуальної форми проведення обшуку як наслідку невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів залежно від суб'єкта його ініціювання: у випадку ініціювання проведення обшуку стороною обвинувачення процедуру обшуку здійснюють за загальними правилами; якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу Національної поліції за місцем проведення цих дій. Проведення такого обшуку здійснюють за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення.

17. Досліджено питання причин невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Запропоновано встановити законодавчу вимогу

щодо обґрунтування причин невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів під час звернення до суду з клопотанням про проведення обшуку.

Аргументовано доцільність диференціації поважних причин невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів на обставини об'єктивного характеру (воєнний стан, окупація територій, обставини непереборної сили) і суб'єктивного характеру (переховування володільця, відмова у видачі, затягування строків видачі). Невиконання ухвали слідчого судді суду про тимчасовий доступ до речей чи документів з поважних причин об'єктивного характеру має зумовлювати не проведення обшуку, а продовження строку її дії.

РОЗДІЛ 3
УЧАСНИКИ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Суб'єктний склад тимчасового доступу до речей і документів

Тимчасовий доступ до речей і документів є інститутом-новацією, якого не було в попередньому законодавстві. Попередній аналіз дослідження містить детальну характеристику особливостей інституту тимчасового доступу до речей і документів, відображає його суть. Проте недослідженим залишається важливий елемент тимчасового доступу до речей і документів – суб'єктний склад цього інституту. Визначення суб'єктного складу учасників тимчасового доступу до речей і документів має практичне значення, адже визначений перелік осіб, які беруть участь у тимчасовому доступі до речей і документів, дає змогу встановити правовий статус кожного з них, їх функції та завдання.

На переконання А. В. Столітнього, як в КПК України, так і в науці кримінального процесу не сформовано розуміння системи суб'єктів кримінального провадження як єдиної конструкції, що зумовлює нерозуміння статусу осіб, залучених до кримінального судочинства, і, як наслідок, порушення їхніх прав, проблеми правозастосування. У КПК України 2012 року зазнали суттєвих змін як система осіб, залучених до сфери кримінального процесу, так і їхній правовий статус[1].

Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України, учасниками кримінального провадження є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник і законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач і його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, третя особа, щодо майна якої вирішують питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежують

[1] Столітній А. В. Система та структура суб'єктів кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 314.

під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядають питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, зокрема викривач, свідок і його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник[1].

Проте цей перелік не є вичерпним. Зазначена норма дає орієнтовний, сталий перелік учасників, які беруть участь у кримінальному провадженні. Кожен окремий кримінальний процесуальний інститут має додатково й інших учасників, які здійснюють відповідні функції та мають власні права та обов'язки, характеризуються індивідуальним правовим статусом.

На думку В. Д. Юрчишина, учасники кримінального провадження є особами, з процесуальних дій та рішень яких фактично складається все кримінальне провадження[2].

Аналіз законодавства, зазначає Ю. М. Грошевий, дає підстави вважати, що учасниками кримінального провадження є державні органи, їх посадові та службові особи, фізичні і юридичні особи, наділені законом процесуальними правами і процесуальними обов'язками, реалізуючи які, вони вступають з іншими суб'єктами в процесуальні правовідносини й тим самим здійснюють кримінальну процесуальну діяльність або беруть участь у ній для досягнення покладених на них законом завдань або для захисту охоронюваних законом інтересів особи, суспільства й держави[3].

На думку А. В. Чуба, у вузькому значенні до учасників кримінального провадження входять особи, які в кримінальному провадженні мають власну юридичну зацікавленість, обстоюють свої чи надані їм права й інтереси, мають стійке місце під час здійснення провадження на всіх стадіях процесу та впливають своєю процесуальною діяльністю на перебіг і результати

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Король В. В., Юрчишин В. Д. Сутність категорії «учасник кримінального провадження» в науці кримінального процесуального права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 2 (5). С. 245–246.

[3] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 112.

розгляду кримінального провадження. Зокрема, ними є обвинувачений та його захисник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник потерпілого, цивільного позивача й відповідача. У широкому значенні учасниками процесу є всі особи, яких залучають до кримінального провадження, тобто це слідчий, начальник слідчого відділу, прокурор, суддя, народні засідателі, обвинувачений, захисник обвинуваченого, підозрюваний, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник потерпілого, цивільного позивача та відповідача, законні представники і близькі родичі підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого, свідки й поняті, спеціалісти, експерти, перекладачі, поручителі, заставодавці, секретар судового засідання та судовий розпорядник[1].

Зазначене дає підстави стверджувати, що учасниками кримінального провадження є особи, які безпосередньо беруть участь у здійсненні кримінального провадження, кожен з яких реалізує надані законодавством права, покладені обов'язки та виконує власні функції.

Часто в науковій літературі трапляється поняття «суб'єкти кримінального провадження» як синонім до «учасники кримінального провадження». Тому постає питання, чи є тотожними ці терміносполуки та чи можна використовувати їх як синоніми, адже погляди науковців з цього питання суттєво різняться.

Зокрема, є різні доктринальні підходи до співвідношення понять «учасники кримінального провадження» та «суб'єкти кримінального провадження»[2].

На переконання Ю. П. Аленіна, ці дві дефініції не є тотожними; поняття суб'єктів процесу й учасників процесу співвідносяться між собою як рід і вид. Кожен учасник процесу є його суб'єктом, але не кожен суб'єкт процесу є його учасником[3].

---

[1] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 76–77.

[2] Король В. В., Юрчишин В. Д. Сутність категорії «учасник кримінального провадження» в науці кримінального процесуального права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 2 (5). С. 248.

[3] Кримінально-процесуальне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків : Одіссей, 2009. С. 56.

На думку Т. Барабаш, поняття «суб'єкти» й «учасники» кримінального процесу за чинним законодавством є ідентичними за змістом, але слід послуговуватися терміном «суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності», оскільки термін «учасники процесу» в КПК України використано в спеціальному й вузькому значенні. Усі особи, які вступають між собою в процесуальні правовідносини, незалежно від обсягу їхніх прав та обов'язків, є суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності. Не можна бути суб'єктом процесуальних відносин і не бути суб'єктом кримінального процесу. Суб'єкт процесуальних правовідносин своєю чергою є носієм процесуальних прав та обов'язків[1].

Іншу думку обстоює В. М. Тертишник. Автор вважає, що всі особи, які вступають у процесуальні правовідносини, незалежно від підстав обсягу їхніх прав, повноважень чи обов'язків, стадії кримінального процесу, у якій вони беруть участь, чи тривалості їх участі в процесі, є суб'єктами (учасниками) кримінального процесу; терміни «суб'єкти кримінального процесу» й «учасники кримінального процесу» ідентичні та рівнозначні. Спроби дати окреме визначення кожному з них науково безперспективні й недоцільні[2].

На переконання Л. Д. Удалової, під час аналізу кола органів та осіб, які беруть участь у кримінальній процесуальній діяльності, використовують терміни «суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності», «учасники кримінального процесу», причому ці терміни мають різний або однаковий зміст. На погляд ученої, поняття «суб'єкти» й «учасники» кримінального процесу за чинним законодавством є ідентичними за змістом. Усі особи, які вступають між собою в процесуальні правовідносини, незалежно від обсягу їхніх прав й обов'язків, є суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності[3].

Своєю чергою А. В. Столітній вважає, що до учасників кримінального провадження Кодекс відносить усіх суб'єктів, які

---

[1] Барабаш Т. Н. Категорія «суб'єкт» у кримінальному процесі України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 5. С. 88–92.

[2] Тертишник В. М. Кримінальне-процесуальне право України : підручник. 4-те вид., доповн. і переробл. Київ : А.С.К., 2003. С. 126.

[3] Удалова Л. Д. Кримінальний процес України : загальна частина : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. С. 66.

беруть участь у кримінальному провадженні, крім суду (слідчого судді, судді(в), присяжних). Глибший аналіз цих понять надає можливість стверджувати, що з теоретичної позиції найширшим є поняття «суб'єкти кримінального провадження». Застосування цього терміна обумовлено необхідністю систематизації осіб, залучених до процесу, і визначення їх структури[1].

В. Г. Пожар констатує, що в кримінальному процесуальному законодавстві України немає визначення поняття «суб'єкти кримінального провадження», для цього використовують інші терміни: «учасники кримінального провадження», «учасники судового провадження», «сторони кримінального провадження». Автор вважає, що глибший аналіз цих понять дає змогу стверджувати, що з теоретичної позиції найширшим є поняття «суб'єкти кримінального провадження». До кола суб'єктів кримінального провадження входять: суд, слідчий суддя та учасники кримінального провадження[2].

Кримінальне процесуальне право, дія його норм, що містять правила поведінки, розраховане не на будь-яких осіб загалом, а лише на певних конкретно визначених осіб – суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності. Їх участь у провадженні обумовлена або приналежністю до певних органів державної влади (їх посадові особи), або ситуацією, передбаченою гіпотезою відповідної норми КПК[3].

На переконання В. В. Вапнярчука, діяльності всіх учасників кримінального провадження притаманний певний напрям (тобто вони виконують певну кримінальну процесуальну функцію), а отже, усі вони є суб'єктами кримінального процесу[4].

---

[1] Столітній А. В. Система та структура суб'єктів кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 314–315.

[2] Пожар В. Г. Щодо термінологічного визначення категорії «суб'єкти кримінального провадження» та його співвідношення з суміжними поняттями. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (16–17 трав. 2013 р.) : у 2 т. Одеса, 2013. Т. 2. С 468.

[3] Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. С. 14.

[4] Вапнярчук В. Суб'єкти кримінального процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2014_1_18.

Аналіз правових норм, констатує О. Р. Балацька, дає підстави для висновку, що всіх суб'єктів кримінального провадження законодавець об'єднав загальним найменуванням, використавши термін «учасники кримінального провадження»[1]. Ототожнює ці дефініції й С. Абламський[2].

Тож законодавець не надав термінологічного визначення жодної з цих категорій. Практика застосування аналізованих понять дозволяє послуговуватися ними як синонімами без втрати їх змісту.

Учасники кримінального провадження різняться за процесуальним становищем, виконанням кримінальних процесуальних функцій і завдань. Вони мають власну мету, вступають між собою в кримінальні процесуальні правовідносини. Це створює передумови для їх класифікації – з науковою, навчальною та правозастосовною метою. Учені пропонують різноманітні класифікації учасників кримінального процесу[3].

Систематизація учасників кримінального процесу, запропонована А. В. Столітнім, найбільше відповідає законодавчим положенням[4]. Автор вважає, що суб'єктів кримінального провадження доцільно класифікувати відповідно до обумовленої змагальної моделі кримінального процесу класичної тріади кримінальних процесуальних функцій (обвинувачення, захисту, правосуддя), вона охоплює чотири групи: 1) учасники, які виконують функцію правосуддя; 2) учасники, які виконують функцію обвинувачення; 3) учасники, які виконують функцію захисту; 4) учасники, які виконують допоміжну функцію[5].

---

[1] Балацька О. Р. Поняття й класифікація суб'єктів захисту в кримінальному провадженні. Науковий в*існик Ужгородського національного університету.* 2015. Вип. 35, ч. 1, Т. 3. С. 91. (Серія «Право»).

[2] Абламський С. До питання класифікації учасників кримінального провадження, уповноважених на здійснення захисту. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 264.

[3] Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. С. 19.

[4] Галась І. А. Тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2019. С. 83.

[5] Столітній А. В. Система та структура суб'єктів кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 315.

Іншу класифікацію суб'єктів пропонує О. О. Кіпер. Автор додає ще дві групи: суб'єкти, що виконують функцію судового контролю, і суб'єкти кримінального провадження, які не є сторонами провадження, але зацікавлені в певному результаті кримінального провадження, оскільки захищають свої особисті або представляють права та законні інтереси інших осіб[1]. Законодавець резюмує наявність особливої позиції в кожної зі сторін[2].

Однак слушною видається думка І. А. Галась, яка обґрунтувала, що такий поділ учасників кримінального провадження має виключно доктринальний характер[3].

Склад суб'єктів кримінального провадження не є незмінним і постійним. Він залежить від стадії кримінального провадження і характеру здійснюваних дій у межах провадження, підстав залучення (вступу) до провадження певних учасників кримінального провадження, обставин провадження тощо. Крім того, процесуальне становище, виконувані функції суб'єктів кримінального провадження різні. Одні суб'єкти ведуть кримінальне провадження на певній стадії, інші – відстоюють особисті інтереси, треті – залучаються до кримінального провадження для виконання допоміжних функцій тощо[4].

Крім того, суб'єктному складу притаманні ситуативність, мінливість і виключність, адже залежно від застосування певного кримінального процесуального інституту суб'єктний склад правовідносин буде різним.

Як і кожен правовий інститут, тимчасовий доступ до речей і документів має законодавчо обумовлений суб'єктний склад, який має певні особливості, а тому слід окреслити коло

---

[1] Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. С. 18–19.

[2] Крикливець Д. Є. Втілення змагальної моделі кримінального судочинства у Кримінальному процесуальному кодексі України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2013. № 3–1. С. 351.

[3] Галась І. А. Тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2019. С. 83.

[4] Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. С. 16–17.

суб'єктів, що здійснюють, беруть участь у тимчасовому доступі до речей і документів.

Аналіз глави 15 КПК надає можливість стверджувати, що законодавець передбачив таких суб'єктів тимчасового доступу до речей і документів:

– сторони кримінального провадження (ч. 1 ст. 159 КПК України). Слід зауважити, що в ч. 1 ст. 159 КПК України поняттям «сторони кримінального провадження» законодавець позначає обидві сторони кримінального провадження, наділивши сторону захисту правом ініціювати застосування тимчасового доступу до речей і документів;

– особа, у володінні якої знаходяться речі й документи (ч. 1 ст. 159 КПК України);

– слідчий суддя (ч. 2 ст. 159 КПК України), слідчий, прокурор.

Тобто аналіз норм КПК України, що регулюють тимчасовий доступ до речей і документів, свідчить про участь у цій процесуальній дії володільця речей та документів. Утім у кримінальному процесуальному законодавстві цьому учаснику приділено найменше уваги та фактично не визначено його правової природи й місця в системі учасників кримінального провадження.

Тому постає питання, чи слід вважати володільця речей і документів самостійним учасником кримінального провадження.

Володілець речей і документів був об'єктом дослідження науковців. Зокрема, А. В. Чуб і Б. А. Куспись досліджували місце володільця речей та документів серед суб'єктів кримінального провадження[1]. Однак однозначної відповіді на питання щодо правової природи володільця речей і документів, а також його місця в кримінальному провадженні вчені не розробили.

На жаль, зауважує Б. А. Куспись, до кола учасників кримінального провадження не було віднесено володільця речей і документів, фактична участь якого регламентована главою 15

[1] Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 156–161. (Серія «Юридичні науки»); Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 89–92.

КПК України. Хоча Кодекс і містить низку процесуальних норм, у яких застосовують слово «володілець» (ст. 174, 233, 264, 270 КПК України)[1].

Тож актуальною є потреба визначення терміна «володілець речей і документів». Для визначення такого поняття доцільно звернутися до термінологічного тлумачення, а також до норм цивільного законодавства, адже поняття володіння є цивільно-правовою категорією[2].

Відповідно до Академічного тлумачного словника, «володіти» означає мати що-небудь у своїй власності[3]. Володілець – це той, хто має що-небудь у своєму розпорядженні[4]. Однак ці тлумачення є недостатньо точними, адже право володіння є частиною тріади права власності, що передбачено цивільно-правовим законодавством: власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном (ч. 1 ст. 317 ЦК України)[5].

Правом володіння власністю є юридично забезпечена можливість фактичного панування власника над майном, не пов'язана з використанням його властивостей[6].

За цивільно-правовим законодавством, право володіння – право фактичного, фізичного та господарського панування

---

[1] Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 157. (Серія «Юридичні науки»).

[2] Маринич Ю. В. Володілець речей та документів як учасник тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 381.

[3] Володіти. *Академічний тлумачний словник* (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/volodity.

[4] Там само.

[5] Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1733.

[6] Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 28 січ. 2013 р. № 24-150/0/4-13. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VRR00095.

особи над річчю, яке полягає в можливості особи безпосередньо тримати належну річ у себе[1].

Суб'єктами ж права власності, а отже, і права володіння є суб'єкти публічного (публічно-правові утворення та юридичні особи публічного права – державні підприємства, казенні підприємства, державні установи, комунальні підприємства, комунальні установи) та приватного права (фізичні та юридичні особи)[2].

Слід зауважити, що для кримінального провадження недоцільно запозичувати цивільно-правове визначення володільця речей і документів. Адже володілець речей та документів у контексті дослідження тимчасового доступу до речей і документів вже не є виключно цивільно-правовим суб'єктом. Його віднесеність до кримінальних процесуальних правовідносин наділяє його іншими, відмінними від цивільно-правового суб'єкта правами, обов'язками та ознаками.

Тому вважаємо за доцільне сформулювати визначення володільця речей і документів як самостійного учасника тимчасового доступу до речей чи документів. Володілець речей та документів – це суб'єкт публічного чи приватного права, у володінні якого знаходяться речі й документи, які містять відомості, що можуть бути використані як докази, під час кримінального провадження набули характерних ознак об'єкта тимчасового доступу до речей і документів та які за ухвалою слідчого судді, суду можуть бути оглянуті, скопійовані або вилучені[3].

З огляду на те, що володілець речей і документів як суб'єкт тимчасового доступу до речей та документів має власні специфічні ознаки, які потребують законодавчого тлумачення, пропонуємо відповідне положення закріпити в п. 16-3 ч. 1 ст. 3 КПК України.

---

[1] Цивільне право : підручник : у 2 т. / [В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бєгова та ін.] ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. С. 424–425.

[2] Там само. С. 417.

[3] Маринич Ю. В. Володілець речей та документів як учасник тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 382.

Окремо постає питання визначення місця володільця речей та документів у системі учасників кримінального провадження[1].

Аналіз п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України дає підстави вважати, що учасниками кримінального провадження є всі особи, які беруть у ньому участь. Тому слід з'ясувати, якими міркуваннями керувався законодавець, не відносячи до кола учасників кримінального провадження особу, яка фактично бере у ньому участь[2].

На наше переконання, КПК України містить назву учасника кримінального провадження, яка фактично охоплює і володільця речей та документів. Зокрема, п. 16-1 ч. 1 ст. 3 КПК України визначає, що «інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, – особа, стосовно якої (в тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені цим Кодексом»[3].

Водночас у КПК України немає нормативного закріплення процесуального статусу іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Визначення, яке міститься в п. 16-1 ч. 1 ст. 3 КПК України, не конкретизує, хто саме може бути визнаний іншою особою в кримінальному провадженні, лише зазначено, що інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, – це особа, стосовно якої (зокрема щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені КПК України[4].

На переконання А. В. Мельниченка, ця категорія може охоплювати особу, щодо якої здійснюють досудове

---

[1] Маринич Ю. В. Володілець речей та документів як учасник тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 382.

[2] Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 158. (Серія «Юридичні науки»).

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[4] Корчева Т. В. Професійна правнича допомога особам, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування: проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 228.

розслідування; особу, щодо якої проводять негласні слідчі (розшукові) дії; власника житла чи іншого володіння, де проводять обшук; особу, яка перебуває в житлі чи іншому володінні під час обшуку, але не є його власником; володільця тимчасово вилученого майна; володільця тимчасово вилучених речей і документів; третю особу, щодо майна якої вирішують питання про арешт, за умови відсутності в них іншого процесуального статусу в кримінальному провадженні[1]. Таку позицію схвалює й О. Ю. Татаров, який стверджує про відсутність у цих осіб іншого процесуального статусу в конкретному кримінальному провадженні[2].

Доцільність віднесення володільця речей і документів до учасників кримінального провадження можна обґрунтувати й за допомогою процесуальних норм, які регулюють його участь у кримінальному провадженні. Зокрема, більшість процесуальних норм, присвячених участі володільця речей і документів у кримінальному провадженні, знаходяться в главі 15 КПК України, яка своєю чергою розміщена в другому розділі КПК України «Заходи забезпечення кримінального провадження». Назва цього розділу дає підстави для висновку, що застосування будь-якого заходу забезпечення кримінального провадження передбачає законне й тимчасове обмеження прав і свобод особи, до якої їх застосовують. Надання сторонам кримінального провадження тимчасового доступу до речей і документів володільця не становить винятку[3].

Водночас слід зауважити, що права й обов'язки володільця речей та документів як учасника кримінального провадження в КПК України не визначені. Однак віднесення володільця речей та документів до учасників кримінального

[1] Мельниченко А. В. Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 37.

[2] Татаров О. Дрібниці вирішують усе! Чергові зміни до КПК забезпечать хіба що колапс досудового розслідування. *Закон і бізнес* : [сайт]. URL: https://zib.com.ua/ua/134754zmini_do_kpk_zabezpechat_kolaps_dosudovogo_rozsliduvannya.html.

[3] Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 160. (Серія «Юридичні науки»).

провадження дає змогу констатувати, що він також володіє певними правами й наділений обов'язками, передбаченими чинним законодавством.

Б. А. Куспись запропонував такий перелік прав володільця під час тимчасового доступу до речей і документів: бути присутнім на судовому засіданні під час розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 1, 4 ст. 163 КПК України); під час виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (надання тимчасового доступу) вимагати пред'явлення її оригіналу й отримання її копії (ч. 2 ст. 165 КПК України); у разі тимчасового вилучення документів вимагати надання їх копій (ч. 4 ст. 165 КПК України); у разі вилучення речей і документів вимагати надання опису речей та документів, які були вилучені на виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 3 ст. 165 КПК України); оскаржувати ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів у разі, якщо нею надано право на вилучення речей і документів, які посвідчують право на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляється можливості здійснювати свою діяльність (п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК України); право на повернення тимчасово наданих речей і документів (ч. 1, 9 ст. 100 КПК України); право відмовити в наданні тимчасового доступу до речей і документів у разі закінчення строку дії ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів (п. 7 ч. 164 КПК України)[1].

Детальний аналіз норм глави 15 КПК України дає змогу додатково виокремити й такі права володільця речей чи документів:

– право відмови в тимчасовому доступі до речей і документів особі, яка не передбачена як виконавець ухвали слідчого судді;

– право відмовити в тимчасовому доступі до речей та документів у формі, не передбаченій ухвалою слідчого судді.

[1] Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 160–161. (Серія «Юридичні науки»).

До обов'язків володільця речей чи документів слід віднести:

– збереження речей і документів у тому вигляді, який вони мають на момент отримання судового виклику (ч. 3 ст. 163 КПК України);

– надання тимчасового доступу до речей і документів, які зазначені в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей та документів (ч. 1 ст. 165 КПК України)[1];

– прибути до суду за судовим викликом для розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 4 ст. 163 КПК України).

Утім КПК України не встановлює відповідальності володільця за невиконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів.

Хоча Б. А. Куспись вважає, що КПК України не містить норми, яка передбачала б настання відповідальності за ненадання тимчасового доступу до речей і документів чи посилання шаблонного типу, наприклад: «У разі ненадання тимчасового доступу до речей і документів, які зазначені в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, володілець цих речей і документів несе відповідальність, передбачену законом». Проте відсутність норми чи посилання на інше законодавство, у якому передбачена відповідальність володільця речей і документів, не означає, що вона не передбачена законом. Ухвала суду є актом правосуддя, тому за її невиконання настає відповідальність, передбачена ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення»[2].

Однак ми вже зауважували, що відповідно до експертного висновку на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо обов'язковості ухвал слідчого судді» на більшість ухвал, які виносить слідчий суддя і які стосуються обмежень відповідних конституційних прав та свобод людини і громадянина, фактично не поширюється принцип обов'язковості судових рішень (ст. 21 КПК), а їх умисне

[1] Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 161. (Серія «Юридичні науки»).

[2] Там само.

невиконання не тягне за собою кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 382 КК[1].

Отже, з огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що фактично немає ні доктринального, ні законодавчого (а саме закріпленого в КПК України) визначення поняття «володілець речей та документів», хоча володілець речей і документів є самостійним учасником такого заходу забезпечення, як тимчасовий доступ до речей і документів. Законодавець також не визначає переліку прав й обов'язків володільця речей та документів. Висновку про його процесуальний статус можна дійти лише на підставі системного аналізу положень глави 15 КПК України.

3.2. Сторона обвинувачення як суб'єкт застосування тимчасового доступу до речей і документів

Завдання кримінального провадження у їх загальному вигляді визначено в ст. 2 КПК України та передбачають таку побудову кримінального процесу, за якої здійснюють захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Окреслені завдання обумовлюють основні напрями діяльності суб'єктів, які потрапили у сферу кримінального судочинства, і той масив процесуального інструментарію, який наданий їм законом для досягнення мети діяльності в цій сфері правовідносин[2].

---

[1] Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо обов'язковості ухвал слідчого судді». *ІПС ЛІГА: ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/XG3L800A?an=3.

[2] Чернобаєв С. І. Повноваження слідчого під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. С. 65–66.

До орбіти кримінального судочинства залучається значне коло органів, посадовців, фізичних і юридичних осіб. Вони здійснюють кримінальну процесуальну діяльність, є носіями прав й обов'язків, тому можуть бути названі суб'єктами кримінального процесу (провадження). Кожен суб'єкт кримінального провадження має встановлене законом процесуальне становище, певне коло процесуальних прав і відповідних юридичних обов'язків, реалізовуючи їх, здійснюючи ті або інші процесуальні дії, бере активну участь у кримінальній процесуальній діяльності[1].

Одним із таких суб'єктів кримінальних процесуальних відносин є слідчий. Дослідженню процесуального статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження та одного із суб'єктів сторони обвинувачення присвячували свої праці А. Б. Антонюк, А. Я. Дубинський, С. В. Добровольський, І. П. Зіньковський, О. О. Лисецький, О. С. Старенький, С. І. Чернобаєв.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчим є «службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень»[2].

КПК України визначає ще одного суб'єкта сторони обвинувачення, який уповноважений здійснювати тимчасовий доступ до речей чи документів, – дізнавача.

Дізнавача під час здійснення дізнання наділяють повноваженнями слідчого, він несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення дізнання; дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, заборонено; органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові

[1] Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. С. 13–14.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача (ст. 40-1 КПК України). КПК України наділяє дізнавача правом звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (п. 4 ч. 2 ст. 40-1 КПК України), а отже, і правом на звернення до слідчого судді, суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей та документів.

Поняття «слідчий», зауважує С. В. Добровольський, містить вказівку на такі ознаки: по-перше, це службова особа; по-друге, ця службова особа входить до чітко визначеного відомства; по-третє, основним завданням особи слідчого є здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах компетенції. Отже, слідчий – це службова особа, уповноважена в межах компетенції, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством, здійснювати досудове розслідування в кримінальному провадженні[1].

Формально КПК України відносить слідчого до сторони обвинувачення разом з керівником органу досудового розслідування, прокурором, а також потерпілим, його представником і законним представником у випадках, встановлених КПК. Здійснення функції обвинувачення слідчим полягає в збиранні доказів, які обґрунтовують обвинувачення та на підставі яких слідчий здійснює повідомлення про підозру, складає обвинувальний акт[2].

Процесуальний статус слідчого визначений нормами кримінального процесуального закону й містить сукупність таких елементів: функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності, обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність[3].

---

[1] Добровольський С. В. Окремі проблеми правового положення слідчого за кримінальним процесуальним кодексом України. *Юрист України.* 2012. № 4. С. 100.

[2] Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : монографія. Київ ; Донецьк : Промінь, 2012. С. 639.

[3] Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 25.

Діяльність і повноваження слідчого регулює низка законів і підзаконних нормативно-правових актів, зокрема КПК України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI, закони України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166-VI, «Про Національну Поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України від 6 липня 2017 року № 570, Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» від 7 липня 2017 року № 575, Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України від 6 липня 2017 року № 570. Кожен із цих нормативних актів встановлює відповідні повноваження, формує правовий статус слідчого, визначає його відносини з іншими учасниками кримінального провадження.

Слід констатувати, що повноваження слідчого не існують самі собою, вони обумовлені конкретною функцією, яку виконує суб'єкт державної влади, а не навпаки. Зміст функції виявляється в конкретних повноваженнях. Для практичного застосування не важливо, яку назву має функція, у межах якої суб'єкт правозастосування здійснює свої повноваження, важливо інше, а саме що ці повноваження такому суб'єкту надані й те, як ці повноваження реалізовувати[1].

Особливість правового статусу посадової особи полягає в тому, що в правовідносинах остання діє не від власного імені, а від імені відповідного державного органу[2].

Зміст категорії «повноваження», вважає О. О. Лисецький, охоплює і права, й обов'язки органів або посадових осіб кримінального судочинства. Водночас ідеться не про звичайну сукупність прав та обов'язків і навіть не про їхню систему. Поняття «повноваження» означає водночас як права, так і обов'язки органу або посадової особи. Можливість реалізації процесуальної дії або прийняття процесуального рішення є правом

[1] Чернобаєв С. І. Повноваження слідчого під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. С. 75–76.

[2] Колодчин В. В., Туманянц А. Р. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції : монографія. Харків : Оберіг, 2016. С. 12.

слідчого, оскільки вона дає йому змогу застосувати певні норми права, що уможливлюють вирішення певних питань[1].

З цього приводу А. Я. Дубинський зауважує, що юриспруденції загалом і кримінальному процесу зокрема притаманне те, що стосовно правового статусу посадових осіб, які ведуть процес, використовують термін «процесуальні повноваження», який у теорії та практиці тлумачать як своєрідне поєднання прав та обов'язків[2].

Як зауважує А. Б. Антонюк, повноваження слідчого полягаю ть у проведенні досудового розслідування кримінальних правопор ушень, що віднесені кримінальним процесуальним законом до йог о відання згідно з правилами підслідності, що здійснюється з викор истанням державновладних повноважень, які забезпечують необхі дні умови для розслідування кримінальних правопорушень[3].

Перелік повноважень слідчого міститься в ст. 40 КПК України, одним із яких є можливість звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Діяльність слідчого під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів є багатоетапною та складною. Низка етапів і складність їх здійснення обумовлені характером аналізованого заходу забезпечення кримінального провадження. Тимчасовий доступ до речей і документів є заходом забезпечення кримінального провадження, який обмежує права та свободи особи. Законодавець створив низку обмежень і стримувань у

[1] Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С. 25–26.

[2] Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы / отв. ред. Г. И. Чангули. Киев : Наук. думка, 1984. С. 162.

[3] Антонюк А. Б., Мазурець О. О. Визначення процесуального статусу слідчого у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 272. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/67.pdf.

діяльності слідчого задля забезпечення прав та свобод особи, щодо якої здійснюють зазначений захід забезпечення[1].

Дослідження питання щодо слідчого як суб'єкта доказування під час обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження слід здійснювати на основі запропонованого в літературі підходу щодо двох значень поняття доказування в кримінальному провадженні, зокрема: доказування – діяльність, спрямована на встановлення фактичних обставин справи шляхом збирання, перевірки й оцінки доказів, і доказування – діяльність сторін з наведення аргументів на обґрунтування своєї позиції в кримінальному провадженні[2].

Однак, вважає М. Є. Шумило, слідчий силою свого функціонального призначення в кримінальному процесі не може бути вільним у перевірці й оцінювання доказів. Майже в такому самому становищі перебуває прокурор, під процесуальним керівництвом якого проводять розслідування. Також слід зауважити і про потребу вступати у відносини з іншими суб'єктами – конкурентами доказування (захисником, підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим та ін.), що зумовлено кооперaційним та комунікаційним характером діяльності процесуального доказування. Саме таким способом за допомогою предметів-посередників (доказів) між ними здійснюють взаємний обмін результатами логіко-практичної діяльності[3].

Слідчий є суб'єктом доказування під час обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження в обох запропонованих значеннях поняття доказування[4].

---

[1] Маринич Ю. В. Етапність діяльності слідчого під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Чорноморські наукові студії :* матеріали VIII Всеукр. мультидисциплін. конф. (Одеса, 24 черв. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 71–72.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. С. 237.

[3] Шумило М. Є. Досудові і судові докази у КПК України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 83.

[4] Зіньковський І. П. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. С. 62.

Діяльність слідчого під час застосування тимчасового доступу до речей і документів слідчим є складною, тому її можна поділити на такі етапи: підготовчий етап; етап отримання дозволу суду на тимчасовий доступ до речей і документів; етап судового розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів; безпосереднє виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів[1].

Кожен із зазначених етапів має власну систему дій, які конкретизують діяльність слідчого.

Етап підготовки до формування клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є невід'ємною частиною отримання погодження слідчого судді, суду на виконання тимчасового доступу до речей та документів. На цьому етапі здійснюють усі попередні дії, які формують основу для успішного формування клопотання слідчим.

Передусім основним обов'язком слідчого під час прийняття будь-яких процесуальних рішень і вчинення яких-небудь дій є ґрунтовне знання матеріалів кримінального провадження.

Критерієм вибору тимчасового доступу до речей і документів як інструменту отримання доказів є неочевидність обставин кримінального правопорушення, а саме відсутність необхідності пошуку речей та документів. За можливості слідчий має обрати інший спосіб отримання доказів, зокрема той, що буде менше обмежувати права та свободи особи – володільця речей та документів і характеризуватиметься спрощеністю його виконання.

Аналогічну вимогу висуває КПК України до слідчого судді в ч. 5 ст. 132 КПК України, де зазначено, що слідчий суддя має встановити, чи можливо без застосування заходу забезпечення кримінального провадження отримати докази, тобто отримати їх в інший спосіб. Проте, на нашу думку, ця норма має насамперед стосуватися обов'язку слідчого здійснити всі необхідні заходи та реалізувати власні повноваження, щоб отримати речі й документи.

[1] Маринич Ю. В. Етапність діяльності слідчого під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Чорноморські наукові студії :* матеріали VIII Всеукр. мультидисциплін. конф. (Одеса, 24 черв. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 72.

Зазначений етап вирізняється принципом процесуальної економії, який, стверджує І. М. Канюка, полягає в бережливості, раціональності у використанні визначених або дозволених законом засобів досягнення поставлених перед відповідним судочинством завдань. Крім того, на думку автора, щороку дедалі активніше увагу і науковців, і практиків привертають ідеї процесуальної економії, що мають без шкоди для встановлення істини у справі й нехтування правами та свободами учасників процесу забезпечувати пришвидшення і спрощення процесу та його здешевлення[1].

Поділяючи думку автора, слід зауважити, що тимчасовий доступ до речей і документів є доволі витратним організаційно й темпорально. Час, який витрачає слідчий на підготовку, формування, підтримання в суді та виконання клопотання про тимчасовий доступ є доволі тривалим. Те саме стосується і судового розгляду такого клопотання. Крім того, для проходження всіх етапів тимчасового доступу до речей і документів залучають чималу кількість суб'єктів, що аж ніяк не спрощує та не пришвидшує його здійснення.

Слідчий, реалізуючи власні процесуальні права, може здійснити витребування речей і документів, передбачене ч. 2 ст. 93 КПК України. Відмова ж на витребування може бути приводом для застосування тимчасового доступу до речей та документів. Пропонуємо розглянути положення інформаційного листа від 5 квітня 2013 року № 223-559/0/4-13, у якому роз'яснено, що «…застосування стороною кримінального провадження такого способу збирання доказів, як вилучення речей чи документів (ч. 7 ст. 163 КПК України) під час отримання доступу до речей і документів, може здійснюватися у випадках, якщо: 1) особа, у володінні якої знаходяться речі або документи, не бажає добровільно передати їх стороні кримінального провадження або є підстави вважати, що вона не здійснить таку передачу добровільно після отримання відповідного запиту чи намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи; 2) речі й документи, згідно зі ст. 162 КПК України, містять охоронювану законом таємницю, і таке вилучення

[1] Канюка І. М. Правова природа ідеї процесуальної економії у кримінальному судочинстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 1 (4). С. 225.

необхідне для досягнення мети застосування цього заходу забезпечення. В інших випадках сторона кримінального провадження може витребувати й отримати речі або документи за умови їх добровільного надання володільцем без застосування процедури, передбаченої главою 15 КПК України[1]».

Отже, на підставі викладеного вище пропонуємо доповнити ст. 160 КПК України положенням такого змісту: «3. До звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий з'ясовує можливість застосування витребування цих речей і документів».

Формування переліку речей та документів, які будуть зазначені в клопотанні, випливає з характеру кримінального провадження. Слідчий, який є самостійним у своїй процесуальній діяльності, зобов'язаний, вважає А. В. Чуб, детально вивчити матеріали кримінального провадження та визначити, які саме документи мають значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні й надалі можуть бути використані як докази (винятком є документи, до яких заборонено доступ)[2].

Крім цього, на етапі підготовки до формування клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий має визначити:

– володільця речей та документів;

– форму тимчасового доступу до речей і документів. Законодавчо закріплено три форми здійснення тимчасового доступу до речей та документів: ознайомлення, копіювання та вилучення (ч. 1 ст. 159 КПК України). Слідчий в обов'язковому порядку повинен зазначати форму доступу до речей та документів;

– місце виконання тимчасового доступу до речей і документів.

---

[1] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

[2] Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. С. 81.

Другим етапом є безпосереднє формування клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів. Слідчий, формуючи клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, має дотримуватися вимог ч. 2 ст. 160 КПК України. Форма та зміст клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів має відповідати законодавчо встановленим вимогам. Крім того, вимогою КПК України є обов'язкове погодження клопотання слідчого з прокурором.

Третім етапом є підтримання поданого клопотання під час його розгляду слідчим суддею. Подавши клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів до суду, слідчий та прокурор несуть обов'язок підтримання клопотання на судовому засіданні, що безпосередньо передбачено ст. 163 КПК України. На цій проблемі акцентовано в Узагальненні судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року (п. 8 розділу 2.5)[1].

Четвертим етапом є виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Виконання цієї ухвали здійснюють за правилами, передбаченими в ст. 165 КПК України. Проте доволі дискусійним є питання суб'єкта виконання ухвали. Законодавче, доктринальне та практичне бачення з цього питання суттєво різняться. Зокрема, текст ст. 164, 165 КПК України визначає «особу, якій надається право тимчасового доступу до речей і документів» (ст. 164 КПК України) та «особу, зазначену у відповідній ухвалі слідчого судді» (ст. 165 КПК України). Це логічно, з огляду на те, що суб'єктами тимчасового доступу до речей та документів є сторона обвинувачення та сторона захисту.

Суб'єктом здійснення тимчасового доступу до речей і документів з боку сторони обвинувачення здебільшого є слідчий, дізнавач. Той факт, що в клопотаннях про тимчасовий доступ до речей і документів чи в ухвалах слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів зазначено слідчого або

[1] Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

прокурора як суб'єктів проведення цієї процесуальної дії, є цілком правильним, оскільки законодавець у низці статей глави 15 КПК України закріплює за слідчим, прокурором як суб'єктами сторони обвинувачення повноваження щодо здійснення тимчасового доступу до речей і документів[1].

Водночас слід зауважити про неунормованість законодавства, що призводить до практичних суперечностей щодо виконання оперативними підрозділами ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів.

Розділ VI Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України передбачає, що слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання[2].

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України, слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам[3].

Тобто законодавство регламентує процедуру доручення виконання повноважень слідчого оперативним підрозділам виключно тоді, коли це стосується слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій. Жодна норма законодавства не містить вказівки на можливість доручення виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до

[1] Іскендеров Е. Ф. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні: окремі проблемні питання реалізації кримінальних процесуальних гарантій. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 37.

[2] Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

речей та документів, що надає можливість стверджувати, що таку ухвалу виконують виключно слідчий або дізнавач.

Тимчасовий доступ до речей і документів, зазначає Е. Ф. Іскендеров, не належить до слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, відповідні дії не слід ототожнювати, оскільки тимчасовому доступу до речей і документів не властиві ті сутнісні ознаки, які властиві слідчим (розшуковим) та негласним слідчим (розшуковим) діям, що цілком слушно відокремлюють науковці[1].

Таку думку обстоює і В. І. Фаринник, який вважає, що тимчасовий доступ до речей та документів є процесуальною, а не слідчою дією, а тому надання слідчим дозволу на її виконання оперативному працівнику не відповідає положенням п. 3 ч. 1 ст. 40 та ст. 41 КПК України[2].

На переконання О. С. Старенького, практика виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів співробітником оперативного підрозділу є неприйнятною, оскільки в такому разі отримані слідчим (детективом), прокурором речі чи документи не будуть відповідати вимогам допустимості, адже отримані неналежним суб'єктом[3].

Однак лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 5 квітня 2013 року № 223-558/0/4-13 встановлює інші правила виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий

---

[1] Іскендеров Е. Ф. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні: окремі проблемні питання реалізації кримінальних процесуальних гарантій. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 38.

[2] Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. С. 235.

[3] Старенький О. С. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії* : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 225–228.

доступ до речей і документів. Згідно з п. 17. 2 листа, особа, зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана відповідно до ч. 1 ст. 165 КПК України надати тимчасовий доступ до визначених в ухвалі речей або документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду, або ж особі, уповноваженій на здійснення тимчасового доступу на підставі доручення слідчого[1].

Фактично лист передбачає можливість виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів іншою особою, яка вказана у відповідній ухвалі слідчого судді, суду, що суперечить нормам КПК України. Утім лист є роз'ясненням застосування певних норм, а не джерелом права, тому необхідно керуватися нормами чинного КПК України.

Окреслену проблему слід проаналізувати з практичної позиції, адже вона позначається і на судовій практиці.

Постановою Касаційного кримінального суду від 16 березня 2021 року № 279/6569/13-к (11-кп/4805/282/20)[2] за касаційною скаргою заступника керівника Житомирської обласної прокуратури Гребенюк Р. В. на вирок Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 3 лютого 2020 року й ухвалу Житомирського апеляційного суду від 29 вересня 2020 року щодо ОСОБА_1, яку вироком Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 3 лютого 2020 року було визнано невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 ч. 3 КК України, і виправдано за недоведеністю вчинення кримінального правопорушення обвинуваченою. Органом досудового розслідування ОСОБА_1 обвинувачувалася в тому, що вона, обіймаючи посаду медичної сестри наркологічного кабінету

[1] Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

[2] Постанова Верховного Суду від 16 берез. 2021 р. у справі № 279/6569/13-к, провадження № 51-7км21. *Verdictum. ЛІГА: ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95616587.

Коростенської центральної міської лікарні Житомирської області, у період з 21 вересня 2012 року до 10 січня 2013 року, порушуючи правила, встановлені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 липня 2005 року № 360 «Про затвердження правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і вироби медичного призначення, порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень», діючи за попередньою змовою з ОСОБА_2, склала, видала й підписала підписом лікаря ОСОБА_2 за не встановлених слідством обставин рецепти форми № 1 на право придбання підконтрольних отруйних і сильнодіючих лікарських засобів[1].

Ухвалою Житомирського апеляційного суду від 29 вересня 2020 року зазначений вирок суду першої інстанції щодо ОСОБА_1 залишено без зміни, а апеляційну скаргу прокурора в кримінальному провадженні Анацької М.Г. – без задоволення. У касаційній скарзі прокурор, посилаючись на істотне порушення вимог кримінального процесуального закону та неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, просить скасувати вирок суду першої інстанції та ухвалу апеляційного суду щодо ОСОБА_1 і призначити новий розгляд у суді першої інстанції[2].

Прокурор вважає, що виправдання ОСОБА_1 є безпідставним. Зазначає про порушення судом першої інстанції принципу змагальності сторін, оскільки, приймаючи рішення про визнання доказів обвинувачення недопустимими, суд першої інстанції в порушення вимог ст. 22 ч. 6 КПК України позбавив сторону обвинувачення можливості довести протилежне, безпосередньо не дослідив усіх письмових доказів, наданих стороною обвинувачення, хоча у вироку посилається на них. Також прокурор указує на те, що проведення тимчасового доступу є одним із способів збирання (отримання) доказів, у процесі якого було вилучено рецепти, які згодом визнані речовими доказами,

[1] Постанова Верховного Суду від 16 берез. 2021 р. у справі № 279/6569/13-к, провадження № 51-7км21. *Verdictum. ЛІГА: ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95616587.

[2] Там само.

оскільки відповідно до ст. 41 ч. 2 КПК України під час виконання доручень слідчого співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого[1].

Отже, надання співробітнику оперативного підрозділу доручення на проведення тимчасового доступу до речей і документів є порушенням кримінального процесуального законодавства, що обумовлює визнання отриманих доказів недопустимими та скасування вироку.

Результати проведеного опитування засвідчили, що з приводу цього питання думки респондентів розділилися. 50,4 % опитаних (60 осіб) вважають, що доручення слідчим або прокурором виконання тимчасового доступу до речей і документів співробітникам оперативних підрозділів є доцільним; 46,2 % опитаних (55 осіб) переконані в протилежному.

Слід зауважити, що діяльність слідчого містить низку встановлених законодавством повноважень, за законність і своєчасність виконання яких слідчий несе відповідальність. Законодавство вимагає від слідчого швидкого, повного й неупередженого розслідування. Крім того, професійна діяльність слідчого передбачає оперативність у прийнятті рішень й активності дій.

Тому слушною видається позиція вчених, які вважають, що такі обмеження щодо надання слідчими, прокурорами доручень оперативним підрозділам на здійснення тимчасового доступу до речей і документів чи проведення інших процесуальних дій не цілком відповідає потребам правозастосовної практики[2].

Законодавча можливість доручати виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів оперативним підрозділам надала б можливість гарантувати

---

[1] Постанова Верховного Суду від 16 берез. 2021 р. у справі № 279/6569/13-к, провадження № 51-7км21. *Verdictum. ЛІГА: ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95616587.

[2] Старенький О. С. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії* : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 225–228.

реалізацію принципу розумних строків кримінального провадження шляхом пришвидшення досудового розслідування та нівелювала б розбіжності між положеннями процесуального законодавства і практикою його застосування.

З огляду на зазначене, пропонуємо викласти відповідні норми КПК України в такій редакції: п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України: «доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження відповідним оперативним підрозділам»; ч. 1 ст. 41 КПК України: «оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ і підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури».

Крім того, доцільним було б фіксувати в ухвалі слідчого судді, суду прізвище, ім’я та по батькові співробітника оперативного підрозділу, який виконуватиме цю ухвалу.

Проаналізувавши діяльність слідчого під час тимчасового доступу до речей і документів, можна схематично відобразити такі його види діяльності:

– ініціювання проведення тимчасового доступу до речей і документів;

– формування клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів;

– звернення до прокурора за погодженням клопотання. У випадках відмови прокурора в погодженні клопотання звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня,

який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні;

– звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів;

– виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів до слідчого судді:

– у випадку виконання ухвали слідчого судді у формі вилучення речей та документів слідчий зобов'язується забезпечити схоронність речей і документів;

– у випадку, якщо не вдалося здійснити тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий має право клопотати до слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів.

Окремим важливим питанням постає діяльність слідчого чи дізнавача щодо визначення долі речей, вилучених під час тимчасового доступу до речей і документів.

Глава 15 не встановлює положень щодо подальшого правового регулювання речей, вилучених у порядку тимчасового доступу до речей і документів. Це питання має важливе практичне значення, адже за положенням про тимчасовий доступ до речей і документів володілець на певний час позбавляється права розпоряджатися вилученою річчю, відбувається обмеження права власності особи.

Процесуальна діяльність слідчого має важливу роль, адже саме він як представник сторони обвинувачення здійснює реалізацію правових положень щодо вилучення речей і документів та визначення їх подальшої долі. Повноваження слідчого після виконання тимчасового доступу до речей та документів не завершуються. Законодавство покладає на слідчого обов'язок схоронності речей і документів, які були вилучені.

У КПК України 2012 року засада недоторканності права власності вперше дістала закріплення як принцип кримінального провадження. У ст. 16 КПК України лаконічно передбачено, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюють лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в законному порядку. Під час здійснення кримінального провадження неминуче доводиться

застосовувати обмеження чи вилучення майна, що є об'єктом права власності учасників цього провадження, пов'язаних із ними третіх осіб, у зв'язку з їх доказовим значенням, для відновлення порушених прав потерпілих осіб, виконання судових рішень тощо. Саме тому законодавець передбачив і врегулював у КПК підстави та законні форми позбавлення або обмеження права власності в кримінальному провадженні[1].

Вилучення речей і документів під час виконання тимчасового доступу до речей та документів регулюють ч. 1 ст. 159, п. 7 ч. 2 ст. 160, ч. 7 ст. 163, п. 6 ч. 1 ст. 164, ч. 3, 4 ст. 165 КПК України, що дозволяють на підставі ухвали слідчого судді вилучення речей та документів стороною, яка про це клопотала, у нашому випадку – стороною обвинувачення.

Під час дослідження питання зберігання вилучених речей і документів у порядку тимчасового доступу до речей та документів стороною обвинувачення необхідно розглянути загальні правила зберігання речових доказів і документів.

Правове регулювання зберігання вилучених речових доказів передбачено в КПК України й постанові Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104 «Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України», якою затверджено Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження.

За загальними правилами, встановленими для зберігання речових доказів, вилучені під час тимчасового доступу до речей та документів предмети зберігає слідчий у такому порядку:

– вилучені (отримані) стороною обвинувачення речові докази зберігають разом з матеріалами кримінального провадження в індивідуальному сейфі (металевій шафі) слідчого, дізнавача, який здійснює таке провадження;

[1] Крикунов О. Недоторканність права власності та заходи забезпечення кримінального провадження (частина 1). *Історико-правовий часопис.* 2018. № 2. С. 132–133.

– речові докази, зокрема документи, які за своїми властивостями (габаритами, кількістю, вагою, об'ємом) не можуть зберігатися разом з матеріалами кримінального провадження, зберігають у спеціальних приміщеннях органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ або підрозділ дізнання, що обладнані сейфами (металевими шафами), стелажами, оббитими металом дверима, ґратами на вікнах, охоронною та протипожежною сигналізацією;

– матеріальні носії секретної інформації передають в установленому законом порядку на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ або підрозділ дізнання; у разі відсутності обладнаного приміщення виділяють спеціальні сейфи (металеві шафи) достатнього розміру (п. 7)[1].

Проаналізувавши нормативно-правові акти, що регулюють процедуру зберігання вилучених речей та документів, можемо визначити такі повноваження слідчого, які покладені на нього щодо збереження предметів, отриманих під час тимчасового доступу до речей і документів:

– слідчий є відповідальною особою за збереження речових доказів, якщо вони є приєднаними до матеріалів справи;

– слідчий зобов'язується зберігати речові докази в стані, придатному для їх використання в кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 100 КПК України);

– у разі втрати чи знищення речового доказу на слідчого покладено обов'язок повернути володільцю таку саму річ або відшкодувати її вартість (ч. 4 ст. 100 КПК України).

Отже, слідчий (дізнавач) є відповідальним за збереження та схоронність вилучених під час тимчасового доступу речових доказів.

[1] Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження : постанова Кабінету Міністрів України від 19 листоп. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#n19.

Загалом проаналізували масив повноважень слідчого, закріплених у кримінальному процесуальному законодавстві. Це дає підстави стверджувати, що за кримінальним законодавством, яке діяло перед чинним нині Кодексом, слідчий був незалежнішим і самостійнішим.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, слідчий підконтрольний та підзвітний прокурору та слідчому судді, які вирішують долю клопотання слідчого про тимчасовий доступ до речей і документів. Тобто слідчий обмежений у застосуванні тимчасового доступу до речей та документів на власний розсуд.

З початку процедури тимчасового доступу до речей і документів – підготовки клопотання, що потребує обов'язкового погодження, – слідчий обмежений діяльністю владного суб'єкта в особі прокурора. Тобто слідчий є самостійним лише в ініціюванні здійснення тимчасового доступу до речей та документів, можливість же приведення процесуальної дії від етапу наміру до реального виконання залежить від інших осіб – прокурора та слідчого судді.

Однак, на нашу думку, тут не йдеться про проблему процесуальної самостійності й незалежності слідчого як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією тимчасового доступу до речей та документів. Під час тимчасового доступу до речей і документів слідчий є обмеженим у своїй незалежності стримувальними факторами, зокрема обов'язком погодження клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів з прокурором.

Законодавча обмеженість слідчого під час тимчасового доступу до речей і документів є цілком обґрунтованою, оскільки цього вимагає характер правовідносин, що виникають під час реалізації такого заходу забезпечення кримінального провадження, адже тимчасовий доступ до речей і документів передбачає примусовість та обмеження прав і свобод особи, а свавілля слідчих лише посилить позицію беззахисності й безправності володільця речей та документів.

Пропонуємо інший підхід до питання процесуальної самостійності слідчого під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів.

Відповідно до чинного КПК України, здійснення тимчасового доступу до речей і документів відбувається у формі огляду, копіювання та вилучення речей і документів, а також виключно за ухвалою слідчого судді.

Основним правом, яке захищене законом за допомогою обмеження вільного доступу до речей і документів під час тимчасового доступу до речей і документів, є право власності, яке звужується під час застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Проте слід зазначити, що реальне обмеження права власності відбувається виключно за однієї форми тимчасового доступу до речей і документів – вилучення речей та документів. Виконання усіх приписів КПК України затягує процес здійснення тимчасового доступу до речей і документів, їх невиконання або неналежне виконання унеможливлює отримання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів.

Тож постає питання: чи є реальна можливість легальним шляхом спростити процесуальну форму здійснення тимчасового доступу до речей і документів?

Нагадаємо, що формами тимчасового доступу до речей і документів є огляд, копіювання та вилучення речей і документів. Законодавство передбачає, що для застосування будь-якої із форм тимчасового доступу до речей та документів необхідно отримати ухвалу слідчого судді, суду.

Не викликає питань необхідність отримання ухвали слідчого судді для реалізації тимчасового доступу до речей і документів у формі вилучення. Адже в цьому випадку відбувається реальне обмеження права власності володільця речей та документів, що вимагає гарантій законності такого обмеження.

Однак питання щодо необхідності отримання ухвали слідчого судді на здійснення тимчасового доступу до речей та документів у формі огляду або копіювання є відкритим. Реалізація тимчасового доступу до речей та документів шляхом таких форм не спричиняє обмеження права власності, під час виконання цих форм тимчасового доступу речі й документи продовжують знаходитися у володільця. Цілком влучно зазначає В. О. Соловйов, що ознайомлення та копіювання є процесуальною гарантією, яка

дає змогу досягти бажаного результату з мінімальним тимчасовим обмеженням права власності в кримінальному провадженні[1].

Зазначене свідчить про доцільність упровадження спрощеної форми тимчасового доступу до речей і документів у формі огляду та копіювання для їх виконання слідчим.

Спрощення процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів у формі огляду чи копіювання слід передбачити в тому, що рішення про його проведення буде приймати прокурор, а не слідчий суддя, суд. Це не суперечить вимогам КПК України, адже відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Проте, зауважує М. Є. Шумило, спрощення повинні мати певні допустимі критерії, що слід розуміти як обставини, які законодавець ураховує під час створення диференційованих форм кримінального провадження[2]. Тобто спрощення слід здійснювати в розумних межах і відповідно до закону.

Такі повноваження прокурор має під час проведення освідування. Зокрема, у ч. 2 ст. 241 КПК України зазначено, що перед початком освідування особі пропонують добровільно пройти освідування на підставі постанови дізнавача, слідчого, прокурора, а в разі її відмови освідування здійснюють примусово виключно на підставі постанови прокурора[3].

Слід також зауважити, що письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, передбачених

[1] Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. … д-ра філософії : 081. Одеса, 2021. С. 101–102.

[2] Шумило М. Є. Критерії спрощення процесуальної форми в кримінальних провадженнях. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків :* матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 148.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

ст. 25 Закону України «Про прокуратуру», є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню[1].

З метою недопущення зловживання правом застосування спрощеної процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів у формі огляду та копіювання доцільно було б передбачити можливість оскарження постанови прокурора про проведення тимчасового доступу до речей і документів у спрощеній формі, доповнивши відповідним положенням ст. 303 КПК України.

Отже, запровадження спрощеної процесуальної форми здійснення тимчасового доступу до речей та документів, яка стосується виключно огляду і копіювання, видається цілком доцільним, його слід проводити на підставі постанови прокурора відповідно до вимог ст. 160, 161, 162, 165 КПК України з обов'язковою фіксацією в протоколі. Цю ініціативу схвалюють 55,8 % опитаних (67 осіб).

Спрощена форма вже знайшла своє відображення в законодавстві, однак з інших причин та за інших умов. Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі введення воєнного стану та якщо немає об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245–248, 250 та 294 цього Кодексу, – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді[2].

Серед повноважень слідчого судді, що делеговані п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України керівнику відповідного органу прокуратури, – розгляд і вирішення клопотання прокурора або клопотання

[1] Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. … д-ра філософії : 081. Одеса, 2021. 233 с.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

слідчого, погодженого з прокурором, про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 163, 164 КПК України)[1].

На думку В. В. Рожнової, у зв'язку з низкою факторів, притаманних режиму не лише воєнного, а й надзвичайного стану: відсутність доступу до певних територій, територіальне переміщення органів державної влади, зокрема судових органів, організаційно-територіальні й інші зміни в роботі органів досудового розслідування, прокуратури, судів, інших органів та установ, – необхідність оперативного отримання органом досудового розслідування відомостей, що можуть бути втрачені, знищені або змінені зі спливом часу, можуть виникнути ситуації, за яких звернення до слідчого судді, зокрема з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять інформацію певного виду, а також його розгляд слідчим суддею у розумні строки стають об'єктивно неможливими[2]. Ця позиція засвідчує необхідність запровадження спрощеної форми прийняття рішення на проведення тимчасового доступу до речей і документів.

Запровадження спрощеної форми прийняття рішення на проведення тимчасового доступу до речей і документів (огляд та копіювання) стане каталізатором пришвидшеного досудового розслідування, зокрема судового розгляду справи, розвантажить діяльність слідчих, забезпечивши їм більшу процесуальну самостійність і незалежність.

3.3. Сторона захисту, потерпілий як суб'єкти звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів

В Україні сучасна правова політика реалізується в контексті орієнтування на міжнародні стандарти в галузі прав людини й конституційні засади, відповідно до яких найвищою

[1] Рожнова В. В. Тимчасовий доступ до речей і документів під час дії надзвичайного або воєнного стану. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 95.

[2] Там само.

соціальною цінністю проголошено людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Саме тому Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року побудований так, щоб здійснення прав і законних інтересів особи мало надійний механізм для реалізації правового захисту[1].

Чинний КПК України ґрунтується на принципі змагальності, який, згідно зі ст. 22 цього Кодексу, передбачає рівність сторін кримінального провадження на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України.

Змагальність регламентує процедуру вирішення спору між стороною обвинувачення і стороною захисту, які мають суперечливі інтереси[2].

Зміст змагальності як загального принципу кримінального судочинства полягає в наявності рівноправних сторін у процесі. Змагальність у кримінальному процесі є способом взаємодії сторін обвинувачення та захисту, принципом організації їх спільної діяльності, сутність якої полягає в боротьбі протилежностей – однієї з динамічних закономірностей розвитку будь-якого явища чи процесу[3].

Роль засади змагальності під час обрання та застосування заходів забезпечення кримінального провадження зумовлена тим, що до цих процесів залучається не тільки суд як суб'єкт реалізації функції правосуддя, а й сторони обвинувачення та захисту. В умовах демократизації та гуманізації кримінального

---

[1] Балацька О. Р. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні: нормативні передумови реалізації. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2014. № 2 (10). (Серія «Право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_6.

[2] Моторигіна М. Г. Функції сторони захисту в змагальному кримінальному провадженні. *Університетські наукові записки.* 2013. № 1. С. 347. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_52.

[3] Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : монографія. Київ ; Донецьк : Промінь, 2012. С. 121.

процесу на шляху до євроінтеграційних прагнень роль сторони захисту посилюється[1].

Досліджували проблемні питання, які стосуються сторони захисту, такі науковці, як С. А. Крушинський, В. А. Люліч, В. В. Михайленко, М. Г. Моторигіна, В. О. Соловйов, О. С. Старенький, В. І. Фаринник.

Зокрема, було розглянуто питання повноважень захисника на досудовому розслідуванні, рівноправності сторін під час подання доказів у кримінальному провадженні, зміст принципу змагальності та проблематику обвинувального ухилу під час реалізації принципу змагальності в межах застосування тимчасового доступу до речей і документів, а також процесуальне оформлення виконання тимчасового доступу до речей та документів стороною обвинувачення.

Однак 54,2 % респондентів (64 особи) вважають, що діяльність сторони захисту щодо застосування тимчасового доступу до речей і документів є недостатньо унормованою КПК України.

З аналізу норм закону, які регулюють питання, пов'язані зі збиранням та оцінкою доказів, очевидно, що сторони процесу мають не рівні права на цій стадії[2].

Згідно з ч. 3 ст. 93 КПК України, сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також

[1] Бернацька А. В. Роль і значення засади змагальності сторін під час застосування забезпечення кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 2. С. 170.

[2] Пономарьова М. Актуальні питання процесуального статусу учасників кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2014_1_5.

шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів[1].

Ця норма вирізняється тим, що, на відміну від КПК України 1960 року, уперше задекларувала право сторони захисту й потерпілого самостійно, безпосередньо збирати докази, використовуючи передбачену КПК України можливість витребування та отримання предметів і документів, які сторона захисту не передає слідчому, а накопичує в себе та на етапі закінчення досудового розслідування відкриває їх стороні обвинувачення[2].

Такі законодавчі новації сприяють ефективності захисту в кримінальному процесі та створюють необхідне підґрунтя для реалізації захисником його процесуальної функції, яка через особливу значущість для захисту прав, свобод і законних інтересів особи в кримінальному провадженні є конституційною[3].

І хоча про рівні можливості сторін у такій діяльності не йдеться, очевидно, що КПК України 2012 року значно посилює елементи змагальності в досудовому розслідуванні, створюючи підґрунтя для реальної змагальності в судовому розгляді[4].

Водночас принцип змагальності під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів має певні недоліки, що ставлять під сумнів дію цього принципу загалом.

Однією з найістотніших проблем у реалізації принципу змагальності під час застосування тимчасового доступу до речей і документів є ухил в сторону обвинувачення.

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. … д-ра філософії : 081. Одеса, 2021. С. 32.

[3] Трофименко В. М. Особливості участі захисника в доказуванні в кримінальному провадженні: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33, т. 2. С. 166. (Серія «Право»).

[4] Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 190.

Зосередимо увагу на підході учених, які розглядають вплив змагальності на зміст окремих елементів системи кримінальної процесуальної діяльності[1].

Зокрема, зазначає В. В. Михайленко, дослідження Єдиного реєстру судових рішень по всіх судах України за період з 2016 року й донині свідчить про значну перевагу кількості судових рішень, постановлених за результатами розгляду клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів, поданих представниками сторони обвинувачення, над клопотаннями сторони захисту, а потерпілого – і поготів. Більшість із них становлять ухвали про повернення клопотання або відмову в його задоволенні. Відсоток задоволених клопотань є настільки несуттєвим, що в масиві судових рішень з цього питання вони навіть непомітні. Така ситуація може бути обумовлена низкою факторів: 1) слідчі судді досі не звикли розцінювати сторону захисту й потерпілого як активного суб'єкта збирання доказів таким шляхом; 2) невисока активність учасників кримінального провадження в питанні звернень з відповідними клопотаннями; 3) недоліки під час складення і формування клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів[2].

Авторка порушила важливе теоретичне й практичне питання реалізації стороною захисту тимчасового доступу до речей і документів. В умовах сьогодення, зауважує С.С. Чернявський, принцип змагальності сторін обвинувачення та захисту в процесі досудового розслідування нерідко сприймають як декларацію, яку захисники не реалізують цілком. Це спричинено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, зокрема недосконалими положеннями законодавства, які

[1] Шепітько І. І. Судове слідство в контексті реалізації загальних засад кримінального провадження. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2016. № 4. С. 188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_4_19.

[2] Михайленко В. Тимчасовий доступ до речей і документів за клопотаннями захисту і потерпілого. Актуальна практика і робота над помилками (частина 1). *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/timchasoviy-dostup-do-rechey-i-dokumentiv-za-klopotannyami-zahistu-i-poterpilogo.html.

унеможливлюють реалізацію прав захисника щодо збирання доказів у повному обсязі[1].

Детально проаналізувавши положення, що регулюють тимчасовий доступ до речей і документів, слід зауважити, що порядок його здійснення більше орієнтований на застосування стороною обвинувачення. Адже для сторони обвинувачення фактично деталізовано кожен крок і кожен елемент досліджуваного інституту.

Натомість для сторони захисту інститут тимчасового доступу до речей і документів є неадаптованим, оскільки має правову невизначеність та низку колізій, що унеможливлюють його ефективне здійснення. Саме недосконаліть законодавчих положень, що регулюють здійснення тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту, є однією з причин відмови в задоволенні клопотань про тимчасовий доступ до речей та документів, поданих стороною захисту.

Розглянемо питання браку законодавчо визначеного положення щодо фіксування результатів тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту, а також положень щодо зберігання речей та документів, вилучених шляхом здійснення тимчасового доступу до речей та документів.

Згідно з ч. 1 ст. 160 КПК України, сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду в межах судового провадження з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, за винятком речей та документів, передбачених ч. 1 ст. 161 КПК України[2].

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України, до сторони захисту входять підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники; до сторони обвинувачення:

[1] Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Участь захисника у кримінальному провадженні: проблеми законодавчого врегулювання. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 2. С. 81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_2_12.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник у випадках, установлених КПК України[1].

Звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів до слідчого судді, суду фактично здатне забезпечити безпосереднє отримання захисником доказової інформації про обставини кримінального провадження[2].

Ініціювання тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту відбувається через звернення до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, що закріплено ч. 1 ст. 160 КПК України.

КПК України висуває однакові вимоги до сторін кримінального провадження щодо обґрунтованості їх клопотань. Відповідно до ч. 5 ст. 163 КПК України, слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи: 1) знаходяться або можуть знаходитися у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; 2) самі собою або в сукупності з іншими речами й документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подають клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; 3) не становлять або не охоплюють речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю[3].

Крім того, слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження доведе можливість використання як доказів

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Люліч В. А. Тимчасовий доступ до речей і документів, як спосіб збирання доказів захисником. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2013. № 2 (8). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lvazdz.pdf.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачено довести за допомогою цих речей і документів.

Отже, сторона захисту урівнюється зі стороною обвинувачення в можливості доступу до інформації шляхом отримання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів.

Для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний урахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі й документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні (ч. 5 ст. 132 КПК України). Можливість отримання речей і документів захисником передбачена ч. 2 ст. 93 КПК України та п. 1, 3, 7 ст. 20 Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Однак КПК України не вимагає від захисника додавати витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подають клопотання, що своєю чергою є обов'язковим для сторони обвинувачення (ч. 7 ст. 132 КПК України).

Зазначене положення зумовлює низку запитань, адже, подаючи клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, як сторона обвинувачення, так і сторона захисту здійснюють це в межах одного кримінального провадження.

Розглядаючи клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий суддя має бути поінформований, у межах якого провадження подано клопотання. Встановлення таких фактів затягує судовий розгляд поданого клопотання. Така законодавча розбіжність у регулюванні засвідчує недосконаліть положень інституту тимчасового доступу до речей і документів.

У зв'язку з цим пропонуємо урівняти сторони кримінального провадження та покласти також на сторону захисту обов'язок додавати витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подають клопотання. Це обумовлює відповідні зміни до ч. 7 ст. 132 КПК України, яку має бути викладено в такій редакції: «7. До клопотання про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у межах якого подається клопотання».

Однак ця вимога потребує законодавчого визначення механізму отримання стороною захисту витягу з ЄРДР.

Пропонуємо доповнити КПК України нормою, яка зобов'язувала б слідчого, дізнавача надавати витяг з ЄРДР захиснику (захисникам) за їх запитом. Тож ст. 214 КПК України слід доповнити положенням: «10. Слідчий, дізнавач надає витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань стороні захисту за її запитом».

Тобто витяг з ЄРДР мають надавати стороні захисту на підставі звернення з адвокатським запитом до слідчого, дізнавача з відповідним проханням.

Слід додати, що захисник є самостійним у своїй діяльності та, подаючи клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчому судді, суду, не зобов'язаний проходити етап узгодження, як цього вимагають від слідчого чи дізнавача (ч. 1 ст. 160 КПК України).

Увагу привертає виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей чи документів у формі вилучення.

Клопотати про вилучення речей і документів мають право обидві сторони кримінального провадження у випадку, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення є реальна загроза зміни або знищення речей чи документів або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів (ч. 7 ст. 163 КПК України)[1].

Однією з проблем, що постає перед стороною захисту, є процесуальне фіксування вилучення речей і документів. До прикладу, вилучаючи речі й документи в порядку тимчасового доступу до речей та документів, сторона обвинувачення може складати протокол, який згодом приєднують до матеріалів кримінального провадження.

Сторона ж захисту законодавчо обмежена в такому оформленні процедури вилучення, а тому постає необхідність її унормування.

Наукове бачення розв'язання цієї проблеми запропонував В. А. Люліч, а саме: «…у нормах КПК України врегулювати процес фіксації отриманих відомостей захисником за

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

допомогою застосування науково-технічних засобів, а процедуру вилучення речей і документів оформляти актом передачі указаних в ухвалі речей і документів»[1].

Своєю чергою І. М. Бігунець зазначає, що процесуальний порядок здійснення стороною захисту тимчасового доступу до речей і документів шляхом ознайомлення та зняття копій на практиці не забезпечує отримання допустимих доказів у зв'язку з відсутністю фіксації процесу їх отримання. Зазначене свідчить, що задекларована національним законодавством засада змагальності сторін кримінального провадження під час досудового розслідування не забезпечена[2].

Фіксування процесуального порядку застосування тимчасового доступу до речей і документів сторонами кримінального провадження є важливим з позицій забезпечення належної процедури застосування цього інституту.

Згідно зі ст. 103, 104 КПК України, сторона обвинувачення перебіг і результати проведення процесуальної дії фіксує в протоколі. На сторону захисту кримінальне процесуальне законодавство не покладає обов'язку фіксувати проведення процесуальних дій.

Вважаємо це суттєвим недоліком і пропонуємо впровадити до чинного КПК України вимогу про складання процесуального акта стороною захисту (адвокатом) чи протоколу стороною обвинувачення, де фіксувати перебіг і результати виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів

Після вилучення речей і документів постає питання щодо їх зберігання.

Зберігання речей та документів стороною обвинувачення врегульовано в ст. 100 КПК України та постанові Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104 «Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України». Однак ці акти детально регулюють порядок зберігання речових доказів виключно стороною обвинувачення. На сторону захисту їх положення не поширюються.

---

[1] Люліч В. А. Тимчасовий доступ до речей і документів, як спосіб збирання доказів захисником. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2013. № 2 (8). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/ articles/2013/n2/13lvazdz. pdf.

[2] Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид наук : 12.00.09. Київ, 2020. С. 138–139.

Отже, порядок оформлення та зберігання речових доказів стороною захисту нині не врегульовано. Лише ч. 2 ст. 100 КПК України зобов'язує сторону, якій був наданий речовий доказ або документ, зберігати їх у стані, придатному для використання в кримінальному провадженні.

Але, на відміну від органів досудового розслідування, які зобов'язані дотримуватися чіткої процедури вилучення та огляду, а також забезпечувати зберігання вилученого майна, сторона захисту таких обов'язків не має[1].

На переконання О. Ю. Татарова, на відміну від органів досудового розслідування, яких законодавець зобов'язує забезпечити зберігання вилученого майна (ч. 4 ст. 168 КПК України), сторона захисту таких обов'язків не несе (принаймні такий обов'язок безпосередньо не передбачений). Жодним нормативно-правовим актом не визначено такий порядок для сторони захисту, що не виключає можливість його свідомого знищення або пошкодження стороною захисту. Тому необхідно визначити порядок, за яким слідчий суддя під час винесення ухвали про вилучення речей і документів за клопотанням сторони захисту доручає його проведення слідчому, прокурору або органу внутрішніх справ[2]. Схожу позицію обстоює й В. І. Фаринник[3].

Утім ці твердження є спірними. Адже така процесуальна форма здійснює ухил змагальної форми здійснення кримінального провадження до обвинувальної. Фактично відбувається передчасне розкриття доказів стороною захисту, а сторона обвинувачення матиме безпосередній доступ до речей і документів, вилучених стороною захисту, і нестиме за них відповідальність, що є порушенням принципу змагальності загалом.

Надання стороні захисту можливості застосування тимчасового доступу до речей і документів є відображенням принципу змагальності кримінального провадження, сутністю

[1] Лань О. Ю. Захисник – суб'єкт доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2013. № 4. С. 405. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_58.

[2] Татаров О. Ю. Заходи забезпечення кримінального провадження: перший досвід застосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 118.

[3] Фаринник В. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України. Харків : Фактор, 2013. С. 61.

якого є самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України, а також рівність прав сторін кримінального провадження на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України (ст. 22 КПК України)[1].

На переконання С. О. Ковальчук, норми кримінального процесуального закону, визначаючи змагальність сторін і свободу в поданні ними суду своїх доказів та доведенні перед судом їх переконливості як загальної засади кримінального провадження (п. 15 ст. 7 і ст. 22 КПК України), закріплюють рівноправність сторін кримінального провадження щодо збирання й подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також щодо реалізації інших процесуальних прав, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 22 КПК України)[2].

Оскільки засада змагальності виявляється в реалізації протилежних за змістом функцій обвинувачення та захисту, сторони для відстоювання своїх інтересів наділені правами, які урівнюють їх процесуальні можливості. Рівноправність сторін означає, що кожна з них користується однаковим обсягом процесуальних прав для здійснення своїх функцій і жодна зі сторін не має перед судом переваг у доведенні переконливості своєї позиції, заявленні та задоволенні клопотань, поданні скарг, доказів тощо. Реалізація сторонами їхніх процесуальних прав надає можливість ефективно виконувати властиву їм процесуальну функцію[3].

Водночас слушно зауважує М. Г. Моторигіна, що коли йдеться про рівноправність, мають на увазі не фактичну

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Ковальчук С. О. Участь потерпілого, його представника й законного представника у формуванні речових доказів. *Вісник Запорізького національного університету.* 2014. № 4 (2). С. 276. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2014_4%282%29__39.

[3] Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. С. 86.

рівноправність, а тільки процесуальну, що означає рівність процесуальних засобів, завдяки яким сторони відстоюють свою позицію в кримінальному провадженні. Рівноправність сторін повинна передбачати рівні можливості вільно представляти свої права, свободу в наданні доказів і рівність засобів, за допомогою яких ведуть доказування[1].

Можливість ініціювати проведення тимчасового доступу до речей і документів фактично надає змогу збирати докази та формувати доказову базу стороні захисту. Збирання й подання відомостей, які можуть стати доказами у справі, – одне з найважливіших прав захисника і не тільки захисника[2].

Право сторони захисту збирати докази закріплено в ч. 1 ст. 93 КПК України, де міститься перелік дій, які дозволені стороні захисту, а саме: витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів[3].

З огляду на законодавчу конструкцію ч. 3 ст. 93 КПК України, перелік дій сторони захисту, спрямованих на збирання доказів, не є вичерпним. Хоча тимчасовий доступ до речей і документів безпосередньо не визначений як спосіб збирання доказів стороною захисту, висновок про це випливає з тлумачення фрази «інші дії, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів».

На противагу таким процесуальним діям, що здатні забезпечити збирання доказів, сторона обвинувачення має

---

[1] Моторигіна М. Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. В. Капліної. Харків : Оберіг, 2018. С. 28.

[2] Одинцова І. М. Діяльність сторони захисту при збиранні, дослідженні та перевірці доказів в умовах судового слідства. *Право і суспільство.* 2014. № 1. С. 256. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_1_49.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

значно ширші повноваження щодо цієї процедури. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування й отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 93 КПК України)[1].

Аналізуючи зміст цих положень ст. 93 КПК України, увагу слід акцентувати на диспропорції тих правових засобів, які законодавець надав сторонам кримінального провадження для збирання доказів. Попри надання стороні захисту права збирати докази, законодавець істотно обмежив її в засобах реалізації цього права. З огляду на це, не буде перебільшеним висновок про те, що проголошена змагальність і рівноправність сторін у збиранні та поданні до суду доказів має елементи правової фікції[2].

Вирішити питання зберігання речей та документів як результат, збереження змагальності намагався О. С. Старенький. На переконання автора, вилучені речі мають зберігатися у відповідних приміщеннях ради адвокатів регіону, а контроль за їх збереженням має здійснювати уповноважена особа ради адвокатів регіону[3].

На думку В. О. Соловйова, для дотримання принципу недоторканості права власності оптимальним є визначення слідчим суддею строку знаходження вилучених речей,

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[2] Крушинський С. А. Подання доказів у кримінальному судочинстві України : монографія. Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2017. С. 96–97.

[3] Старенький О. Отримання доказів захисником у досудовому розслідуванні шляхом застосування тимчасового доступу до речей і документів. *Evropský́politický́ a právnídiskurz*. 2016. Sv. 3, Vyd. 1. С. 202.

документів у захисника з урахуванням мети такого вилучення та реальної необхідності знаходження майна в сторони захисту[1].

З приводу цього слід зауважити, що, згідно з принципом диспозитивності, сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та в спосіб, передбачених КПК України (ч. 1 ст. 26 КПК України). Збирання доказів проводять сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, у порядку, передбаченому КПК України (ч. 1 ст. 93 КПК України)[2].

Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 22 КПК України)[3].

Крім того, зауважує А. С. Нерсесян, основною функцією адвокатури є запобігання (недопущення) порушення прав і свобод громадян та юридичних осіб та їх припинення шляхом адекватної професійно-правової реакції адвоката, а в певних випадках – також адвокатської громадськості й органів адвокатського самоврядування[4].

Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігають у сторони кримінального провадження, якій він наданий (ч. 2 ст. 100 КПК України)[5].

Викладене засвідчує, що, здійснюючи процедуру збирання доказів шляхом застосування тимчасового доступу до речей і документів у формі вилучення речей та документів, сторона

---

[1] Соловйов В. О. Деякі проблеми правореалізації під час збирання захисником матеріалів на підставі ухвали слідчого судді. *Правові горизонти.* 2019. № 15. С. 98.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

[3] Там само.

[4] Нерсесян А. С. Соціальна функція адвокатури як невід'ємного елементу правосуддя в демократичному суспільстві. *Часопис Київського університету права.* 2014.№ 2. С. 289.

[5] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

захисту має керуватися ч. 2 ст. 100 КПК України та самостійно зберігати вилучені речі й документи.

Оскільки кримінальне процесуальне законодавство не встановлює порядку зберігання речових доказів стороною захисту, пропонуємо зберігати вилучені речі й документи в захисника, який здійснював вилучення речей та документів, за місцем реєстрації його адвокатської діяльності. У зв'язку з цим ч. 2 ст. 100 КПК України слід доповнити таким положенням: «Зберігання речових доказів стороною захисту здійснюється за місцем реєстрації адвокатської діяльності захисника».

Надання стороні захисту права зберігати речові докази за місцем реєстрації адвокатської діяльності захисника потребує гарантій недопущення зловживання цим правом.

Однак, покладаючи на адвоката відповідальність за зберігання вилучених речей і документів, необхідно передбачувати й відповідні наслідки. Загалом відповідальність адвоката передбачена ч. 1 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка встановлює дисциплінарну відповідальність адвоката за такі порушення: 1) порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України; 2) порушення правил адвокатської етики; 3) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 4) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 5) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 6) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом[1].

Відповідно до ч. 1 ст. 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», до адвоката застосовують такі дисциплінарні стягнення: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з подальшим виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України[2].

Доходимо висновку, що закон передбачає притягнення до відповідальності адвоката за порушення, передбачені ч. 1 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

[1] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

[2] Там само.

У випадку втрати речей та документів, вилучених у порядку виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, ми вважаємо, що адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності.

У разі пошкодження чи втрати вилучених речей і документів пропонуємо застосовувати до адвоката дисциплінарну відповідальність, передбачену п. 7 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Привертає увагу питання можливості безпосереднього звернення потерпілого до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів.

Згідно з ч. 1, 3 ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдано шкоду і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Права й обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 2 ст. 55 КПК України)[1].

Безпосередньо глава 15 КПК України суб'єктами звернення до слідчого судді, суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів визначає сторони кримінального провадження (ч. 1 ст. 159 КПК України). З посиленням змагальності в кримінальному провадженні функція захисту під час досудового розслідування переплітається доволі тісно із функцією

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

розслідування та функцією обвинувачення в кримінальному провадженні[1].

Нерідко слідчі судді відмовляють у наданні тимчасового доступу до речей і документів потерпілому та його представнику, що, з одного боку, має відповідну нормативну підставу, а з другого – обмежує потерпілого в засобах відстоювання своїх процесуальних прав й інтересів[2].

Позиція Верховного Суду колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 161/19398/17 така. Згідно з ч. 1 ст. 160 КПК, сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК, сторонами кримінального провадження є, зокрема, з боку обвинувачення – слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник у випадках, установлених КПК. Такими випадками є: 1) відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді (ст. 340 КПК); 2) зміна прокурором обвинувачення і поставлення питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення чи про зменшення обсягу обвинувачення, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі (ст. 338 КПК).У випадках, передбачених ст. 338 і ст. 340 КПК, потерпілий є стороною кримінального провадження і користується всіма правами сторони обвинувачення лише під час судового розгляду. У решті випадків потерпілий не є стороною кримінального провадження та займає самостійну позицію як

[1] Подолінська І. С. Засада змагальності та її реалізація у діяльності сторони захисту у кримінальному провадженні. *Європейські перспективи*. 2013. № 9. С. 107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2013_9_18.

[2] Михайленко В. Практичні аспекти тимчасового доступу до речей і документів за клопотаннями захисту і потерпілого. Актуальна практика і робота над помилками (частина 2). *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/praktichni-aspekti-timchasovogo-dostupu-do-rechey-i-dokumentiv-za-klopotannyami-zahistu-i-poterpilog.html.

учасник кримінального провадження. Отже, потерпілий не має права звертатися до слідчого судді з клопотанням про надання тимчасового доступу до речей і документів, оскільки під час досудового розслідування він не є стороною кримінального провадження, а слідчий суддя не має права надавати такий дозвіл. Водночас потерпілий має право ініціювати питання про тимчасовий доступ до речей і документів перед слідчим або прокурором шляхом подання відповідного клопотання в порядку, передбаченому ст. 220 КПК[1].

Таку саму позицію обстоюють і слідчі судді Деснянського районного суду м. Києва у справі № 754/3556/20[2].

Однак практика прямує іншим шляхом, і цікавою є ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва, відповідно до якої потерпілий та його представник є стороною кримінального провадження тільки у випадках, прямо передбачених КПК України (у справах приватного обвинувачення, визначених ст. 477 КПК України, або у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді)[3]. Тобто практика відносить потерпілого до сторони обвинувачення і в справах приватного обвинувачення, але це ніяк не врегульовано на законодавчому рівні, не визначено в КПК України і суперечить рішенню Верховного Суду.

Отже, слід констатувати неоднакове застосування норм права щодо визнання потерпілого стороною обвинувачення: відповідно до позиції Верховного Суду – у передбачених законом випадках (ст. 338, 340 КПК України); відповідно до позиції районного суду – у справах приватного обвинувачення за ст. 477 КПК України).

---

[1] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 2 квіт. 2020 року у справі № 161/19398/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/ 88739861?fbclid=IwAR3MF6PwYD3zT794jmN3Ye5c8y3yjvYDcjD8RaEQ08TfSK2rJFmm90t0daI.

[2] Ухвала слідчого судді Деснянського районного суду м. Києва від 23 берез. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88518652.

[3] Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 29.07.2019 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83480421.

Зазначене свідчить про відсутність загальновизнаного підходу щодо віднесення потерпілого до сторони обвинувачення і можливості потерпілого відстоювати свої процесуальні права й законні інтереси шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування тимчасового доступу до речей і документів

Однак ми вважаємо, що в кримінальному процесуальному полі потерпілий залишився поза увагою законодавця. Зокрема, обмеження потерпілого у зверненні до слідчого судді, суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів свідчить про його обмеження в праві на звернення до суду для захисту. На наше переконання, з метою забезпечення законних інтересів потерпілого ми пропонуємо наділити його правом звернення до суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів на рівні сторін кримінального провадження.

Потерпілий є заінтересованим суб'єктом у проведенні тимчасового доступу до речей і документів, але не є суб'єктом його ініціювання, що обмежує потерпілого в засобах відстоювання своїх процесуальних прав і законних інтересів. Тому потерпілий повинен бути наділений правом звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Ми пропонуємо ст. 159 КПК України викласти в такій редакції: «Тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження, потерпілому особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку)».

Висновки до розділу 3

1. Визначено, що учасниками кримінального провадження є особи, які безпосередньо беруть участь у здійсненні кримінального провадження, кожен з яких реалізує надані законодавством права, покладені обов'язки та виконує власні функції. Законодавець не надав термінологічного визначення понять «учасники кримінального провадження» чи «суб'єкти кримінального провадження». Практика застосування цих категорій дозволяє послуговуватися ними як синонімами без втрати їх змісту.

2. Обґрунтовано, що самостійним учасником тимчасового доступу до речей і документів є володілець речей та документів, але в законодавстві не визначено його правової природи та місця в системі учасників кримінального провадження.

Засвідчено несформованість доктринального та законодавчого (закріпленого в КПК України) визначення поняття «володілець речей та документів». Запропоновано таку дефініцію володільця речей і документів: це суб'єкт публічного чи приватного права, у володінні якого знаходяться речі й документи, які містять відомості, що можуть бути використані як докази, під час кримінального провадження набули характерних ознак об'єкта тимчасового доступу до речей і документів та які за ухвалою слідчого судді, суду можуть бути оглянуті, скопійовані або вилучені. Обґрунтовано доцільність закріпити відповідне положення в п. 16-3 ч. 1 ст. 3 КПК України.

3. З'ясовано, що кримінальне процесуальне законодавство не містить переліку прав й обов'язків володільця речей та документів. Висновку про його процесуальний статус можна дійти лише на підставі системного аналізу положень глави 15 КПК України. Зокрема, до обов'язків володільця речей чи документів належать: збереження речей і документів у тому вигляді, який вони мають на момент отримання судового виклику (ч. 3 ст. 163 КПК України); надання тимчасового доступу до речей і документів, які зазначені в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей та документів (ч. 1 ст. 165 КПК України); прибуття до суду за судовим викликом для розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 4 ст. 163 КПК України).

4. Проаналізовано процесуальну діяльність слідчого (дізнавача) під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів, виокремлено такі її елементи:

– ініціювання проведення тимчасового доступу до речей і документів;

– формування клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів;

– звернення до прокурора за погодженням клопотання, у випадках відмови прокурора – до керівника органу досудового розслідування;

– звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів;

– виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів до слідчого судді;

– забезпечити схоронності вилучених речей і документів;

– у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів – звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку.

5. З метою забезпечення принципу процесуальної економії обґрунтовано доцільність доповнення ст. 160 КПК України положенням такого змісту: «3. До звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий з'ясовує можливість застосування витребування цих речей і документів».

6. Констатовано відсутність єдності правозастосовної практики щодо визначення суб'єктів виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Аргументовано доцільність надання оперативним підрозділам доручення щодо виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів, запропоновано відповідні доповнення до положень п. 3 ч. 2 ст. 40 та ч. 1 ст. 41 КПК України.

7. Проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють процедуру зберігання вилучених речей та документів, визначено, що слідчий (дізнавач) є відповідальним за збереження та схоронність вилучених під час тимчасового доступу речових доказів.

8. Доведено доцільність запровадження спрощеної процесуальної форми здійснення тимчасового доступу до речей і документів, яка стосується виключно огляду та копіювання, її слід проводити на підставі постанови прокурора відповідно до вимог ст. 160, 161, 162, 165 КПК України з обов'язковою фіксацією в протоколі.

9. Визначено, що недосконаліть законодавчих положень, які регулюють здійснення тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту, є однією з причин відмови в задоволенні клопотань про тимчасовий доступ до речей та документів, поданих стороною захисту. Запропоновано урівняти сторону захисту і сторону обвинувачення у вимогах щодо необхідності надавати витяг з ЄРДР до клопотання про застосування тимчасового доступу до речей і документів. Доведено необхідність визначити для слідчого, дізнавача

обов'язок надавати стороні захисту витяг з ЄРДР на підставі його запиту.

10. Увагу акцентовано на неврегульованості процесуальної форми фіксування процесуального порядку застосування тимчасового доступу до речей та документів сторонами кримінального провадження. Обґрунтовано необхідність закріплення в КПК України вимоги щодо складання процесуального акта стороною захисту (адвокатом) чи протоколу стороною обвинувачення для фіксування перебігу й результатів виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

11. Виявлено, що в ч. 3 ст. 93 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів безпосередньо не визначено як спосіб збирання доказів стороною захисту, висновок про це випливає з тлумачення фрази «інші дії, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів». Доведено, що, здійснюючи збирання доказів шляхом застосування тимчасового доступу до речей і документів у формі вилученні речей та документів, сторона захисту має керуватися ч. 2 ст. 100 КПК України та самостійно зберігати вилучені речі й документи.

12. Обґрунтовано твердження, що вилучені речі й документи слід зберігати в захисника за місцем реєстрації його адвокатської діяльності, запропоновано доповнення до відповідної норми закону. Визначено, що в разі пошкодження чи втрати вилучених речей та документів до адвоката слід застосовувати дисциплінарну відповідальність, передбачену п. 7 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

13. Увагу зосереджено на несформованості загальновизнаного підходу щодо віднесення потерпілого до сторони обвинувачення, а отже, можливості потерпілого відстоювати свої процесуальні права й інтереси шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування тимчасового доступу до речей і документів.

ПІСЛЯМОВА

За результатами здійсненого дисертаційного дослідження інституту тимчасового доступу до речей і документів у системі заходів забезпечення кримінального провадження сформульовано наукові положення, рекомендації та пропозиції, спрямовані на досягнення встановленої мети та які мають значення для науки й практики кримінального процесу, зокрема:

1. Визначено, що процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів (або виїмки) зазнала суттєвого вдосконалення в частині гарантування прав володільця речей і документів (судовий контроль під час прийняття рішення про застосування тимчасового доступу до речей і документів; можливість апеляційного оскарження рішення слідчого судді, суду). Тимчасовий доступ до речей та документів має подвійну природу: є як засобом забезпечення процесу доказування, так і заходом забезпечення виконання вироку в частині майнових стягнень.

Систематизація напрацювань українських учених засвідчує, що науковці зосереджують увагу на дослідженні таких аспектів тимчасового доступу до речей і документів: генеза й поняття тимчасового доступу до речей та документів; визначення його місця серед інших заходів забезпечення кримінального провадження; порівняльно-правове дослідження регламентації тимчасового доступу до речей і документів у законодавстві зарубіжних країн та відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ; прокурорський нагляд і судовий контроль під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів; процесуальна форма застосування тимчасового доступу до речей і документів як способу збирання електронних документів; співмірність обмеження права власності чи права на приватність під час застосування тимчасового доступу до речей і документів.

2. Обґрунтовано, що тимчасовий доступ до речей і документів – це передбачений КПК України захід забезпечення кримінального провадження, відповідно до якого за ухвалою слідчого судді, суду та в передбачений законом строк сторону кримінального провадження наділяють правом ознайомлюватися, робити копії, а в передбачених законом випадках – вилучати речі й документи, які мають значення для кримінального провадження, а

особа, яка володіє такими речами та документами, зобов'язана надати доступ і не перешкоджати виконанню ухвали.

Доведено, що кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів містить обмеження темпоральної дії ухвали слідчого судді, суду й обмеження, що стосуються речей та документів, доступ до яких обмежено чи заборонено. Визначено, що ознаками тимчасового доступу до речей і документів є: примус в особливій його формі, обмеження прав та свобод людини й громадянина, судовий контроль прийняття рішення. Примус під час виконання тимчасового доступу до речей та документів зумовлений не вчиненням або невчиненням певних дій, а його законодавчою моделлю, яка ґрунтується на кримінально-процесуальному примусі та передбачає його застосування незалежно від поведінки особи.

3. Аргументовано, що додатковою метою тимчасового доступу до речей і документів є попередження знищення чи пошкодження речей та документів за умови забезпечення їх схоронності. Визначено, що тимчасовий доступ до речей і документів виконує такі функції: забезпечувальну, інформаційну, прогностичну, охоронну, допоміжну, регулятивну, попереджувальну.

Доведено, що одним із головних принципів застосування тимчасового доступу до речей та документів є пропорційність (співмірність), яка забезпечує відповідний баланс між засобами правового впливу й наслідками, яких очікують. Принцип пропорційності (співмірності) у кримінальному процесі – це встановлення розумного співвідношення між засобами впливу або примусу та кінцевою метою їх застосування; інструменти досягнення поставленої мети мають бути обґрунтованими й найменш обтяжливими для особи, права та свободи якої обмежують; завдана шкода не має превалювати над потенційним результатом, що буде отриманий унаслідок втручання. Ті обмеження прав, яких зазнає особа під час застосування тимчасового доступу до речей чи документів, мають бути відповідними до його кінцевого результату застосування, тобто обмеження прав і свобод людини має бути виправданим отриманими результатами застосування тимчасового доступу до речей та документів.

4. З'ясовано, що заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені КПК України заходи примусу, які

застосовують під час досудового розслідування та судового розгляду, мають за мету забезпечення дієвості кримінального провадження, створюють належні умови для його здійснення. Встановлено, що виїмка як одна із форм тимчасового доступу до речей і документів та виїмка як слідча дія, що була передбачена в КПК України 1960 року, різняться стадіями застосування, суб'єктами ініціювання, суб'єктами надання дозволу на проведення, процесуальним порядком доступу до інформації, що містить охоронювану законом таємницю. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження та слідчі (розшукові) дії мають спільну мету – формування доказової бази, принциповим елементом відмежування тимчасового доступу до речей та документів від слідчих (розшукових) дій є відсутність/наявність пошукового характеру процесуальної дії.

Проаналізовано фактичні підстави застосування процесуальних дій, якими залучають речі чи документи як докази в кримінальному провадженні (тимчасовий доступ до речей і документів, витребування речей чи документів, обшук). Доведено, що під час визначення способу формування доказової бази слід враховувати такі критерії: 1) добровільність передання речей та документів на запит сторони кримінального провадження, надання їх під час пред'явлення ухвали слідчого судді, чи є потреба в проведенні пошукових дій інтенсивно-примусового характеру; 2) наявність загрози зміни або знищення речей та документів; 3) безпосередня характеристика речей та документів, що стосується наявності/відсутності інформації, яка містить охоронювану законом таємницю. Фактичними підставами застосування тимчасового доступу до речей та документів є наявність: відомостей про місцезнаходження речей чи документів; підстав вважати, що особа не виконає добровільно запит сторони кримінального провадження щодо видачі речей чи документи; ризиків знищення або пошкодження речей та документів; охоронюваної законом таємниці в речах чи документах. Витребування застосовують тоді, коли відомо, де зберігають предмет чи документ і коли немає загрози невидачі речей чи документів або їх знищення чи пошкодження. Для обшуку притаманною є необхідність пошукового характеру виявлення необхідних речей чи документів.

5. Виокремлено етапи здійснення тимчасового доступу до речей та документів: підготовчий етап, етап отримання дозволу суду, судовий розгляд клопотання, безпосереднє виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Обґрунтовано необхідність законодавчого визначення строку розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, доведено доцільність диференційованого підходу до його закріплення (за загальним правилом строк розгляду не повинен перевищувати семи днів з моменту надходження клопотання до суду, за наявності реальної загрози зміни або знищення речей і документів – розглядають невідкладно). Встановлено, що в разі неявки без поважних причин слідчого чи дізнавача, які звернулися з клопотанням про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий суддя має прийняти рішення за аналогією з положеннями ч. 1 ст. 324 КПК України – відкласти судовий розгляд. Доведено, що регламентована в ч. 2 ст. 163 КПК України вимога щодо доведення наявності реальної загрози зміни або знищення речей чи документів має прогностичний характер, а тому спричиняє складнощі її доказування.

Аргументовано, що визначення в рішенні слідчого судді, суду місця виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів забезпечить належне застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження, тому запропоновано доповнити ст. 164 КПК України відповідною вимогою. Проаналізовано тлумачення термінів «виїмка», «вилучення», «ознайомлення», «копіювання», виявлено термінологічну неузгодженість у розумінні й ототожненні термінів «виїмка» і «вилучення». Доведено необхідність доповнення КПК України нормою, яка передбачатиме продовження процесуального строку дії ухвали слідчого судді, суду в межах строку досудового розслідування.

Визначено, що двомісячний строк дії ухвали – це період, протягом якого можна виконувати ухвалу слідчого судді, суду про тимчасовий доступ, а не період зберігання вилучених речей чи документів. Встановлено, що кримінальна процесуальна форма тимчасового доступу до речей і документів не передбачає необхідності накладення арешту на майно, вилучене під час застосування цього заходу забезпечення кримінального

провадження. Доведено, що якщо речі й документи, вилучені під час тимчасового доступу, мають ознаки речових доказів і потребують збереження для проведення з ними процесуальних дій чи для вирішення справи по суті, то на них мають накладати арешт. Це передбачає визначення в ухвалі слідчого судді, суду про арешт майна строків обмеження права власності володільця такого майна.

6. Встановлено, що перелік речей і документів, що містить охоронювану законом таємницю, є неповним, запропоновано доповнити ч. 1 ст. 162 КПК України такими видами інформації: відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України); таємниця усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК України); таємниця нарадчої кімнати; інформація, яка стала відома у зв'язку з розглядом справи в закритому судовому засіданні (ст. 6 Кодексу професійної етики судді); таємниця страхування (ст. 40 Закону України «Про страхування»).

Іншими формами обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, є: особисте спілкування, листування, передання інформації з використанням засобів зв'язку (телефонні дзвінки, смс-повідомлення, спілкування через мобільні додатки, використання електронної пошти тощо). Запропоновано відповідну редакцію ч. 1 ст. 161 КПК України.

7. Досліджено процесуальний статус слідчого судді, який відіграє ключову роль у застосуванні тимчасового доступу до речей і документів та є гарантом законності, обґрунтованості й співмірності обмеженням особистих та майнових прав під час застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження. Виявлено розбіжності в правозастосовній практиці під час розгляду слідчими суддями клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Доведено необхідність забезпечення реалізації права на апеляційне оскарження всіх ухвал слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів, запропоновано відповідні зміни до п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК України.

Обґрунтовано доцільність доповнення ст. 160 КПК України положенням про надання слідчому судді, суду документів, які свідчать про відмову в наданні речей та документів на адвокатський запит, що достовірно свідчитиме про неможливість

отримати речі чи документи без застосування тимчасового доступу (додаток А).

8. Визначено, що законодавець диференціює процесуальну форму проведення обшуку як наслідку невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів залежно від суб'єкта його ініціювання: у випадку ініціювання проведення обшуку стороною обвинувачення процедуру обшуку здійснюють за загальними правилами; якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу Національної поліції за місцем проведення цих дій за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення.

Обґрунтовано доцільність диференціації поважних причин невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів на обставини об'єктивного характеру (воєнний стан, окупація територій, обставини непереборної сили) і суб'єктивного (переховування володільця, відмова у видачі, затягування строків видачі). Невиконання ухвали слідчого судді суду про тимчасовий доступ до речей чи документів з поважних причин об'єктивного характеру має зумовлювати не проведення обшуку, а продовження строку її дії.

9. Аргументовано, що самостійним учасником тимчасового доступу є володілець речей та документів. У кримінальному процесуальному законодавстві не визначено його правової природи та місця в системі учасників кримінального провадження, не наділено його відповідними правами й обов'язками. Висновку про його процесуальний статус можна дійти лише на підставі системного аналізу положень глави 15 КПК України.

Запропоновано таку дефініцію володільця речей та документів: це суб'єкт публічного чи приватного права, у володінні якого знаходяться речі й документи, які містять відомості, що можуть бути використані як докази, під час кримінального провадження набули характерних ознак об'єкта тимчасового доступу до речей і документів та які за ухвалою слідчого судді, суду можуть бути оглянуті, скопійовані або вилучені.

10. Визначено, що процесуальна діяльність слідчого (дізнавача) під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів охоплює такі елементи: ініціювання проведення

тимчасового доступу до речей і документів; формування клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів; звернення до прокурора за погодженням клопотання, у випадках відмови прокурора – до керівника органу досудового розслідування; звернення до слідчого судді з відповідним клопотанням; виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів; забезпечення схоронності вилучених речей та документів; у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів – звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку.

Виявлено неузгодженість правозастосовної практики щодо визначення суб'єктів виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Обґрунтовано необхідність уповноважити оперативні підрозділи на виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів на підставі доручення слідчого, дізнавача. Запропоновано відповідні доповнення до положень п. 3 ч. 2 ст. 40 та ч. 1 ст. 41 КПК України (додаток А).

Аргументовано доцільність запровадження спрощеної процесуальної форми здійснення тимчасового доступу до речей і документів у формі огляду чи копіювання, яку мають проводити на підставі постанови прокурора з обов'язковою фіксацією в протоколі.

11. Запропоновано урівняти сторону захисту й сторону обвинувачення у вимогах щодо необхідності надавати витяг з ЄРДР до клопотання про застосування тимчасового доступу до речей і документів. Доведено необхідність зобов'язати слідчого, дізнавача надавати стороні захисту витяг з ЄРДР на підставі відповідного запиту. Обґрунтовано доцільність закріплення в КПК України вимоги щодо складання процесуального акта стороною захисту чи протоколу стороною обвинувачення для фіксування перебігу й результатів виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

Визначено, що під час застосування тимчасового доступу до речей і документів у формі їх вилучення сторона захисту має керуватися ч. 2 ст. 100 КПК України й самостійно зберігати вилучені речі та документи. Запропоновано речі й документи, вилучені стороною захисту під час здійснення тимчасового доступу, зберігати в захисника за місцем реєстрації його

адвокатської діяльності. Обґрунтовано, що в разі пошкодження чи втрати вилучених речей та документів до адвоката слід застосовувати дисциплінарну відповідальність, передбачену п. 7 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Увагу акцентовано на несформованості загальновизнаного підходу щодо віднесення потерпілого до сторони обвинувачення, а отже, можливості потерпілого відстоювати свої процесуальні права й інтереси шляхом звернення до суду з клопотанням про застосування тимчасового доступу до речей і документів. Доведено необхідність наділення потерпілого як самостійного учасника кримінального провадження правом звернення до суду з клопотання про застосування тимчасового доступу до речей і документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. До питання класифікації учасників кримінального провадження, уповноважених на здійснення захисту. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 263–267.
2. Азаров Ю. І., Хабло О. Ю., Конюшенко Я. Ю. Окремі питання збирання доказів у кримінальному провадженні. *Юридична наука.* 2015. № 5. С. 135–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_5_16.
3. Аленін Ю. П., Волошина В. К. Поняття та система принципів кримінального провадження. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 78–89.
4. Антонюк А. Б., Мазурець О. О. Визначення процесуального статусу слідчого у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 270–273. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/67.pdf.
5. Баганець О. Обґрунтована підозра. *LexInform* : [сайт]. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/obgruntovana-pidozra/.
6. Балацька О. Р. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні: нормативні передумови реалізації. *Часопис Національного університету «Острозька академія*». 2014. № 2 (10). (Серія «Право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_6.
7. Балацька О. Р. Поняття й класифікація суб'єктів захисту в кримінальному провадженні. Науковий в*існик Ужгородського національного університету.* 2015. Вип. 35, ч. 1, Т. 3. С. 89–93. (Серія «Право»).
8. Банах С. В., Рогатинська Н. З., Сарахман А. М. Кримінальний процес : підручник. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. 264 с.
9. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник : у 2 ч. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. 336 с.
10. Барабаш Т. Н. Категорія «суб'єкт» у кримінальному процесі України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 5. С. 88–92.

11. Бернацька А. В. Роль і значення засади змагальності сторін під час застосування забезпечення кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 2. С. 168–170.

12. Беспалько І. Л. Особливості застосування тимчасового доступу до речей та документів у процесі кримінального доказування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 77, ч. 2. С. 217–222.

13. Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид наук : 12.00.09. Київ, 2020. 236 с.

14. Бобечко Н. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальна природа, зміст та обсяг. *Право України.* 2017. № 12. С. 27–38.

15. Бондюк А. Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 241 с.

16. Бялковський Д. А. Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2021. 248 с.

17. Вапнярчук В. Суб'єкти кримінального процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 160–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ vapny_2014_1_18.

18. Виїмка. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/vyjimka.

19. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо обов'язковості ухвал слідчого судді». *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/XG3L800A?an=3.

20. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо обов'язковості ухвал слідчого судді». *ІПС ЛІГА: ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/XG3L800A?an=3.

21. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.

22. Володілець. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/volodilecj.

23. Володіти. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/volodity.

24. Выемка. Вікісловник : [сайт]. URL: https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%B2%D1%8B%D0%B5%D0%BC%D0%BA%D0%B0.

25. Галась І. А. Тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2019. 206 с.

26. Головюк І. В. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: питання системності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 12. С. 87–92.

27. Головюк І. В. Функціональна спрямованість діяльності слідчого судді. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского.* 2013. Т. 26 (65). № 2–1, ч. 2. С. 303– 309. (Серия «Юридические науки»).

28. Головюк І. В., Андрусенко С. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 293–297. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V.pdf.

29. Глушко І., Моісєєва А., Тимчасовий доступ до речей та документів: нюанси застосування. *Закон і Бізнес*. 2020. Вип. 27. 4–10 лип. URL: https://zib.com.ua/ua/143306.html.

30. Говорун В. Практика Європейського суду з прав людини у сфері права громадян на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. *Visegrad Jourmal on Human Rights.* 2018. № 6, vol. 2. С. 38–43. URL: http://vjhr.sk/archive/2018_6/part_2/6.pdf.

31. Говорун Д. М. Активність слідчого судді у застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження як засіб реалізації принципу публічності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 179–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_33.

32. Гончаренко В. Г. Засади верховенства права та законності кримінального провадження в плані здійснення захисту. *Вісник Академії адвокатури України.* 2013. Число 3. С. 4–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2013_3_3.

33. Горелкіна К. Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 14–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_5.

34. Городецька М. Окремі питання обмеження права на власність під час провадження обшуку. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 263–267.

35. Горошко В. В. Тимчасове вилучення майна (кримінальний процесуальний аспект) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 245 с.

36. Гумін О. М. Особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 91–94.

37. Гумін О. М. Тимчасовий доступ до речей і документів як один із заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 1. С. 227–231.

38. Гурбик А. О. Статути Великого Князівства Литовського 1529, 1566, 1588. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Statuty_V.

39. Деревянкін С. Л., Поліщук О. В. Щодо визначення загальних засад кримінального провадження в новому КПК України. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2014. № 1. С. 141–143.

40. Джига М. В. Забезпечення правового статусу обвинуваченого у процесі досудового розслідування: проблеми законності та доцільності : монографія. Київ : Паливода А. В., 2005. 168 с.

41. Добровольський С. В. Окремі проблеми правового положення слідчого за кримінальним процесуальним кодексом України. *Юрист України.* 2012. № 4. С. 97–103.

42. Дорошенко М., Станиславський М, Страшкевич В. Російсько-український словник ділової мови. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. 254 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Doroshenko_M/Ros-ukr_slovnyk_dilovoi_movy.pdf.

43. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы / отв. ред. Г. И. Чангули. Киев : Наук. думка, 1984. 182 с.

44. Євтошук Ю. О. Принцип пропорційності у практиці судів загальної юрисдикції. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (3). С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4(3)__4.

45. Жмудінський В. П. Особливості повернення майна, не визнаного речовим доказом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 229–234. (Серія «Юридичні науки»).

46. Завтур В. А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 237 с.

47. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

48. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства : прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі від 01 жовт. 1988 р. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text.

49. Заїка С. О., Зайцев Д. О. Генеза принципу пропорційності у системі джерел міжнародного та національного кримінального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 564–567. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/135.pdf.

50. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist.

51. Зелькіна Т. Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування : дис. … д-ра філософії : 081. Київ, 2021. 291 с.

52. Зіньковський І. П. Виконання слідчим ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 151–155.

53. Зіньковський І. П. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. 300 с.

54. Знайомитися. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/znajomytysja.

55. Іскендеров Е. Ф. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні: окремі проблемні питання реалізації кримінальних процесуальних гарантій. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 35–40.

56. Калужна О. Тактика збирання речей і документів як доказів у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2015. № 2. С. 83–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_2_14/.

57. Канюка І. М. Правова природа ідеї процесуальної економії у кримінальному судочинстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 1(4). С. 224–232.

58. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2015. № 2 (12). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15kovckp.pdf.

59. Карпенко М. І., Омельчук К. І. Заходи забезпечення кримінального провадження. *Юридична наука.* 2013. № 11. С. 81–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_11_9.

60. Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 228 с.

61. Климчук М. П. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 185–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ aymvs_2013_2_34.

62. Ковальчук С. О. Участь потерпілого, його представника й законного представника у формуванні речових доказів. *Вісник Запорізького національного університету.* 2014. № 4 (2). С. 275–282. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2014_4%282%29__39.

63. Кожевніков Г. Заходи забезпечення кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 68–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN /Vnapu_2012_3_14.

64. Колесник В. А. Правомірність тимчасового обмеження прав особи під час досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Вип. 2 (36). С. 80–86.

65. Колодчин В. В., Туманянц А. Р. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції : монографія. Харків : Оберіг, 2016. 228 с.

66. Комарова М. В. Правові та організаційні засади обшуку у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 256 с.

67. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. ; ратифікована Україною від 17 лип. 1997 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

68. Концептуальні основи побудови сучасного кримінального процесу України : монографія / [Н. В. Глинська, Л. М. Лобойко, О. І. Марочкін та ін.] ; за заг. ред. О. Г. Шило. Харків : НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрНУ, 2016. 264 с.

69. Копіца О. В. Проблемні питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 166–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_2_50.

70. Копіювання. Вікіпедія. Вільна енциклопедія : [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F

71. Король В. В., Юрчишин В. Д. Сутність категорії «учасник кримінального провадження» в науці кримінального процесуального права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 2 (5). С. 245–253.

72. Корчева Т. В. Професійна правнича допомога особам, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування: проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 227–231.

73. Крикливець Д. Є. Втілення змагальної моделі кримінального судочинства у Кримінальному процесуальному кодексі України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2013. № 3–1. С 349–354.

74. Крикунов О. Недоторканність права власності та заходи забезпечення кримінального провадження (частина 1). *Історико-правовий часопис.* 2018. № 2. С. 132–140.

75. Кримінальне процесуальне право України : навч. посіб. / [Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.] ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 774 с.

76. Кримінальний процес : навч. посіб. / [Ю. П. Аленін та ін.]. Одеса : Фенікс, 2020. 582 с.

77. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. 824 с.

78. Кримінальний процес : підручник / за ред. Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : ЦУЛ, 2013. 544 с.

79. Кримінальний процес : підручник : у 2 ч. / [Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.] ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

80. Кримінальний процес України: загальна частина : підручник / [О. О. Волобуєва, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов та ін.]. Київ : Дакор, 2015. 172 с.

81. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775.

82. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. 1104 с.

83. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [В. Г. Гончаренко та ін.] ; за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : ЮСТІНІАН, 2012. 1223 с.

84. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [В. Я. Тацій, О. М. Бандурка, А. В. Портнов, В. П. Пшонка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль]. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

85. Кримінально-процесуальне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків : Одіссей, 2009. 816 с.

86. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон УРСР від 28 груд. 1960 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text.

87. Крицька І. О. Речові докази в кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 276 с.

88. Кроловецька О. С. Проблемні питання застосування тимчасового доступу до речей та документів. *Правова позиція.* 2019. № 1 (22). С. 117–123.

89. Крушеницький А. В. Витребування та отримання речей і документів у системі процесуальних дій. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2 (79). С. 152–164.

90. Крушинський С. А. Подання доказів у кримінальному судочинстві України : монографія. Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2017. 247 с.

91. Кудрявцев О. Порушення таємниці нарадчої кімнати як підстава для скасування вироку. *LexInform :* [сайт]. URL: https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/porushennya-tayemnytsi-naradchoyi-kimnaty-yak-pidstava-dlya-skasuvannya-vyroku/.

92. Кузів О.М. Організація і тактика проведення виїмки : автореф. дис канд юрид наук : 12.00.09. Київ, 2010. 18 с.

93. Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 270 с.

94. Куспись Б. А. Володілець речей та документів – учасник кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 1, Т. 3. С. 156–161. (Серія «Юридичні науки»).

95. Куспись Б. Загальні ознаки тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. Decembrie. С. 248–252.

96. Куспись Б. Мета тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. С. 189–193.

97. Лань О. Ю. Захисник – суб'єкт доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2013. № 4. С. 400–407. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_58.

98. Леон Я. О. Судовий контроль під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2/1. С. 128–132.

99. Лепей М. В. Арешт майна у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 200 с.

100. Лиманська М. В. Про поняття заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2018. Вип. 48, Т. 2. С. 116–119. (Серія «Право»).

101. Лисаченко Є. І. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід кримінального процесуального доказування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 210 с.

102. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 244 с.

103. Лісніченко Д. В. Тимчасовий доступ до речей та документів: аналіз та проблемні аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 4. С. 157–160.

104. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.

105. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.

106. Логінова С. М. Адвокатська таємниця: теорія і практика : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2002. 19 с.

107. Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 189–195.

108. Луценко Р. І. Охорона адвокатської таємниці в кримінальному судочинстві, її об'єкт та суб'єкти. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2009. № 2 (19). С 24–29.

109. Льошенко О. Ю. Проблемні питання оскарження ухвал слідчого судді. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22), Т. 5, ч. 2. С. 140– 144.

110. Люліч В. А. Тимчасовий доступ до речей і документів, як спосіб збирання доказів захисником. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2013. № 2 (8). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lvazdz. pdf.

111. Майданик Р. Принцип пропорційності (співрозмірності) в цивільному праві України: поняття, межі, умови застосування. *Юридична Україна.* 2009. № 11. С. 47–55.

112. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 495 с.

113. Мамка Г. М. Рівність перед законом і судом – конституційна засада кримінального провадження, її сутність і зміст. Науковий *вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2014. Вип. 9–2 (2). С. 108–111. (Серія «Юриспруденція»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_9-2(2)__34.

114. Маринич Ю. В. Актуальні питання ухвалення рішення про тимчасовий доступ до речей і документів в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 376–378.

115. Маринич Ю. В. Аналіз правової природи речей та документів до яких заборонено доступ у порядку застосування тимчасового доступу до речей та документів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 2. С. 120–124.

116. Маринич Ю. В. Аналіз форм реалізації тимчасового доступу до речей та документів. *П'яті таврійські юридичні наукові читання* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 15–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 157–159.

117. Маринич Ю. В. Володілець речей та документів як учасник тимчасового доступу до речей та документів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 381–383.

118. Маринич Ю. В. Етапність діяльності слідчого під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Чорноморські наукові студії :* матеріали VIII Всеукр. мультидисциплін. конф. (Одеса, 24 черв. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 71–73.

119. Маринич Ю. В. Особливості внесення відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань в умовах воєнного стану. *Правові засоби протидії злочинам проти основ національної безпеки в умовах військової агресії :* матеріали круглого столу (м. Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 83–85.

120. Маринич Ю. В. Правове регулювання здійснення тимчасового доступу до речей та документів. *Knowledge. Education, Law, Management*. 2021. № 1 (37), vol. 1. С. 187–193.

121. Маринич Ю. В. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні тимчасового доступу до речей та документів. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 берез. 2020 р.), Львів, 2020. С. 42–44.

122. Маринич Ю. В. Становлення інституту тимчасового доступу до речей та документів. Історичний аспект. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2020. № 2 (42). С. 49–54.

123. Маринич Ю. В. Визначення мети тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 13 берез. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 148–150.

124. Маринич Ю. В. Визначення системи ознак тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4. С. 152–157. (Серія «Право»).

125. Маринич Ю. В. Ознаки тимчасового доступу до речей та документів. Пріоритетні *напрями розвитку сучасної юридичної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20–21 верес. 2019 р.). Харків, 2019. С. 96–98.

126. Мельниченко А. В. Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 292 с.

127. Михайленко В. Практичні аспекти тимчасового доступу до речей і документів за клопотаннями захисту і потерпілого. Актуальна практика і робота над помилками (частина 2). *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/praktichni-aspekti-timchasovogo-dostupu-do-rechey-i-dokumentiv-za-klopotannyami-zahistu-i-poterpilog.html.

128. Михайленко В. Тимчасовий доступ до речей і документів за клопотаннями захисту і потерпілого. Актуальна практика і робота над помилками (частина 1). *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/timchasoviy-dostup-do-rechey-i-dokumentiv-za-klopotannyami-zahistu-i-poterpilogo.html.

129. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2019. 256 с.

130. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнято Генеральною Асамблеєю ООН від 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

131. Моторигіна М. Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. В. Капліної. Харків : Оберіг, 2018. 306 с.

132. Моторигіна М. Г. Функції сторони захисту в змагальному кримінальному провадженні. *Університетські наукові записки.* 2013. № 1. С. 347–351. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_52.

133. Мульченко В. В. Повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні, його права та обов'язки. *Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки* : матеріали круглого столу (Запоріжжя, 20 листоп. 2013 р.). Запоріжжя, 2013. С. 77–79.

134. Назаров В. В., Лахманик Ю. Р. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Європейські перспективи.* 2013. № 3. С. 102–106.

135. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квіт. 2012 р. / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1072 с.

136. Нерсесян А. С. Забезпечення майнових прав громадян і юридичних осіб при застосуванні тимчасового вилучення майна у кримінальному провадженні. *Судова апеляція.* 2015. № 2 (39). С. 50–56.

137. Нерсесян А. С. Соціальна функція адвокатури як невід'ємного елементу правосуддя в демократичному суспільстві. *Часопис Київського університету права.* 2014. № 2. С. 287–290.

138. Нерсесян А. С. Спеціальна конфіскація активів і захист майнових прав громадян та юридичних осіб. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 347–354.

139. Новіков Д. В. Обмеження права власності в практиці Європейського суду з прав людини та у законодавстві України. *Наше право.* 2016. № 2. С. 162–167.

140. Одинцова І. М. Діяльність сторони захисту при збиранні, дослідженні та перевірці доказів в умовах судового слідства. *Право і суспільство.* 2014. № 1. С. 254–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_1_49.

141. Ознайомлювати. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [сайт]. URL: http://sum.in.ua/s/oznajomljuvaty.

142. Пархоменко Я. О. Генезис розвитку заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2016. Вип. 2 (3). С. 98–101. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2%283%29__24.

143. Патюк С. О. Завдання кримінального провадження України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 95–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_1_15.

144. Петриченко О. Боротьба з тероризмом і забезпечення прав людини: чи можливий паритет? URL: http://prava.kiev.ua/pdf/nomer2.pdf.

145. Погорецький М. А., Коровайко О. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочини, учинені організованими злочинними угрупуваннями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2013. № 1. С. 234–241.

146. Подковський О. Тимчасовий доступ до речей і документів за новим КПК: проблеми і шляхи їх вирішення. *Слово Національної школи суддів України.* 2013. № 3. С. 58–63.

147. Подолінська І. С. Засада змагальності та її реалізація у діяльності сторони захисту у кримінальному провадженні. *Європейські перспективи*. 2013. № 9. С. 104–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2013_9_18.

148. Пожар В. Г. Щодо термінологічного визначення категорії «суб'єкти кримінального провадження» та його співвідношення з суміжними поняттями. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (16–17 трав. 2013 р.) : у 2 т. Одеса, 2013. Т. 2. С 467–469.

149. Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text.

150. Полянський А. О. Засади (принципи) кримінального провадження: сутність, значення, система й важливість унормування. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2017. Вип. 26. С. 111–117. (Серія «Право»).

151. Пономарьова М. Актуальні питання процесуального статусу учасників кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2014_1_5.

152. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження : постанова Кабінету Міністрів України від 19 листоп. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#n19.

153. Постанова Верховного Суду від 1 груд. 2021 р. у справі № 672/1402/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101673863.

154. Постанова Верховного Суду від 16 берез. 2021 р. у справі № 279/6569/13-к, провадження № 51-7км21. *Verdictum. ЛІГА: ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95616587.

155. Постанова Верховного Суду від 20 груд. 2018 р. у справі № 556/483/17, провадження № 51-5770км18. Єдиний *державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78980165.

156. Постанова Верховного Суду від 31 трав. 2021 р. у справі № 646/3986/19. *ipLex* : [сайт]. URL: http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=97429838&red=1000037a5713a2b317de9a92a14560f6d2aedc&d=5.

157. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 лют. 2018 р. у справі № 757/2200/17-к., провадження № 51-448км17. *ZakonOnline* : [сайт]. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/72349130.

158. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 2 квіт. 2020 р. у справі № 161/19398/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739861?fbclid=IwAR3MF6PwYD3zT794jmN3Ye5c8y3yjvYDcjD8RaEQ08TfSK2rJFmm90t0daI.

159. Права, за якими судиться малоросійський народ / підп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1997. 548 с.

160. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

161. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квіт. 2013 р. № 223-558/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2013. № 3. С. 33–46.

162. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 груд. 2005 р. № 3262-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text.

163. Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 28 січ. 2013 р. № 24-150/0/4-13. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VRR00095.

164. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n233.

165. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : учинено в Парижі 20 берез. 1952 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

166. Ратнова А. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 081. Львів, 2021. 248 с.

167. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів : ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовт. 2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf.

168. Рожнова В. В. Тимчасовий доступ до речей і документів під час дії надзвичайного або воєнного стану. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 94–97.

169. Російсько-український академічний словник 1924–1933 рр. / головний ред. акад. А. Кримський, С. Єфремов. Київ : Червоний шлях, 1924; Київ : К.І.С, 2007. 2568 с. URL:

https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Ros-ukr_akademichnyi_slovnyk.pdf.

170. Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово Національної школи суддів України.* 2013. № 3. С. 71–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_3_12/.

171. Руденко М. Тимчасовий доступ до речей і документів: правове регулювання провадження за новим КПК України. *Історико-правовий часопис.* 2013. № 1. С. 143–148.

172. Ряшко О. В., Матіос І. В. Порівняльний аналіз повноважень сторін обвинувачення та захисту в кримінальному процесі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2. С. 342–352. (Серія «Юридична»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2017_2_36.

173. Савляк І. І. Таємниця спілкування як засада кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 229 с.

174. Салманова О. Ю. Проблемні питання правозастосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7, ч. 2. С. 315–322.

175. Сергєєва Д. Б. Законодавче регулювання тимчасового доступу до речей та документів за новим КПК України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2013. № 1. С. 249–256.

176. Сергєєва Д. Б., Шаповал О. В. Організація і тактика тимчасового доступу до документів під час розслідування економічних злочинів. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 3. С. 113–119.

177. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2012. № 2 (6). (Серія «Право»). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf.

178. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2008. 219 с.

179. Скулиш Є., Прокоф'єва Д. Охоронювана інформація в кримінальному процесі. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні.* 2009. Вип. 1 (18). С. 35–42.

180. Слінько С. В. Обмеження права власності у кримінальному процесі. *Європейські перспективи*. 2019. № 1. С. 104–109.

181. Сліпченко В. І. Тимчасовий доступ до речей і документів: процесуальний порядок отримання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 507–514.

182. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Форум права.* 2012. № 2. С. 628–632. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_100.

183. Смоков С. М., Горєлкіна К. Г. Гарантії застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві : монографія. Одеса : Астропринт, 2012. 152 с.

184. Соловйов В. О. Деякі проблеми правореалізації під час збирання захисником матеріалів на підставі ухвали слідчого судді. *Правові горизонти.* 2019. № 15. С. 96–100.

185. Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. … д-ра філософії : 081. Одеса, 2021. 233 с.

186. Сорока С. О., Марко С. І. Підстави та процесуальний порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2016. № 837. С. 500–504. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn2016.

187. Сотник Н. А. Заходи забезпечення кримінального провадження: генезис поняття та доцільність використання у КПК України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2016. № 9. С. 183–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_9_28.

188. Соф'їн М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 60–73.

189. Справа «Волохи проти України» (Заява № 23543/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 2 лист. 2006 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_138#Text.

190. Справа «Кавала проти Туреччини» (Заява № 28749/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 груд. 2019 р. *Практика ЄСПЛ: Український аспект* : [сайт]. URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/kavala-proti-turechchini-rishennia-espl.pdf.

191. Справа «Кемпбелл і Фелл проти Сполученого Королівства» : рішення Європейського Суду з прав людини від 28 черв. 1984 р. URL: https://precedent.in.ua/2016/04/09/kempbell-y-fell-protyv-soedynennogo-k/.

192. Справа «Седлецька проти України» (Заява № 42634/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 1 квіт. 2021 р. *Верховна Рада України :* [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g53#Text.

193. Справа за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України : рішення Конституційного Суду від 25 січ. 2012 р. № 3-рп/2012. Справа № 1-11/2012. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text.

194. Старенький О. Отримання доказів захисником у досудовому розслідуванні шляхом застосування тимчасового доступу до речей і документів. *Evropskýpolitický a právnídiskurz*. 2016. Sv. 3, Vyd. 1. С. 199–203.

195. Старенький О. С. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії* : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 225–228.

196. Столітній А. В. Система та структура суб'єктів кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 314–317.

197. Татаров О. Дрібниці вирішують усе! Чергові зміни до КПК забезпечать хіба що колапс досудового розслідування. *Закон і бізнес* : [сайт]. URL: https://zib.com.ua/ua/134754zmini_do_kpk_zabezpechat_kolaps_dosudovogo_rozsliduvannya.html.

198. Татаров О. Ю. Застосування деяких положень нового КПК України потребує унормування. *Митна справа*. 2013. № 4 (2). С. 182–187.

199. Татаров О. Ю. Заходи забезпечення кримінального провадження: перший досвід застосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 113–122.

200. Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Участь захисника у кримінальному провадженні: проблеми законодавчого врегулювання. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 2. С. 77–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_2_12.

201. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : монографія. Київ ; Донецьк : Промінь, 2012. 640 с.

202. Теліженко Р. О. Інформація, що становить адвокатську таємницю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* (Серія «Юридична»). 2011. № 4. С. 401–408.

203. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук А. С. Васильєва. Київ : КНТ, 2010. 464 с.

204. Тертишник В. М. Кримінальне-процесуальне право України : підручник. 4-те вид., доповн. і переробл. Київ : А.С.К., 2003. 1120 с.

205. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. [Акад. вид.]. Київ : Алерта, 2014. 420 с.

206. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник. [Акад. вид.]. Київ : Алерта, 2014. 440 с.

207. Тертышник В. М., Марченко А. В., Тертышник А. И. Защита прав и свобод человека : науч.-практ. изд. Харьков : Арсис, 2000. 288 с.

208. Ткачик А. Б. Таємниця спілкування та її обмеження в кримінальному провадженні : дис. … д-ра філософії : 12.00.09 ; 081. Львів, 2021. 185 с.

209. Тракало Р. І. Право на повагу до приватного життя в кримінальному провадженні. *Наукові праці Національного*

авіаційного університету. 2013. № 4. С. 150–155. (Серія «Повітряне і космічне право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2013_4_31.

210. Тракало Р. І. Роль слідчого судді у досудовому розслідуванні. *Вісник Академії адвокатури України.* 2014. Т. 11, число 1 (29). С. 109–118.

211. Трофименко В. М. Особливості участі захисника в доказуванні в кримінальному провадженні: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33, т. 2. С. 165–168. (Серія «Право»).

212. Туманянц А. Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні. *Форум права.* 2011. № 2. С. 896–901.

213. Уваров В. Г. Принцип верховенства права та пропорційності в кримінальному провадженні з урахуванням правових позицій Європейського суду з прав людини. *Право і суспільство*. 2014. № 6–2. С. 210–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6.

214. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии : принят 9 окт. 2009 г. № 1772- IIс. URL: https://matsne.gov.ge/ru/document/download/90034/69/ru/pdf.

215. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонии : принят 12 февр. 2003 г. *Jurist Aitab* : [сайт]. URL: https://www.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/ugolovno-processualnyy-kodeks.

216. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України : загальна частина : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 152 с.

217. Удовенко Ж. В. Гарантії невтручання в особисте і сімейне життя під час здійснення кримінального провадження. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2017. Вип. 1 (5). С. 104–110.

218. Удовенко Ж. В. Судовий контроль як гарантія невтручання у приватне життя під час здійснення заходів забезпечення кримінального провадження. *Теорія та практика судово-експертної діяльності* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2019 р.). Київ : НАВС, 2019. С. 420–424.

219. Удовенко Ж. В. Аналіз міжнародного законодавства щодо невтручання в особисте та сімейне життя. *Часопис Київського університету права.* 2020. № 2. С. 383–386.

220. Узагальнення практики апеляційного суду м. Києва. *Київський апеляційний суд* : [сайт]. URL: https://www.kas.gov.ua/wp-content/uploads/2015/07/12014-kr.pdf.

221. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (витяг) : Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лют. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0001740-14.

222. Ухвала Апеляційного суд м. Києва № 57493569 від 26 квіт. 2016 р. *Youcontrol :* [сайт]. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/57493569/.

223. Ухвала апеляційного суду м. Києва від 24 лип. 2018 р. у справі № 757/19351/18-к. *Youcontrol* : [сайт]. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/75631845/.

224. Ухвала Київського апеляційного суду від 25 лют. 2020 р. № 752/18716/19. *Verdictum.* ЛІГА: ЗАКОН : [сайт]. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/87887941.

225. Ухвала Одеського апеляційного суду від 19 груд. 2019 р. у справі № 947/28808/19 1-кс/947/15819/19, провадження № 11-сс/813/2016/19. *ZakonOnline* : [сайт]. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86667385.

226. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 29.07.2019 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83480421.

227. Ухвала слідчого судді Деснянського районного суду м. Києва від 23 берез. 2020 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88518652.

228. Фаринник В. І. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: методологія реалізації в кримінальному судочинстві України. *Митна справа*. 2014. № 3 (2). С. 341–351.

229. Фаринник В. І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 133–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_19.

230. Фаринник В. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України. Харків : Фактор, 2013. 96 с.

231. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. 548 с.

232. Хабло О. Ю. Обґрунтування підстав застосування запобіжних заходів: конвенційні стандарти та вітчизняна практика. *Право і суспільство.* 2020. № 4. С. 270–278. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/41.pdf .

233. Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів в системі процесуальних дій. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ, 2016. С. 172–174. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/2016/zbirn_nayk_zabezpech.pdf.

234. Хабло О. Ю. Тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальному провадженні. *Держава і право*. 2014. Вип. 63. С. 231–237. (Серія «Юридичні і політичні науки»).

235. Цивільне право : підручник : у 2 т. / [В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бєгова та ін.] ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.

236. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1733.

237. Цимбал-Семенчук І. Ю. Механізм забезпечення адвокатської таємниці. *Право і суспільство*. 2014. № 5–2. С. 65–69.

238. Чернобаєв С. І. Повноваження слідчого під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. 217 с.

239. Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 221 с.

240. Шевченко Т. Робота слідчого судді очима адвоката: проблемні питання. *Юридична газета online* : [сайт]. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/robota-slidchogo-suddi-ochima-advokata-problemni-pitannya.html.

241. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика ЄСПЛ у контексті західної правової традиції. 2-ге вид., випр., доп. Київ : Реферат, 2007. 848 с.

242. Шепітько І. І. Судове слідство в контексті реалізації загальних засад кримінального провадження. *Вісник*

Національної академії правових наук України. 2016. № 4. С. 184–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_4_19.

243. Шило О. Г. До питання запровадження інституту слідчого судді в кримінальному процесі України. *Університетські наукові записки*. 2011. № 3. С. 306–313.

244. Шумило М. Є. Критерії спрощення процесуальної форми в кримінальних провадженнях. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків :* матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 147–149.

245. Шумило М. Є. Лікарська таємниця у кримінальному процесі та законодавстві України про охорону здоров'я. *Нове українське право*. 2021. Вип. 5. С. 112–120.

246. Шумило М. Є. Роль науки в критичній рефлексії положень КПК України. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи :* матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 1. С. 22–25.

247. Шумило М. Є. Досудові і судові докази у КПК України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 82–86.

248. Яновська О. Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійснені судового контролю у кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України.* 2013. № 2 (27). С. 12–17.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України, запропонованих у тексті дисертаційного дослідження на тему «Інститут тимчасового доступу до речей та документів у системі заходів забезпечення кримінального провадження»

№ з/п	Чинна редакція КПК України	Запропоновані зміни
1.	**Стаття 40. Слідчий органу досудового розслідування** … 2. Слідчий уповноважений: … 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;	**Стаття 40. Слідчий органу досудового розслідування** … 2. Слідчий уповноважений: … 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, **заходів забезпечення кримінального провадження** відповідним оперативним підрозділам;
2.	**Стаття 41. Оперативні підрозділи** 1. Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному	**Стаття 41. Оперативні підрозділи** 1. Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють **заходи забезпечення**

	провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.	**кримінального провадження**, слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.
3.	**Стаття 100. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію** 1. Речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями **160–166,** 170–174 цього Кодексу. 2. Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий. Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для використання у кримінальному провадженні. Речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються,	**Стаття 100. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію** 1. Речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями 170–174 цього Кодексу. 2. Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий. Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для

	фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	використання у кримінальному провадженні. Речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. **Зберігання речових доказів стороною захисту здійснюється за місцем реєстрації адвокатської діяльності захисника.**
4.	**Стаття 132. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження** … 7. До клопотання **слідчого, дізнавача, прокурора** про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.	**Стаття 132. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження** … **7. До клопотання про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в межах якого подається клопотання.**
5.	**Стаття 159. Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів** 1. Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості	**Стаття 159. Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів** 1. Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження, **потерпілому** особою, у

	ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх **(здійснити їх виїмку)**. … **3. Немає.** **4. Немає.**	володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та **вилучити** їх. **3. Ознайомлення полягає в отриманні інформації з речей та документів, передбачених ухвалою слідчого судді, суду без подальшого копіювання та вилучення її носія, шляхом зорового сприйняття, запам'ятовування та відтворення інформації, що міститься в речах і документах. Ознайомлення здійснюється в місці виконання тимчасового доступу до речей та документів. Під час ознайомлення заборонено переміщувати речі та документи поза межі їх перебування.** **3. Копіювання полягає у виготовленні копій (фотокопій), ідентичних оригіналу, шляхом застосування спеціальної ксерокопіювальної техніки. Копіювання здійснюється за місцем перебування речей та документів, визначених в ухвалі. Перелік скопійованих об'єктів фіксується у двох примірниках стороною обвинувачення в протоколі, стороною захисту – в акті.**

6.	**Стаття 160. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів** … 2. У клопотанні зазначаються: … **8) Немає.** **3. Немає.**	**Стаття 160. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів** … 2. У клопотанні зазначаються: … **8) паспортні дані володільця речей та документів, якщо володілець є фізичною особою; найменування, місцезнаходження, ідентифікаційний код, якщо володільцем є юридична особа.** **4. До клопотання, поданого стороною захисту, додаються докази про спроби застосування інших способів отримання речей та документів, зазначених у клопотанні.**
7.	**Стаття 161. Речі і документи, до яких заборонено доступ** 1. Речами і документами, до яких заборонено доступ, є: 1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги; 2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.	**Стаття 161. Речі і документи, до яких заборонено доступ** **1. Заборонено доступ у формі тимчасового доступу до речей та документів до спілкування (включаючи особисте спілкування, листування, передання інформації з використанням засобів зв'язку – телефонні дзвінки, смс-повідомлення, спілкування через мобільні додатки для спілкування, використання електронної пошти тощо) між захисником та його клієнтом чи будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з**

		наданням правової допомоги, а також до об'єктів, доданих до вищевказаного обміну інформацією.
8.	**Стаття 162. Речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю** 1. До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать: …	**Стаття 162. Речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю** 1. До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать: … **12) таємниця усиновлення (удочеріння);** **13) відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист;** **14) таємниця нарадчої кімнати;** **15) інформація, яка стала відома у зв'язку з розглядом справи в закритому судовому засіданні;** **16) таємниця страхування.**
9.	**Стаття 163. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів** 1. Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, за винятком випадку, встановленого	**Стаття 163. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів** **…** **2. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів має бути здійснений не пізніше ніж за 7 днів з моменту**

	частиною другою цієї статті. 2. Якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться.	**надходження клопотання до суду. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів за умови доведення в ньому наявності реальної загрози зміни або знищення речей і документів здійснюється невідкладно.**
10.	**Стаття 164. Ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів** **…** **2. Немає.**	**Стаття 164. Ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів** … **2. Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів здійснюється за місцем знаходження речей та документів, які визначені в ухвалі.**
11.	**Ст. 166-1. Немає.**	**Стаття 166-1. Продовження строку ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей та документів** **1. За клопотанням сторони кримінального провадження, поданим до закінчення строку дії ухвали про тимчасовий доступ до речей та документів, слідчий суддя, суд продовжує строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів за наявності поважних об'єктивних причин її невиконання.**

		2. Про продовження строку дії ухвали суд повідомляє сторони кримінального провадження.
12.	**Стаття 171. Клопотання про арешт майна** **…** **5. …** **Немає**	**Стаття 171. Клопотання про арешт майна** **…** **5. …** **1. Клопотання слідчого, прокурора про арешт майна, вилученого в порядку ст. 159–166 цього Кодексу, повинно якнайшвидше бути подано до суду, інакше це майно має бути повернуто особі, у якої його було вилучено.**
13.	**Стаття 214. Початок досудового розслідування** … **10. Немає.**	**Стаття 214. Початок досудового розслідування** … **10. Слідчий, дізнавач надає витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань стороні захисту за її запитом.**
14.	**Стаття 234. Обшук** … 3. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: 8) обґрунтування того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати	**Стаття 234. Обшук** … 3. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: 8) **обґрунтування причини невиконання ухвали слідчого судді, суду про**

	органом досудового розслідування у добровільному порядку шляхом витребування речей, документів, відомостей відповідно до частини другої статті 93 цього Кодексу, або за допомогою інших слідчих дій, передбачених цим Кодексом, а доступ до осіб, яких планується відшукати, - за допомогою інших слідчих дій, передбачених цим Кодексом. Зазначена вимога не поширюється на випадки проведення обшуку з метою відшукання знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з обігу. … 5. Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: … **6) немає.**	**тимчасовий доступ до речей та документів чи** того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування у добровільному порядку шляхом витребування речей, документів, відомостей відповідно до частини другої статті 93 цього Кодексу, або за допомогою інших слідчих дій, передбачених цим Кодексом, а доступ до осіб, яких планується відшукати, – за допомогою інших слідчих дій, передбачених цим Кодексом. Зазначена вимога не поширюється на випадки проведення обшуку з метою відшукання знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з обігу. … 5. Слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: … **6) ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів не була виконана з поважних на те причин.**
15.	**Стаття 258. Загальні положення про втручання у приватне спілкування** … 4. Втручанням у приватне	**Стаття 258. Загальні положення про втручання у приватне спілкування** … 4. Втручанням у приватне

	спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидами втручання в приватне спілкування є: … 2) арешт, огляд і **виїмка** кореспонденції;	спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидами втручання в приватне спілкування є: … 2) арешт, огляд і **вилучення** кореспонденції;
16.	**Стаття 262. Огляд і виїмка кореспонденції** … 2. При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює **виїмку** відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.	**Стаття 262. Огляд і вилучення кореспонденції** … 2. При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює **вилучення** відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи

		заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.
17.	Стаття 309. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування 1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: … 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;	**Стаття 309. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування** 1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: … **10) тимчасовий доступ до речей і документів;**

Додаток Б

ДАНІ СУДОВОЇ СТАТИСТИКИ

РОЗГЛЯД СУДАМИ КЛОПОТАНЬ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ

РОЗГЛЯД СУДАМИ КЛОПОТАНЬ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ

РОЗГЛЯД СУДАМИ КЛОПОТАНЬ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ

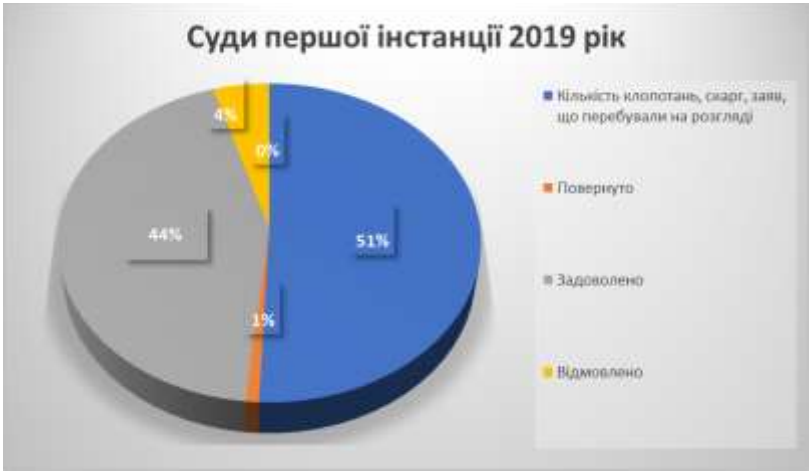

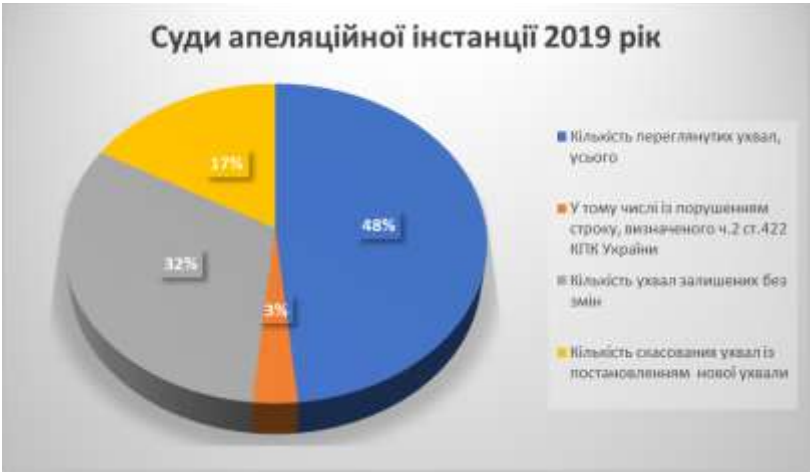

РОЗГЛЯД СУДАМИ КЛОПОТАНЬ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ

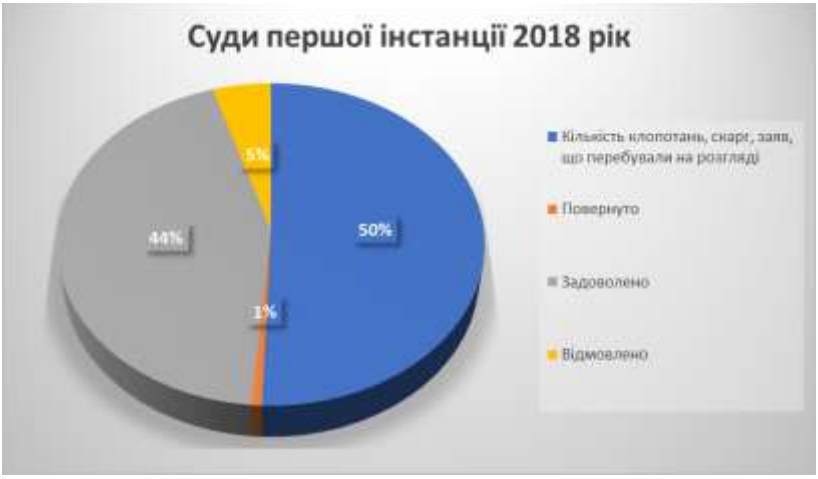

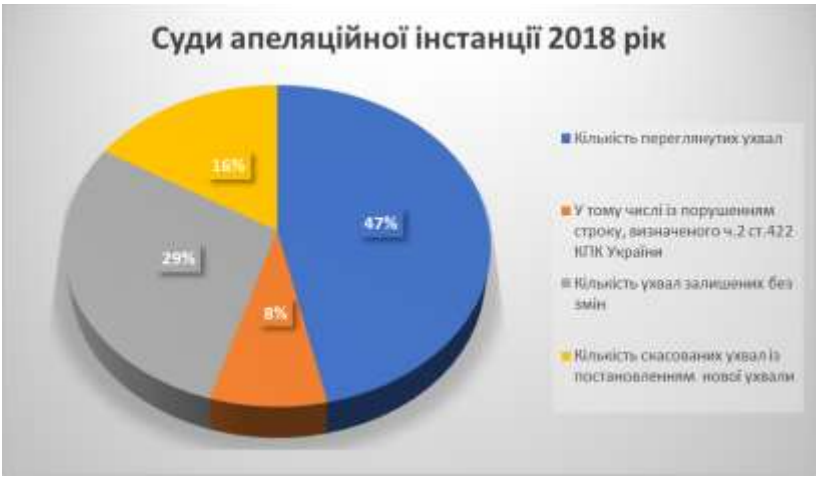

Додаток В

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА виїмки як слідчої дії за КПК України 1960 року й тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження за КПК України 2012 року

№ з/п	Виїмка як слідча дія за КПК України 1960 року	Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження за КПК України 2012 року
1.	Могла здійснюватися лише під час досудового розслідування (ст. 178 КПК України 1960 року).	Здійснюється як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду.
2.	Суб'єктом ініціювання був лише слідчий (ст. 178 КПК України 1960 року).	Суб'єктами ініціювання та здійснення тимчасового доступу до речей та документів є обидві сторони кримінального провадження (ч. 1 ст. 159 КПК України).
3.	Рішення про проведення виїмки приймав слідчий. Слідчий суддя, суд приймав рішення про виїмку у випадку примусової виїмки із житла чи іншого володіння особи, виїмки документа виконавчого провадження, виїмки оригіналів первинних фінансово-господарських та/або бухгалтерських документів (ч. 5 ст. 177 КПК України 1960 року).	Рішення про надання дозволу на здійснення тимчасового доступу до речей та документів покладено на слідчого суддю (статті 160, 163 КПК України).
4.	Особливий порядок виїмки та огляду документів, що містять дані, які становлять державну таємницю з посиланням на законодавство, що регулює доступ до таких документів (ст. 179 КПК України 1960 оку).	Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що

		ці речі або документи: 1) перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; 2) самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; 3) не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю (ч. 5 ст. 163 КПК України). Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону (ч. 6 ст. 163 КПК України).
5.	Відсутність обмежень доступу до відомостей, що становлять інший вид таємниці (лікарської, вчинення нотаріальних дій), персональних даних особистого листування.	Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім обставин, передбачених ч. 5 ст. 163 КПК України, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів. Доступ особи до речей і

		документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом. Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону (ч. 6 ст. 163 КПК України).
6.	Виїмка була самостійним заходом досудового слідства та відносилася до системи слідчих дій	Виїмка є однією із форм здійснення тимчасового доступу до речей і документів, як одного із заходів забезпечення кримінального провадження (ч. 1 ст. 159 КПК України).
7.		Речами і документами, до яких заборонено доступ, є: 1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги; 2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією (ст. 161 КПК України).

Наукове видання

ХАБЛО Оксана Юріївна,
МАРИНИЧ Юлія Володимирівна

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Монографія

Комп’ютерна верстка *Яни ШУМКО*

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.
Підписано до друку 10.09.2024. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 16,5. Ум. друк. арк. 15,34.
Тираж 50 прим.